

RESPOND

STREET SMART

ПРОГРАМА ПРОФІЛАКТИКИ
ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ/СНІДУ ТА ІПСШ
ДЛЯ ПІДЛІТКІВ ГРУП РИЗИКУ

ПОСІБНИК ІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ

Київ – 2015

RESPOND

**street
smart**

ПРОГРАМА ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ/СНІДУ ТА ІПСШ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ ГРУП РИЗИКУ

Посібник із впровадження

Матеріали розроблено на основі посібника
із впровадження Street Smart, підготовленого Центрами
з контролю і профілактики захворювань США

Друк цих матеріалів став можливим завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст публікації не обов'язково відображає точку зору USAID або Уряду США.

УДК 614.441:613.8]-053.6(075)

ББК 51.28я7+57.0я7

П78

Редакція українського видання – проект USAID RESPOND

Редактори українського видання – Алла Бойко, Наталія Дмитришина

Літературний редактор – Світлана Глущик

Переклад – Олексій Черняк

Програма профілактики ВІЛ-інфекції/СНІДу та ІПСШ для підлітків груп ризику.

П78 Посібник із впровадження / За ред.: А. Бойко, Н. Дмитришиної. – К.: «Поліграф плюс», 2015. – 124 с.

ISBN 978-966-8977-50-3.

Street Smart – це ефективне поведінкове втручання з профілактики ВІЛ/СНІДу та інфекцій, які передаються статевим шляхом (ІПСШ), для підлітків та молодих людей, які мають ризиковану статеву поведінку чи досвід споживання наркотичних речовин. Втручання передбачає розвиток навичок управління своєю поведінкою, дозволяє забезпечити групову та соціальну підтримку з боку ровесників з метою формування ефективної, відповідальної та безпечної поведінки молоді в контексті інфікування ВІЛ та ІПСШ. Цей посібник розроблено Центрами з контролю і профілактики захворювань США. Матеріали із впровадження втручання було перекладено та адаптовано до українського контексту проектом USAID RESPOND. Вони включають посібник із впровадження та посібник для фасилітатора.

Підготовлений посібник буде цікавим для соціальних працівників, психологів, педагогів та інших фахівців, котрі займаються профілактикою ВІЛ/СНІДу та ІПСШ серед підлітків, які мають ризиковану статеву поведінку чи досвід споживання наркотичних речовин.

УДК 614.441:613.8]-053.6(075)

ББК 51.28я7+57.0я7

ISBN 978-966-8977-50-3

© Проект USAID RESPOND, 2015

ПЕРЕДМОВА

Проект USAID RESPOND (www.respond.org.ua), спрямований на зменшення темпів розповсюдження ВІЛ-інфекції серед представників груп найвищого ризику в Україні, впроваджується міжнародною організацією Пакт Інк. (Pact Inc.) у партнерстві з ФНІ 360. Цілями Проекту є підвищення якості послуг у сфері ВІЛ/СНІДу і посилення спроможності українських інституцій та організацій у наданні таких послуг.

Одним із напрямів діяльності проекту RESPOND є комбінована профілактика ВІЛ як частина комплексної відповіді на епідемію. Впродовж 2013–2015 років Проект адаптував та пілотував низку ефективних поведінкових втручань, які є складовою комбінованої профілактики ВІЛ.

Ефективне поведінкове втручання (ЕПВ) – це метод або процедура надання певної послуги, що базується на поведінковій теорії та має ефективність, доведену в ході наукових досліджень. Кожне окреме втручання спрямовується на конкретну цільову групу і поведінку стосовно ВІЛ/СНІДу та поєднує інтерактивні підходи до навчання і розвиток навичок (рівний–рівному, аутріч, рольові ігри).

Центри з контролю і профілактики захворювань США підтримали пілотування, пакетування та розповсюдження понад 75 ЕПВ у сфері ВІЛ, більшість із яких успішно адаптовано і впроваджено в усьому світі (www.effectiveinterventions.org).

При визначенні ЕПВ, які можна застосувати в Україні, команда проекту RESPOND керувалася аналізом розвитку епідемії серед уразливих груп, регіональними особливостями та результатами консультацій з партнерами. Одним із втручань для пілоту було вибрано модель Street Smart («Вуличний розумник»).

Street Smart – це ефективне поведінкове втручання з профілактики ВІЛ/СНІДу та ІПСШ серед підлітків і молодих людей, які мають ризиковану статеву поведінку

або досвід споживання наркотичних речовин. Втручання передбачає розвиток навичок управління своєю поведінкою, дозволяє забезпечити групову та соціальну підтримку з боку ровесників з метою формування відповідальної та безпечної поведінки молоді в контексті інфікування ВІЛ та ІПСШ. Втручання Street Smart побудовано з урахуванням життєвих обставин, які визначають ризик для різних груп молоді, – дітей, які більшу частину часу проводять на вулиці, підлітків-споживачів наркотичних речовин, підлітків та молоді, залучених до комерційного сексу.

Матеріали з впровадження втручання перекладено та адаптовано з урахуванням українського контексту. Вони включають посібник із впровадження та посібник для фасилітатора. В електронному вигляді матеріали доступні за посиланням: www.respond.org.ua. Втручання пілотувалося у Дніпропетровській, Львівській, Миколаївській та Одеській областях на базі семи НУО: Дніпропетровського та Миколаївського обласних відділень ВБО «Всеукраїнська мережа ЛЖВ», Новомосковської районної громадської організації «Центр підтримки сім'ї», Криворізької міської благодійної організації «Наше майбутнє», Львівської міської громадської організації «Центр «Дорога», Миколаївського місцевого благодійного фонду «Юнітус», Громадського руху «Віра, Надія, Любов» (м. Одеса). Ми дуже вдячні цим організаціям за співпрацю та їхню відданість роботі з підлітками та молоддю, а також за конструктивний зворотний зв'язок, який ми отримували впродовж пілотування втручання. Висловлюємо щирі подяки Деніел Дарроу де Мора, директору програм та технічному раднику ФНІ 360, за технічну підтримку та наснаження впродовж нашої роботи.

*Бажаємо успіхів у знайомстві
з програмою Street Smart!
Команда проекту RESPOND*

Епідемія ВІЛ стала одним з найнебезпечніших чинників, які негативно впливають на розвиток особистості та суспільства, зумовлюючи зниження середньої тривалості життя, збільшення попиту на медичні послуги, загострення проблем бідності та соціальної нерівності.

На сьогоднішній день існує чимало перешкод для отримання медико-соціальних послуг з профілактики ВІЛ, зокрема для уразливих підлітків та підлітків груп ризику: юридичні бар'єри, факти дискримінації, слабо розвинута мережа надавачів послуг, а також брак серед цих груп дітей та молоді моделей поведінки, спрямованих на здоровий спосіб життя.

Існує нагальна потреба у підготовці працівників обласних, міських та районних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з ефективних методів роботи, спрямованої на профілактику та зміну ризикованої поведінки щодо інфікування ВІЛ/ТБ/ІПСШ.

Програма «Стріт Смарт» є дієвим інструментом для використання соціальними працівниками центрів соціальних служб та громадськими організаціями з метою впливу на ризиковану поведінку підлітків груп ризику та формування у них відповідального ставлення до свого здоров'я.

*Світлана Толстоухова, президент
ВГО «Ліга соціальних працівників України»*

FOREWORD

The USAID RESPOND Project, implemented by Pact Inc. in partnership with FHI 360, aims to reduce HIV transmission among key populations in Ukraine, by improving the quality of HIV/AIDS services and strengthening the capacity of Ukrainian institutions and organizations to deliver such services.

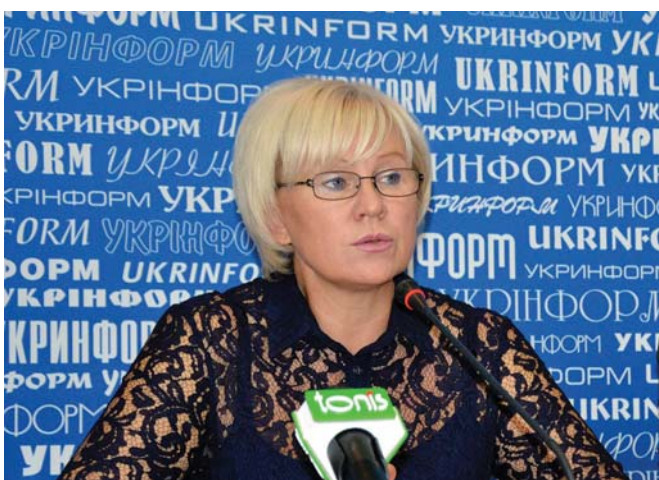
As part of its efforts to improve the quality of preventive services within Ukraine, between 2013 and 2015, RESPOND adapted and piloted a number of effective behavioral interventions (EBIs). An EBI is an evidence- and theory-based method or procedure for delivering a service. Each separate intervention is directed at a concrete target group and behavior, and links interactive learning approaches with skills development (peer learning, outreach, role plays). The U.S. Centers for Disease Control and Prevention supported the testing, packaging and dissemination of over 75 HIV related EBIs, which can be found at www.effectiveinterventions.org; and many of which have been successfully adapted and implemented worldwide.

Through analysis of the HIV epidemic among key populations in Ukraine and consultations with partners, RESPOND decided to modify and pilot Street Smart as an intervention to modify the behavior of at-risk adolescents and youth. Street Smart is an HIV/AIDS and STI prevention program for youth and adolescents who practice risky sexual behavior or drug use. This skills-building program aims to develop control over behavior, building responsible and safe behavior of youth through group work and peer support. The Street Smart design,

takes into consideration how life circumstances create risks for children that spend most of their time in the street, adolescents that use drugs, and adolescents and youth engaged in commercial sex.

Through the piloting process, RESPOND has produced an Implementation Manual and Facilitator's Guide, adapted to the Ukrainian context. The electronic version of materials is available by this link: www.respond.org.ua. The intervention was piloted in Dnipropetrovska, Lvivska, Mykolaivska and Odeska oblasts on the basis of 7 NGOs: Dnipropetrovsk and Mykolaiv regional branches of All-Ukrainian Network of PLHIV, Novomoskovsk rayon NGO "Tsentr pidtrymky sim'i" ("Center of Family Support"), Kryvyi Rih Charity Organization "Nashe Maibutne" ("Our Future"), Lviv NGO "Center "Doroha" (Center "The Road"), Mykolaiv Charity Foundation "Unitus", Civic Movement "Vira. Nadia. Lyubov", Odesa ("Faith. Hope. Love."). We are grateful to these organizations for their cooperation and commitment to the work with adolescents and youth, as well as their constructive feedback throughout the pilot. Special thanks go to Danielle Darrow de Mora, Program Director & Technical Advisor, FHI 360, for her technical guidance and encouragement at every step of the process.

*Good luck in getting acquainted
with the Street Smart program!
RESPOND Team*

The HIV epidemic has become one of the most dangerous factors, negatively influencing development of the individual and society, causing reduction in life expectancy, increasing demand for medical services, and

deepening problems of poverty and social inequality. Today there are many barriers to access medical and social services for HIV prevention, particularly for vulnerable and most at risk adolescents. These include legal barriers, discrimination, and poorly networked service providers, as well as lack of behavior models which support a healthy lifestyle for these groups of children and youth.

There is an urgent need for trainings for the employees of regional, city and rayon centers of social services for family, children and youth in the methods of prevention work, aimed at prevention and change of risky behavior of HIV/TB/STIs infection.

The Street Smart program is an effective instrument for social workers from centers of social services and NGOs to influence risky behaviors of most at risk adolescents and develop a responsible attitude to health.

*Svitlana Tolstoukhova, President of All-Ukrainian
NGO "League of Social Workers of Ukraine"*

ЗМІСТ

Розділ 1. Вступ та загальний огляд

Вступ	7
Базова інформація про програму	9
Загальний огляд програми	11
Як працює програма	12
Основні елементи	14
Логічна модель зміни поведінки	15
Примітка про підхід ABC	19

Розділ 2. Підготовчий етап

Вступ	21
Потенціал та ресурси	22
Фасилітатори	23
Програмні менеджери	25
Ресурси	26
Самооцінка готовності організації	27
Політика та стандарти	28
Місце проведення програми	29
Підтримка громади	30
Анкета «Залучення підтримки»	31
Набір учасників	34
Поділ учасників на групи	36
Утримання учасників у програмі	37
Адаптація програми	38
План реалізації програми	41
Стисла інформація про реалізацію програми	45

Розділ 3. Впровадження програми

Вступ	47
Загальний опис сесій	47
Основні інструменти та методи	50
Вирішення проблемних ситуацій	57
Поради щодо фасилітації	59

Розділ 4. Забезпечення функціонування програми

Вступ	63
Інституалізація	64
Забезпечення якості	65
Моніторинг і оцінка	69

Розділ 5. Інструменти

Форма реєстрації учасника програми	72
Пам'ятка для учасника	79
Форма реєстрації відвідування сесій	81
Форма «Тестування до і після проходження програми»	82
Форма «Дотримання основних елементів програми»	88
Форма оцінки спостерігача	109
Форма «Дослідження рівня задоволеності»	112
Журнал відвідання медичного сервісу або громадської організації	114

ДОДАТКИ

Додаток 1. Словник термінів	116
Додаток 2. Абетка розумної поведінки	117
Додаток 3. Інформаційний бюлетень для медичного персоналу «Презервативи та ІПСШ»	118
Додаток 4. Інформаційний бюлетень «Тестування на ВІЛ»	121
Додаток 5. Список використаної літератури	123

РОЗДІЛ 1

Вступ та загальний огляд

На фото: одна з групових сесій «Street Smart». Фото надано Новомосковською районною ГО «Центр підтримки сім'ї», м. Новомосковськ, Дніпропетровська область.

ВСТУП

Цільова аудиторія

Цей посібник є комплексним керівництвом для організацій, програмних менеджерів, фасилітаторів та відповідного персоналу, які планують реалізацію програми Street Smart. Це основний інструмент, який можуть використовувати громадські організації для розробки стратегічного плану щодо впровадження цього втручання з профілактики ВІЛ.

Посібник містить детальну інформацію про всі процеси, пов'язані з реалізацією програми Street Smart. Зокрема, він містить пояснювальні матеріали, які дадуть можливість вашій організації зрозуміти основні цілі та принципи навчальної програми, матеріально-технічне забезпечення, необхідне для досягнення цих цілей, рекомендації щодо адаптації та впровадження втручання, а також щодо забезпечення довгострокового функціонування та ефективності програми.

Формат посібника

Посібник складається з п'яти розділів та додатків після них. Далі наведено короткий огляд розділів та поради щодо користування посібником.

Розділ 1. Вступ та загальний огляд

У цьому розділі міститься загальна інформація про програму Street Smart та розглядаються основоположні питання.

Зміст розділу:

- вступ до посібника;
- базова інформація про програму;
- загальний огляд програми;
- пояснення того, як працює програма;
- опис соціально-поведінкової теорії;
- огляд результатів оригінальних досліджень, на яких базується програма;
- огляд і пояснення основних елементів та ключових характеристик втручання;
- зразок логічної моделі зміни поведінки в рамках програми.

Розділ 2. Підготовчий етап

У цьому розділі розглядаються питання, пов'язані з матеріально-технічним забезпеченням програми, а також основні елементи втручання, зокрема:

- коротка інформація про потреби в ресурсах та необхідну спроможність;
- інформація про необхідний досвід і знання штатних працівників вашої організації;
- анкета самооцінки готовності організації впровадити програму Street Smart;
- політика, яку необхідно запровадити до початку реалізації програми;

- опис оптимальних місць для впровадження стратегій залучення громадської підтримки програми;
- комплексний план набору, розподілу та утримання клієнтів у програмі;
- рекомендації щодо адаптації програми;
- план впровадження програми;
- стисла інформація про реалізацію програми.

Розділ 3. Впровадження програми

У цьому розділі міститься загальний опис кожної з 10 сесій програми Street Smart. Крім того, для допомоги фасилітаторам у її реалізації наведено детальну інформацію про основні інструменти та методи програми. Цей розділ також включає посібник для фасилітатора, в якому висвітлено практичні/логістичні аспекти реалізації програми, зокрема:

- опис навчальних сесій;
- опис інструментів і методів;
- поради щодо ведення програми;
- опис ключових моментів, вправ, завдань, сценаріїв та рекомендацій.

Розділ 4. Забезпечення функціонування програми

В цьому розділі описуються інструменти, необхідні для забезпечення ефективного і сталого впровадження програми вашою організацією. Цей розділ включає:

- інформацію про впровадження програми Street Smart у вашій організації;
- рекомендації з забезпечення якості;
- рекомендації з моніторингу та оцінки.

Розділ 5. Інструменти

Інструменти, наведені в Розділі 5, допоможуть організаціям-виконавцям відстежувати і оцінювати різні аспекти програми. Цей розділ містить:

- форму реєстрації учасника програми;
- пам'ятку для учасника;
- форму реєстрації відвідування сесій;
- форму «Тестування до і після проходження програми»;
- форму «Дотримання основних елементів програми»;
- форму оцінки спостерігача;
- форму «Дослідження рівня задоволеності»;
- журнал відвідання медичного сервісу або громадської організації.

Розділ 6. Додатки

У додатках міститься низка корисних ресурсів, зокрема:

- словник термінів;
- Абетка розумної поведінки;
- інформаційний бюлетень для медичного персоналу «Презервативи та ІПСШ»;
- інформаційний бюлетень «Тестування на ВІЛ»;
- список використаної літератури.

БАЗОВА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОГРАМУ

Загальний огляд програми

Програму профілактики ВІЛ/СНІДу та ІПСШ Street Smart спочатку було розроблено для молоді, яка втекла з дому, та безпритульної молоді, щоб допомогти молодим людям групи ризику зменшити кількість незахищених статевих контактів, кількість статевих партнерів та рівень споживання психоактивних речовин. Програма базується на теорії соціального навчання, яка пов'язує почуття і думки людини зі змінами у поведінці. Тривалість програми – 6-8 тижнів. У ній беруть участь 10-12 молодих людей. Програма складається з восьми групових сесій тривалістю півтори-дві години, однієї індивідуальної сесії та одного візиту до громадської організації або медичного сервісу. Кожна сесія має конкретні цілі, спрямовані на профілактику ВІЛ/СНІДу, ІПСШ, запобігання незапланованій вагітності, вміння справлятися зі складними ситуаціями, навички домовлятися, розпізнавання особистих типів ризикованої поведінки, а також зниження рівня споживання наркотиків та алкоголю. Члени групи беруть участь у рольових іграх (за сценаріями, а також імпровізованими) та групових вправах.

Основні елементи

Основними елементами програми є:

1. Підвищення емоційної та когнітивної обізнаності, контролю почуттів та думок (зв'язок думок, почуттів та поведінки).
2. Визначення ступеня особистого ризику та формування навичок самостійно використовувати класифікацію ризиків, пов'язаних з ВІЛ/СНІДом.
3. Використання підтримки однолітків для визначення пускових механізмів небезпечної поведінки.
4. Формування навичок вирішення проблем та впевненості у власних силах у різних соціальних ситуаціях для зменшення ризику, пов'язаного з ВІЛ/СНІДом.

Цільова група населення

Цільовою групою населення програми Street Smart є молоді люди віком 11–18 років, які втекли з дому, більшість часу проводять на вулиці або мають ризиковану поведінку щодо інфікування ВІЛ та ІПСШ.

Програмні матеріали

- посібник із впровадження програми для фасилітаторів;
- зразки інструментів соціального маркетингу та набору учасників;
- роздаткові матеріали для учасників.

Результати досліджень

Реалізація програми Street Smart дала такі результати:

- серед учасників програми знизився рівень споживання психоактивних речовин і зменшилась кількість незахищених статевих контактів;
- серед молодих жінок, які пройшли програму, рівень споживання знизився більше, ніж серед чоловіків;
- серед різних етнічних груп рівень споживання найбільше знизився у молоді афроамериканського походження (програму проходили представники різних етнічних груп: латиноамериканці, афроамериканці та інші).

Більш детальна інформація про програму Street Smart

Для отримання додаткової інформації, будь ласка, відвідайте сайт www.effectiveinterventions.org або interventions@aed.org.

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ПРОГРАМИ

Street Smart – це інтенсивна програма, метою якої є профілактика ВІЛ/СНІДу та інших інфекцій, що передаються статевим шляхом (ІПСШ), серед молоді віком 11–18 років, яка внаслідок своєї поведінки наражається на високий ризик інфікування (безпритульна молодь; молодь, яка втекла з дому або більшу частину часу проводить на вулиці; молодь поза шкільним середовищем). Програма складається з низки сесій, які проводяться для невеликої групи учасників на основі програмного посібника. У рамках програми учасники формують навички вирішення проблем і стратегії підтримки ефективних змін у поведінці, а також зниження ризику передачі ВІЛ.

Життєві обставини визначають ризик для деяких груп молоді: статус гея, працівника комерційного сексу, втікача з дому або безпритульного може збільшити ймовірність ризикованої поведінки. Хоча програму Street Smart призначено для безпритульної молоді та молоді, яка втекла з дому, її було успішно адаптовано для молоді інших груп ризику (наприклад, ув'язнених, споживачів ін'єкційних наркотиків та ЛГБТ).

Окрім розширення знань та змін у ставленні молоді до питання ризику інфікування, програма Street Smart виявилась ефективною в досягненні поведінкових змін. Будучи розробленою на основі вже існуючих успішних програм, орієнтованих на інші види ризикованої поведінки (наприклад, паління серед підлітків), програма Street Smart передбачає розвиток у молоді навичок управління своєю поведінкою, а також групову та соціальну підтримку з боку однолітків з метою досягнення змін у поведінці.

Програму Street Smart впроваджено проектом «Поширення ефективних поведінкових втручань» (DEBI). Інформацію про отримання програмного навчання та матеріалів можна знайти на Інтернет-сторінці www.effectiveinterventions.org.

Цілі

Основною метою програми є зниження кількості незахищених статевих контактів, кількості статевих партнерів та рівня споживання психоактивних речовин серед сексуально активної молоді груп ризику. Це досягається за допомогою низки засобів, включаючи підвищення власної ефективності, навчання та відпрацювання навичок домовлятися, виявлення провокативних факторів ризикованої поведінки та вирішення проблемних ситуацій.

ЯК ПРАЦЮЄ ПРОГРАМА

Групові сесії

- Сесія 1. Розуміння мови ВІЛ та ІПСШ
- Сесія 2. Оцінка особистого ризику
- Сесія 3. Як користуватися презервативом
- Сесія 4. Вплив наркотиків та алкоголю
- Сесія 5. Розпізнавання та контроль відчуттів
- Сесія 6. Як ефективно домовлятися
- Сесія 7. Внутрішній монолог
- Сесія 8. Безпечний секс

Програма Street Smart включає три різні форми навчання, спрямовані на досягнення змін у поведінці: групові сесії, індивідуальну сесію та відвідання громадської організації або медичного сервісу.

Вісім групових сесій (90-120 хвилин кожна) спрямовані на покращення соціальних навичок учасників, підвищення рівня впевненості в собі, вирішення складних ситуацій. Вони також дозволять молодим людям більш точно оцінити свій особистий ризик та підвищити сприйняття своєї вразливості до ВІЛ, відпрацювати навички ефективного спілкування (уміння домовлятися) та інші соціальні навички, а також розвивати сприятливе середовище та соціальні мережі з метою підтримки змін у поведінці.

Для того щоб сесії були більш орієнтованими на молодь, цікавими та динамічними, у програму було включено інтерактивні елементи – рольові ігри та вікторини.

Бажано, щоб учасники відвідували кожен сесію, але програму розроблено таким чином, що кожна сесія є незалежною від інших. В ідеалі, від шести до десяти учасників беруть участь у групових сесіях, які проводяться двома підготовленими фасилітаторами. Така структура невеликої групи створює сприятливі умови для змін у поведінці учасників.

Індивідуальна сесія

На індивідуальній сесії молоді люди мають можливість зустрітися віч-на-віч з фасилітатором та обговорити перешкоди і проблеми, які їм незручно обговорювати у групі. Така закритість дозволяє учасникові визначити особисті ризики інфікування ВІЛ, обговорити відповідні провокативні фактори, думки та почуття, пов'язані з цими ризиками, та визначити шляхи подолання перешкод, які заважають йому практикувати безпечний секс.

Крім того, молоді люди можуть використати та інтегрувати всі навички та стратегії, яких вони навчилися в ході групових сесій, щоб розробити план зниження ризику інфікування ВІЛ відповідно до своїх потреб. За необхідності на цій сесії учасників можуть переадресувати для отримання інших послуг (наприклад, до закладів охорони здоров'я, психіатричних послуг, забезпечення житлом тощо).

Відвідання медичного сервісу або громадської організації

З метою підвищення поінформованості та використання наявних громадських ресурсів і послуг молоді люди відвідують відповідний сервіс у громаді. Це може бути клініка з лікування ІПСШ, центр планування сім'ї або інший медичний сервіс, який найбільше відповідає їхнім потребам. Цей візит допомагає молоді встановити важливі зв'язки з місцевими службами та надавачами послуг, оскільки ці установи можуть відігравати велику роль у підтримці та забезпеченні бажаної поведінки, пов'язаної з безпечним сексом. Крім того, це заохочує молодих людей бути більш обізнаними клієнтами медичних та соціальних служб.

Теорія, на якій базується програма

В основі програми Street Smart лежить теорія соціального навчання, яка описує зв'язок між поведінковими змінами та середовищем, у якому живе людина. В цій теорії акцент робиться на навчанні, яке відбувається в певному соціальному контексті. Згідно з цією теорією, люди навчаються один в одного через спостереження, імітацію та моделювання. Однією з ключових частин теорії є те, що самоефективність людини і її переконання щодо наслідків зміни своєї поведінки є факторами ефективних змін. Теорія пов'язує думки, почуття та ставлення людини до змін у поведінці¹.

Загальні принципи теорії соціального навчання

1. Люди в основному навчаються поведінки не з особистого досвіду, а шляхом спостереження за досвідом інших людей та результатами їхнього досвіду.
2. Спостереження саме собою не обов'язково призводить до зміни поведінки: вона, швидше за все, відбудеться, якщо вона спостерігається та імітується, перш ніж проявляється на практиці.
3. Пізнання, в тому числі увага, сприйняття, пам'ять, мислення та судження, є частиною навчання. Людина більш схильна прийняти певний вид поведінки, якщо вона усвідомлює потенційні результати і пов'язує їх з речами, які цінує. Крім того, зміна поведінки, швидше за все, відбувається, якщо людина очікує, що результати будуть позитивними.

Результати досліджень

В основі програми Street Smart лежить втручання, яке впроваджувалося у Нью-Йорку наприкінці 1980-х років у притулках для підлітків, що втекли з дому. Учасниками дослідження були дівчата і хлопці віком 11–18 років, в основному афроамериканського та латиноамериканського походження². Подальше напівекспериментальне дослідження було проведено у Нью-Йорку на початку 2000-х років серед більш широкої вибірки молодих людей, які втекли з дому³.

У ході польових досліджень учасники, які пройшли курс програми Street Smart, повідомили про зниження рівня ризику передачі ВІЛ. Після завершення втручання учасники повідомили про зниження рівня споживання ін'єкційних наркотиків (прямий шлях передачі ВІЛ), алкоголю і марихуани (речовин, які можуть сприяти ризикованій поведінці та заважати прийняттю правильних рішень щодо безпечного сексу). Учасники також повідомили про покращення поведінки, пов'язаної з безпечним сексом, у тому числі значне підвищення рівня користування презервативами і значне зниження моделей ризикованої статевої поведінки. Молоді жінки продемонстрували більш значне зниження кількості незахищених статевих контактів та рівня споживання психоактивних речовин, ніж молоді чоловіки.

¹ Rotter, J. B. (1954). *Social Learning and Clinical Psychology*. Prentice-Hall.

² Rotheram-Borus, M. J., Koopman, C., Haignere, C., Davies, M. (1991). Reducing HIV sexual risk behaviors among runaway adolescents. *JAMA: The Journal of the American Medical Association*, 266(9), 1237-1241.

³ Rotheram-Borus, M. J., Song, J., Gwadz, M., Lee, M., Van Rossem, R., Koopman, C. (2003). Reductions in HIV risk among runaway youth. *Prevention Science: The Official Journal of the Society for Prevention Research*, 4(3), 173-187.

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ

Основні елементи є обов'язковими і незмінними частинами програми. Вони ґрунтуються на поведінковій теорії, яка лежить в основі програми і забезпечує її ефективність. **Основні елементи є суттєвими і не можуть бути проігноровані або будь-яким чином змінені.**

Основні елементи програми Street Smart:

1. Підвищення рівня емоційної та когнітивної обізнаності, контролю почуттів та думок (зв'язок думок, почуттів та поведінки).
2. Визначення ступеня власного ризику та навчання самостійно використовувати ієрархічну класифікацію ризиків, пов'язаних з ВІЛ/СНІДом.
3. Використання підтримки однолітків для визначення пускових механізмів небезпечної поведінки.
4. Формування навичок вирішення проблем та впевненості у власних силах в різних соціальних ситуаціях для зменшення ризику, пов'язаного з ВІЛ/СНІДом.

Ключові характеристики

Ключові характеристики – це важливі заходи та методи з впровадження втручання, які можуть бути адаптовані для задоволення потреб цільової групи та забезпечення культурної відповідності стратегії. **Жодну з ключових характеристик не може бути виключено, але їх можна адаптувати до різних потреб молоді.**

Ключові характеристики програми Street Smart поділяються на дві основні категорії:

1. Структура і матеріально-технічне забезпечення втручання:

- Групи, які працюють у програмі, складаються з 6-10 представників обох статей (див. Розділ 2. Підготовчий етап).
- Втручання включає 8 групових сесій тривалістю 90-120 хвилин кожна, одну індивідуальну сесію та один візит до медичного сервісу в громаді або громадської організації.
- Групові сесії відбуваються в достатньо великому, комфортабельному приміщенні, де ніхто не заважатиме їх проведенню.

2. Методи та інструменти:

- Стимулювання позитивної поведінки учасників шляхом застосування жетонів відзнаки та словесної подяки.
- Формування згуртованості групи шляхом залучення учасників до обміну думками та висловлення вдячності один одному за їхній внесок.
- Оцінка відчуттів учасників за допомогою вправи «Термометр відчуттів».
- Розвиток навичок вираження та управління своїми відчуттями за допомогою вправи «Термометр відчуттів». Розвиток навичок релаксації та вирішення складних ситуацій.
- Використання рольових ігор для відпрацювання та спостереження за навичками, яких набули учасники в ході сесії (наприклад, способи вирішення складних ситуацій, вміння домовлятися про використання презерватива, вміння вирішувати проблеми); розігрування типових ризикованих ситуацій з навчальною метою.
- Застосування методів вирішення проблем на прикладі реальних ситуацій.
- Формування обережного ставлення до небезпечної статевої поведінки та ризикованих ситуацій та/або ризикованих партнерів.

ЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ЗМІНИ ПОВЕДІНКИ

Логічна модель є важливим елементом планування заходів. Вона формує дорожню карту програми та її обґрунтування. Якщо все зроблено правильно, логічна модель забезпечує зрозумілу, зручну картину, що демонструє зв'язки між виявленою ризикованою поведінкою чи проблемою, заходами втручання та його запланованими результатами. Логічна модель дає можливість організації спілкуватися однією мовою, а також є орієнтиром для впровадження програмних заходів.

Щоб краще зрозуміти мету логічної моделі й те, як її створювати, корисно мати загальне уявлення про її основні компоненти.

Поведінкові детермінанти – описують основні проблеми та їх причини, на виявлення і вирішення яких спрямоване втручання.

Заходи – описують навчальні елементи програми, які будуть застосовуватись для зміни поведінкових детермінант і досягнення цілі (цілей) втручання.

Результати – це конкретні очікувані наслідки програми для певної цільової групи (наприклад, зміни рівня знань, зміни у ставленні або поведінці). Часто їх поділяють на дві або три підгрупи: безпосередні результати (очікувані зміни, які можливо виміряти протягом 2 тижнів), проміжні результати (визначаються протягом періоду від 2 тижнів до 6 місяців після втручання) та довгострокові результати (проявляються через 6 місяців і можуть призвести до постійних змін у поведінці або інших позитивних змін).

Наведена нижче таблиця є прикладом логічної моделі зміни поведінки, в якій відображено заходи програми Street Smart, а також типи поведінки і ставлення представників цільових груп, на які мають вплинути ці заходи. Використовуйте цю модель разом з короткою інформацією про реалізацію програми (див. Розділ 2). Організації повинні адаптувати логічну модель з урахуванням своєї специфіки.

ЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ЗМІНИ ПОВЕДІНКИ ЗА ПРОГРАМОЮ STREET SMART

Формулювання проблеми

Молодь, яка більшість часу проводить на вулиці, яка втекла з дому або безпритульна, вдається до ризикованої статевої поведінки та споживання ПАР внаслідок різних контекстуальних факторів, а також факторів ризику

Поведінкові детермінанти (фактори ризику або контекстуальні фактори)	Заходи, спрямовані на поведінкові детермінанти
Знання	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Обмежені знання про інфікування ВІЛ/ІПСШ, симптоми, лікування та тестування ▪ Обмежені знання про відносну безпеку статевих контактів ▪ Обмежені знання про засоби захисту ▪ Обмежені знання про вплив споживання психоактивних речовин на ризиковану поведінку, пов'язану з ВІЛ/ІПСШ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Обговорити ВІЛ/ІПСШ, симптоми, лікування та тестування («Факти про ВІЛ та ІПСШ») ▪ Обговорити ступені (ієрархію) ризикованої поведінки («Наскільки я захищений») ▪ Обговорити правильне використання презерватива («Надягання чоловічих та жіночих презервативів») ▪ Обговорити наслідки споживання психоактивних речовин («Як наркотики і алкоголь впливають особисто на мене»)

Поведінкові детермінанти (фактори ризику або контекстуальні фактори)	Заходи, спрямовані на поведінкові детермінанти
Ставлення/Сприйняття	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Низька суб'єктивна вразливість до ВІЛ/ІПСШ ▪ Обмежена мотивація до зміни ставлення/сприйняття щодо використання презервативів ▪ Обмежена мотивація до зміни ставлення/сприйняття щодо споживання психоактивних речовин ▪ Обмежена мотивація до зміни ставлення/сприйняття щодо тестування на ВІЛ/ІПСШ ▪ Обмежена мотивація до зміни ставлення/сприйняття щодо спілкування з партнерами ▪ Низька самоефективність щодо використання презервативів ▪ Низька самоефективність щодо доступу до ресурсів 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Самооцінка ризиків і провокативних факторів (тригерів) (анкета про тригери, індивідуальна сесія) ▪ Обговорення ризиків партнера («Наскільки безпечним є мій партнер») ▪ Вивчення зовнішнього вигляду та відчуття презерватива («Фізичне відчуття презерватива») ▪ Зважування рішення щодо споживання ПАР («За і проти споживання психоактивних речовин») ▪ Зважування рішення щодо проходження тестування («Переваги і недоліки тестування на ВІЛ») ▪ Рольові ігри на спілкування з партнером ▪ Застосування жетонів відзнаки для заохочення позитивного ставлення та поведінки ▪ Надягання з партнерами презерватива на макети («Практикум з надягання презервативів») ▪ Розробка індивідуального плану зменшення ризику (індивідуальна сесія) ▪ Відвідання медичного сервісу або громадської організації (сесія 10)

Результати

Очікувані зміни за результатами проведення заходів, спрямованих на зміну поведінкових детермінант

Безпосередні результати	Проміжні результати
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Підвищення рівня знань про ВІЛ/ІПСШ, симптоми і тестування ▪ Підвищення рівня знань про відносну безпеку статевих контактів ▪ Підвищення рівня знань про правильне використання презерватива ▪ Підвищення рівня знань про наслідки споживання психоактивних речовин 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Підвищення рівня постійного і правильного користування презервативами ▪ Зменшення кількості статевих партнерів ▪ Зниження рівня споживання психоактивних речовин
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Підвищення обізнаності про провокативні фактори (тригери) ▪ Підвищення обізнаності про особистий ризик ▪ Підвищення обізнаності про ризиковану поведінку партнера 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Підвищення рівня постійного і правильного користування презервативами ▪ Зменшення кількості статевих партнерів ▪ Зниження рівня споживання психоактивних речовин

Безпосередні результати	Проміжні результати
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Підвищення обізнаності щодо суб'єктивної вразливості до ВІЛ/ІПСШ ▪ Посилення позитивного ставлення до користування презервативами, тестування та спілкування з партнерами ▪ Посилення критичного ставлення до споживання психоактивних речовин ▪ Підвищення самоефективності щодо зміни поведінки ▪ Підвищення самоефективності щодо користування презервативами ▪ Підвищення самоефективності щодо доступу до ресурсів 	

Ресурси

Соціальна підтримка поведінки, що сприяє зниженню ризику інфікування ВІЛ/ІПСШ та позитивній мотивації

- Використання жетонів відзнаки, заохочення групи до згуртованості та стимулювання позитивних відносин і поведінки учасників
- Заохочення учасників до висловлення власної думки про рольові ігри
- Створення повідомлення для ЗМІ з пропагандою безпечного сексу
- Участь у 8 групових сесіях
- Індивідуальна сесія
- Відвідання медичного сервісу або громадської організації (сесія 10)

Навички

- Обмежені комунікативні навички, пов'язані з невпевненістю в собі, обговорення сексуальних/міжособистісних рамок (особливо вміння домовлятися про використання презерватива)
- Обмежена здатність оцінювати ризику партнера
- Обмежені навички вирішення складних ситуацій, у тому числі вміння вирішувати проблеми
- Обмежене вміння контролювати думки, почуття та дії
- Обмежена здатність визначати межі
- Обмежена здатність розпізнавати провокативні фактори (тригери) ризикованої поведінки, пов'язаної з інфікуванням ВІЛ/ІПСШ

- Підвищення рівня постійного і правильного користування презервативами
- Зменшення кількості статевих партнерів
- Зниження рівня споживання психоактивних речовин

▪ Підвищена соціальна підтримка захисних типів поведінки▪ Покращена здатність спілкуватися впевнено▪ Покращена здатність домовлятися про використання презерватива▪ Покращена здатність обговорювати ризики з партнером▪ Покращена здатність розпізнавати шкідливі для себе думки (споживання наркотиків, практики небезпечного сексу) і «переключатися» на корисні▪ Підвищена здатність розпізнавати провокативні фактори (тригери) ризикованої поведінки, пов'язаної з інфікуванням ВІЛ/ІПСШ▪ Підвищена здатність використовувати ефективні механізми вирішення складних ситуацій та розв'язання проблем (наприклад, сексуальних)▪ Підвищена здатність визначати власні сексуальні цінності та узгоджувати з ними свою поведінку▪ Підвищена здатність розпізнавати та контролювати свій рівень дискомфорту в певній ситуації, а також здатність прив'язувати це до прийняття рішень стосовно статевої поведінки	▪ Підвищення рівня постійного і правильного користування презервативами▪ Зменшення кількості статевих партнерів▪ Зниження рівня споживання психоактивних речовин

ПРИМІТКА ПРО ПІДХІД АВС

Підхід «Утримання, вірність, [використання] презервативів» (Abstinence, Be Faithful, [use] Condoms – АВС) є важливим компонентом профілактики ВІЛ серед молоді. Хоча лише утримання від сексу виявилось неефективним з точки зору профілактики інфікування ВІЛ, застосування цього підходу в науково обґрунтованих втручаннях, таких як Street Smart, може сприяти підвищенню обізнаності молоді з питань безпечної поведінки, оскільки утримання від сексу або наркотиків може стати частиною більш комплексної стратегії зниження ризику. Щоб дізнатися більше про підхід АВС, див. Додаток 2 «Абетка розумної поведінки».

РОЗДІЛ 2

Підготовчий етап

На фото: одна з групових сесій «Street Smart». Фото надано Новомосковською районною ГО «Центр підтримки сім'ї», м. Новомосковськ, Дніпропетровська область.

ВСТУП

Перш ніж розпочати впровадження програми Street Smart, оцініть потенціал і стратегію вашої організації.

Візьміть до уваги, що для повноцінної реалізації програми вам потрібні:

- відповідний персонал;
- обладнання;
- приміщення;
- послуги;
- політика (правила внутрішнього розпорядку).

Подумайте, як ви будете впроваджувати програму. Яким чином ви:

- виберете місце для проведення втручання;
- будете залучати та утримувати учасників;
- будете залучати необхідну підтримку;
- будете адаптувати програму до ваших потреб.

Нарешті, необхідно підготувати детальний план роботи, який включає розподіл обов'язків та визначення термінів реалізації програми.

Цей розділ, який стосується підготовчого етапу програми, допоможе вам зрозуміти, що потрібно для впровадження програми, які інструменти для оцінки вашої спроможності необхідні та як підготувати вашу команду.

ПОТЕНЦІАЛ ТА РЕСУРСИ

Для проведення сесій за програмою Street Smart ваша організація повинна мати:

- **двох дорослих фасилітаторів, які:**
 - пройшли відповідну підготовку за цією програмою (3 повні дні);
 - будуть присутні на кожній сесії;
 - здатні провести всю програму від початку до кінця;
 - здатні дотримуватися основних елементів програми, навіть якщо потрібна деяка її адаптація;
- **відповідне місце проведення сесій, яке є:**
 - безпечним;
 - доступним;
 - приватним;
- **достатню кількість витратних матеріалів** (бейджі, серветки, папір, ручки та олівці, роздаткові матеріали для всіх учасників);
- **систему переадресації** учасників для отримання додаткових послуг, якщо це потрібно;
- **відповідні кошти** або ресурси громади;
- **міцні зв'язки з різними соціальними службами** як на рівні керівництва, так і на рівні працівників;
- **доступ до молоді груп ризику:**
 - ваша організація вже повинна надавати послуги молоді груп ризику або мати зв'язки з організаціями, що надають такі послуги (виховні колонії для неповнолітніх, притулки для безхатченків, «дроп-ін»-центри (центри низькопорогового доступу) для молоді, центри роботи з молоддю на місцях);
 - не рекомендується впровадження програми в рамках шкільних програм.

Ці елементи будуть розглядатись детальніше в наступних розділах.

ФАСИЛІТАТОРИ

Кадри є важливим аспектом потенціалу організації. Вкрай важливо, щоб фасилітатори були добре підготовленими. В цьому посібнику наведено: (1) перелік навичок, необхідних для правильної фасилітації програми; (2) перелік навичок, які мають засвоїти фасилітатори під час своєї підготовки; (3) перелік навичок, які фасилітатори можуть засвоїти за критеріями «добре», «дуже добре», «відмінно».

Фасилітатори програми Street Smart повинні:

- мати досвід роботи з молоддю, особливо з молоддю груп ризику;
- мати як мінімум одного фасилітатора з досвідом фасилітування молодіжної групи;
- вміти поєднувати теорію і практику;
- усвідомлювати, що деякі учасники, можливо, вже зазнали негативного впливу епідемії ВІЛ/СНІДу;
- пройти навчання щодо навичок спілкування з молоддю про ВІЛ/СНІД;
- розуміти основні принципи програми Street Smart;
- розуміти поведінкові теорії, що лежать в основі програми;
- розуміти процес розвитку підлітків та його вплив на поведінку, пов'язану з ризиком інфікування ВІЛ.

Кожен фасилітатор має пройти тренінг з метою засвоєння основних навичок, необхідних для реалізації програми. На тренінгу фасилітатори навчаться:

- заохочувати учасників програми до позитивних моделей поведінки;
- висловлювати свої відчуття словами;
- спонукати учасників програми до активних дій;
- навчати учасників ефективним стратегіям вирішення складних ситуацій;
- формувати в учасників обережність щодо небезпечних моделей поведінки;
- посилювати згуртованість групи щодо відповідних норм поведінки;
- проводити рольові ігри;
- керувати динамікою групи;
- показувати зв'язок між змістом програми та життям учасників;
- не засуджувати, а підтримувати учасників.

Трапляється, що організації мають персонал з різним рівнем знань. Тому навички фасилітаторів мають додаткову класифікацію «добре», «дуже добре», «відмінно», наведену нижче.

Що означає «добре», «дуже добре», «відмінно»**«Добре»:**

Фасилітатори мають базовий набір знань, досвіду та навичок, рекомендований для працівників, які впроваджують втручання з метою поведінкових змін.

«Дуже добре»:

Фасилітатори мають додаткові знання, які є доповненням до базового набору і показником вищого рівня знань, що рекомендуються для працівників, які впроваджують втручання з метою поведінкових змін.

«Відмінно»:

Фасилітатори мають набір навичок, які можуть допомогти організації досягти досконалості й досвіду в реалізації заходів, спрямованих на зміну ризикованої поведінки клієнтів. Фасилітатори, які відповідають цьому стандарту, мають глибоке розуміння поведінкової теорії та її ефективного застосування.

«Добре»:

- базові знання про ВІЛ та ІПСШ;
- досвід роботи з підлітками.

«Дуже добре»:

- більш високий рівень знань про ВІЛ та ІПСШ;
- досвід роботи з підлітками груп ризику;
- досвід залучення (набору) та утримання клієнтів у програмі.

«Відмінно»:

- рівень знань про ВІЛ та ІПСШ на експертному рівні;
- досвід роботи з підлітками груп ризику на основі індивідуального підходу;
- досвід залучення (набору) та утримання клієнтів у програмі;
- досвід застосування структурованих втручань у рамках навчальної програми;
- навчання з питань підліткового розвитку;
- досвід оцінки програм.

ПРОГРАМНІ МЕНЕДЖЕРИ

Програмні менеджери відіграють важливу роль у забезпеченні нормального функціонування програми. Вони відповідають за:

- організацію матеріально-технічного забезпечення (логістику);
- супервізію роботи фасилітаторів;
- проведення моніторингу та оцінки;
- розвиток і підтримку відносин із зацікавленими сторонами.

Програмним менеджерам рекомендується пройти тренінг для фасилітаторів, щоб краще зрозуміти їхню роботу, яку вони контролюватимуть. Бажано також, щоб програмні менеджери мали ступінь магістра в галузі охорони громадського здоров'я або досвід роботи у цій чи суміжній сферах та були знайомі з поведінковою теорією, на якій ґрунтується ця програма.

Програмні менеджери повинні мати такі основні навички:

Логістика

Програмні менеджери мають володіти організаторськими навичками та навичками з матеріально-технічного забезпечення. Вони братимуть участь у виборі місця проведення програми, плануванні сесій, переадресації учасників до інших служб, а також у маркетингу програми Street Smart.

Супервізія

Програмні менеджери є невід'ємною частиною процесу забезпечення високої якості та послідовності реалізації програми. Вони здійснюватимуть супервізію роботи фасилітаторів і тому мають володіти сильними управлінськими навичками. Одна з функцій програмних менеджерів – це обговорення сесій з фасилітаторами, допомога їм у покращенні навичок та вирішенні проблем тощо.

Моніторинг і оцінка

Програмні менеджери повинні мати досвід у сфері забезпечення якості та моніторингу й оцінки програм, вміння адаптувати інструменти збору даних, які наведено в Розділі 5, до потреб організації, а також бути спроможними розробити план збору даних. Крім того, вони повинні вміння працювати з даними, які відображають процес і результати.

Розвиток зв'язків з громадськістю

Програмні менеджери мають розвивати зв'язки із зацікавленими сторонами. Вони повинні вміння відповідним чином представляти та пропагувати програму Street Smart у громаді та серед інших організацій. Більш детальну інформацію про взаємодію організації з ресурсами підтримки у громаді можна знайти в частині «Підтримка громади» цього розділу.

Є кілька практичних міркувань, які слід врахувати перед впровадженням програми Street Smart. Для ефективної реалізації програми важливою є наявність відповідного приміщення, обладнання та послуг.

РЕСУРСИ

Для впровадження програми необхідні два типи приміщень. По-перше, окреме приміщення, яке є привабливим, зручним, безпечним та досить просторим для групових сесій. В ідеалі, одна й та сама кімната має використовуватися для всіх восьми сесій. По-друге, необхідне приватне, закрите, безпечне приміщення менших розмірів для індивідуальних сесій. Обидва приміщення мають забезпечувати конфіденційність і бути доступними для молоді, яка братиме участь у програмі.

Обладнання та матеріали

Фасилітатори повинні мати такий інструментарій:

- бейджі;
- маркери;
- фліп-чарт і папір для нього;
- олівці;
- роздаткові матеріали відповідно до теми сесії;
- плакати програми Street Smart (у тому числі постер «Термометр відчуттів»);
- жетони відзнаки.

Послуги та підтримка для молоді

Організації мають забезпечити доступ молоді, яка бере участь у програмі, до:

- ресурсів у громаді для підтримки бажаної поведінки учасників, до яких відносяться:
 - консультування і тестування на ВІЛ та послуги з переадресації;
 - медична допомога;
 - лікування алкогольної та наркотичної залежності;
 - юридична допомога;
 - екзаменаційні програми для отримання документа про освіту;
 - програми з фізичної культури;
 - житло;
- транспортних послуг для відвідування громадських закладів та центрів, де вони зможуть особисто зустрітися з персоналом і дізнатися про послуги, які там надаються;
- завчасного планування сесій, щоб учасники могли виділити час на їх відвідування;
- номера телефону, за яким вони можуть зателефонувати і поставити запитання про програму.

САМООЦІНКА ГОТОВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Маючи початкове розуміння вимог до реалізації програми Street Smart, ваша організація може провести коротку самооцінку за анкетною, яка подається нижче. Ця анкета допоможе вам визначити наявний потенціал і напрямки, які, можливо, потребують розвитку. Прочитайте кожен пункт і поставте позначку ✓ у квадратику навпроти обраного варіанта відповіді.

Можливості та ресурси, необхідні для програми	Так, у нас є цей потенціал	У нас немає цього потенціалу зараз, але ми можемо його сформувати	Ні, в нас немає цього потенціалу
1. Доступ до цільової групи.	☐	☐	☐
2. Два досвідчені фасилітатори, які мають досвід профілактики ВІЛ/ІПСШ та роботи з молоддю. Вони будуть присутні на кожній сесії за програмою Street Smart.	☐	☐	☐
3. Один програмний менеджер з досвідом управління персоналом, що надає послуги.	☐	☐	☐
4. Проходження 3-денного тренінгу для фасилітаторів двома фасилітаторами та програмним менеджером.	☐	☐	☐
5. Закрите, зручне і просторе приміщення для проведення сесій для групи до 10 учасників.	☐	☐	☐
6. Окрема кімната для проведення індивідуальних сесій, де є зручне місце для 2 осіб.	☐	☐	☐
7. Здатність забезпечити ряд допоміжних матеріалів (жіночі і чоловічі презервативи, макети пеніса) для демонстрації та формування навичок.	☐	☐	☐
8. Наявна домовленість з відповідними молодіжними службами про переадресацію учасників.	☐	☐	☐
9. Готовність організації провести повний курс програми Street Smart (10 сесій).	☐	☐	☐

Якщо всі ваші відповіді були у стовпчику 1 («Так, у нас є цей потенціал») або 2 («У нас немає цього потенціалу зараз, але ми його можемо сформувати»), то організація, швидше за все, готова до реалізації програми Street Smart.

ПОЛІТИКА ТА СТАНДАРТИ

Перед початком впровадження програми Street Smart перевірте, чи має ваша організація відповідну політику та стандарти для захисту себе і своїх клієнтів.

Конфіденційність та інформована згода

Створіть певну систему забезпечення конфіденційності інформації про учасників програми. У разі надання будь-якої інформації іншій установі, в яку переадресовується учасник, отримайте інформовану згоду з підписом його або його законного опікуна, в якій чітко та зрозуміло визначено відповідальність вашої організації та права учасника. Відповідно до Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», підлітки до 14 років проходять тестування на ВІЛ тільки за інформованої згоди батьків або опікунів, а після досягнення 14-річного віку – за умови власної добровільної інформованої згоди.

Щоб забезпечити захист інформації про учасників від зовнішніх джерел і конфіденційність всередині самої організації, мають існувати відповідні протоколи. Зберігайте записи в замкненій шафі. Проведіть інструктаж для співробітників про дотримання конфіденційності в рамках програми Street Smart.

Культурна компетентність

Ваша організація має прагнути надавати послуги з урахуванням демографічних, культурних та епідеміологічних умов вашої громади. Ви повинні наймати та навчати всіх своїх співробітників таким чином, щоб вони представляли різні культури, що існують у громаді, і були чутливими до них. Якщо це можливо, матеріали та послуги мають надаватися мовою, якою володіють учасники програми, або, якщо це необхідно, їх слід перекласти відповідною мовою.

Залучайте громаду та учасників програми до розробки й надання профілактичних послуг, щоб врахувати особливості субкультури підлітків.

Юридичні та етичні питання

Ваша організація має знати законодавство щодо розголошення інформації про ВІЛ-статус. Крім того, слід інформувати клієнтів про закони, що стосуються повідомлення про насильство в сім'ї, жорстокого поводження з дітьми та літніми людьми, сексуального насильства над неповнолітніми.

Переадресація

Якщо необхідно, ви маєте бути готові перенаправляти учасників до інших служб підтримки. Для цього встановіть контакти з дружніми до молоді організаціями, які надають додаткові послуги з профілактики та інші клінічні послуги (наприклад, послуги з консультування), клініками ІПСШ та іншими профілактичними програмами.

Волонтери

Якщо організація залучає волонтерів до надання допомоги або проведення цієї програми, то спочатку забезпечте їм таку ж саму підготовку, як і штатним працівникам. Документуйте всі види навчання. Підпишіть з волонтерами угоду про дотримання конфіденційності, яка відображає політику вашої організації з цього питання. Насамкінець подбайте про те, щоб усі дані, які залишать волонтери в анкеті, були актуальними.

МІСЦЕ ПРОВЕДЕННЯ ПРОГРАМИ

Вибір правильного місця має важливе значення для нормальної реалізації програми.

Програму Street Smart слід проводити в закритому приміщенні, що сприятиме дотриманню конфіденційності і буде зручним для групової роботи. Приміщення має бути просторим, щоб учасники могли вільно в ньому рухатись. Для індивідуальних сесій вам необхідне закрите і затишне приміщення.

Бажано, щоб програмні менеджери і фасилітатори знали околиці та інші місця, які можуть мати потенційний вплив на учасників, наприклад, райони, де продають або обмінюють наркотики, надають послуги працівники комерційного сексу. Це важливо не тільки для фізичної безпеки учасників, але й для запобігання емоційно складним ситуаціям. Нижче наведено деякі рекомендації щодо вибору місця проведення сесій та матеріально-технічного забезпечення приміщення:

- розташування в центральній частині міста, якомога ближче до всіх основних транспортних маршрутів, щоб учасникам було легше дістатися до місця проведення сесій;
- гнучкий час: програма має проводитися у дні та години, які є найбільш зручними для учасників;
- гнучка розсадка учасників на сесіях:
 - кімната має бути достатньо просторою, щоб вмістити 12 осіб (6-10 учасників і 2 фасилітатори), які б могли зручно сидіти в колі;
 - стільці мають легко пересуватися; не рекомендується використовувати дивани, оскільки їх важко розмістити по колу і вони можуть викликати сонливість в учасників;
- столи для кави-паузи.

Обираючи день, час та місце проведення сесій, враховуйте ряд факторів, зокрема: оцінку місцевої громади до початку реалізації програми, графік ваших працівників та учасників (наприклад, необхідність догляду за дитиною/доступність, а також зайнятість на роботі та/або в школі), інші додаткові фактори, які мають потенційний вплив на участь вашої цільової групи в програмі.

ПІДТРИМКА ГРОМАДИ

Хоча персонал, витратні матеріали та кошти є важливими аспектами реалізації програми, їх використання неможливо оптимізувати без широкої підтримки. Залучення підтримки всередині організації, з боку інших установ та інших осіб має вирішальне значення для успіху програми. Якщо вашій організації бракує певних спроможностей, ресурси громади можуть доповнити або розширити стратегії, обрані вами для реалізації програми Street Smart.

Є три основні етапи залучення підтримки громади:

- отримання підтримки від ключових зацікавлених сторін;
- створення мережі організацій;
- створення громадсько-консультативної ради (ГКР).

Пам'ятайте, що багато установ і приватних осіб може відноситися одразу до кількох із цих категорій.

Зацікавлені сторони

Зацікавленими сторонами є окремі особи або організації, які зацікавлені в успішній реалізації того чи іншого заходу. Сприяння розвитку відносин з ними може мобілізувати підтримку, необхідну для реалізації програми.

Мережа організацій

Хоча більшість організацій вже створила свої мережі, важливо продовжити роботу зі створення та розвитку цих зв'язків. Організації вашої мережі можуть допомогти вам у залученні та переадресації клієнтів.

Громадсько-консультативна рада (ГКР)

Для ефективного планування та реалізації програми важливе значення має створення громадсько-консультативної ради – основного зв'язку між громадою та організацією-виконавцем. Як правило, до складу ГКР входить не більше ніж 20 осіб – лідери громади, медичні працівники, керівники програм та посадовці, які впливають на формування політики, прагнуть знизити рівень передачі ВІЛ серед молоді груп ризику.

ГКР може надати таку допомогу:

- загальна робота з населенням та просвіта;
- визначення потреб громади та цільових груп, які необхідно охопити програмою;
- підтримка зусиль з набору волонтерів шляхом активного пропагування програми у відповідних організаціях і в громаді;
- визначення потенційних місць проведення програми Street Smart;
- моніторинг процесу навчання за програмою з метою забезпечення її відповідності потребам, інтересам та пріоритетам громади;
- об'єднання зусиль організацій-виконавців у більш широкому масштабі (наприклад, представництво на регіональних, національних і міжнародних нарадах та конференціях);
- донесення інформації про потенційні перспективи, наявні думки та потреби цільових груп.

АНКЕТА «ЗАЛУЧЕННЯ ПІДТРИМКИ»

Дотримуйтеся інструкцій, наведених нижче, щоб заручитися підтримкою зацікавлених сторін, мереж організацій та потенційних членів ГКР.

Крок № 1. Визначте зацікавлені сторони, мережі організацій і потенційних членів ГКР

Ви повинні мати принаймні одну організацію або фізичну особу в кожній з наведених категорій:

- **рада директорів/виконавча рада вашої організації;**
- **штатні працівники вашої організації, які братимуть участь у реалізації програми:**
 - адміністратори, роль яких – заручитися підтримкою;
 - керівники, які проводитимуть моніторинг реалізації програми;
 - співробітники, які будуть взаємодіяти з учасниками в ході реалізації програми;
 - місцеві організації, в яких ви можете набирати учасників, отримати приміщення або і те, й інше;
 - організації, що надають підтримку або послуги вашій цільовій групі;
 - медичні заклади та спеціалісти в галузі психіатрії, що надають послуги молоді вашої цільової групи;
 - громадські організації та організації соціального обслуговування (дитячі садки, поліклініки, програми центрів зайнятості з працевлаштування);
 - соціальні та розважальні центри, які регулярно відвідують представники вашої цільової групи;
- **організації, які можуть надати допомогу або інші ресурси:**
 - оптові торговельні компанії, що продають напої, косметику і засоби гігієни, одяг, квитки в кінотеатри тощо;
 - агентства, газети та інформаційні бюлетені, торгові точки, місця масового відпочинку, видавництва, телерадіокомпанії та інші організації, які можуть забезпечити рекламу програми;
 - клініки, громадські центри, церкви та інші установи, які можуть надати місце для проведення програми;
 - організації, які можуть забезпечити догляд за дітьми;
 - організації, які можуть забезпечити транспортне перевезення;
 - організації, куди будуть направлятися представники цільової групи для отримання додаткових послуг;
- **організації/особи, з якими необхідно підтримувати хороші громадські або професійні відносини:**
 - місцевий відділ охорони здоров'я;
 - місцеві медичні асоціації та асоціації психіатричного здоров'я;
 - громадські організації та організації соціального обслуговування;
 - грантодавці (джерела фінансування);
 - політичні або громадські лідери.

Крок № 2. Вирішіть, які конкретні ролі ви хотіли б відвести кожній організації/особі

Знайдіть потрібних людей, які:

- за потреби нададуть фінансову підтримку;
- направлятимуть відповідних молодих людей для участі у вашій програмі;
- працюватимуть фасилітаторами;
- виступатимуть у ролі ресурсу, куди ви можете переадресувати учасників програми;
- увійдуть до вашої ГКР;
- допомагатимуть з адаптацією програми до потреб вашої цільової групи населення;
- допоможуть з рекламою програми;
- забезпечать приміщення для програмних сесій;
- організують кава-паузи для учасників програми;
- нададуть невеликі винагороди або лотерейні призи для учасників;
- схвально розповідатимуть про програму людям, з якими вони мають зв'язки.

Крок № 3. Відправте інформаційні листи обраним вами особам/організаціям

- Опишіть програму Street Smart;
- поясніть, чому ця програма важлива для особи/організації;
- визначте конкретну роль (ролі), яку, на вашу думку, особи/організації можуть відіграти в забезпеченні успіху програми;
- запропонуйте їм можливість поглибити свої знання та досвід.

Крок № 4. Зателефонуйте особам/організаціям через 2 тижні, щоб оцінити їхню зацікавленість

- Якщо вони зацікавлені, заплануйте час для зустрічі;
- проведіть семінар-зустріч з групою інших зацікавлених сторін у вашій організації;
- зробіть презентацію в цій організації для співробітників або членів асоціації.

Крок № 5. Проведіть зустріч або поговоріть з кожною особою/організацією окремо, щоб заручитися їхньою підтримкою

- Якщо дозволяють умови та час, покажіть матеріали програми;
- опишіть їхню можливу участь у програмі та потенційні результати втручання;
- зверніть особливу увагу на користь від участі у програмі для їхньої організації, громади та зацікавленої групи населення;
- дайте відповіді на запитання, які у них можуть виникнути;
- запропонуйте їм одну або кілька ролей у підтримці програми Street Smart;
- занотуйте зобов'язання, взяті на себе партнерами.

Крок № 6. Залучіть їх до програми

Незабаром після зустрічі відправте особі/організації лист подяки, в якому чітко визначте роль (ролі), яку вони взяли на себе. Якщо вони не взяли на себе ніяких зобов'язань, подякуйте їм за їхній час та проявлений інтерес. Попросіть їх зв'язатися з вами, якщо вони захочуть взяти участь у програмі або якщо в них виникнуть якісь запитання. Зберігайте лист на випадок, якщо з часом вони змінять свою думку щодо участі в програмі.

Якщо особа або організація взяли на себе певну роль, важливу на етапі підготовки програми, залучіть їх до підготовчого етапу якомога швидше.

Якщо особа або організація взяли на себе певну роль, яка передбачає їхню участь у програмі пізніше, відправте їм коротку інформацію про перебіг програми і переконайтеся, що вони зрозуміли, коли вам знадобиться їхня підтримка.

Крок № 7. Підтримуйте інтерес зацікавлених сторін та їхню прихильність до програми

Періодично проводьте святкові зустрічі для тих, хто підтримує програму, щоб продемонструвати їм свою вдячність, цінність їхнього внеску, надати останню інформацію про хід програми та засвідчити їхню причетність до її впровадження.

НАБІР УЧАСНИКІВ

Як правило, цільова група програми Street Smart – це молодь груп високого ризику, що ускладнює і так нелегке завдання набору учасників програми. Незалежно від підходу, важливо підключити до цього процесу всіх працівників, які займаються реалізацією програми.

Розробка плану набору учасників програми

Перший крок у процесі набору – це розробка чіткого плану, де детально описано, як і де ви будете набирати учасників, які матеріали з маркетингу/набору учасників будуть використовуватися, кількість учасників, яку ви збираєтеся залучити, а також хто буде відповідальним за кожне з цих завдань.

Громадсько-консультативна рада (ГКР) буде одним з найцінніших ресурсів вашої організації в розробці плану набору учасників програми. Члени ГКР можуть допомогти в питаннях:

- вибору місця та часу проведення набору учасників програми;
- адресних стратегій набору учасників з вашої цільової групи населення;
- факторів, які можуть мотивувати потенційних учасників взяти участь у програмі;
- факторів, які можуть демотивувати потенційних учасників від участі в програмі;
- безоплатної або недорогої оренди приміщення.

Призначення рекрутерів

Кожен, хто знайомий з цілями програми або має зв'язок з цільовою групою, може бути корисним на етапі набору учасників програми. Призначайте рекрутерами співробітників, наприклад, фасилітаторів та аутріч-працівників; зверніться до окремих представників громади – кейс-менеджерів, працівників «дроп-ін»-центрів, соціальних працівників та інших надавачів послуг для молоді. Крім того, члени вашої ГКР та попередні клієнти організації чи програми можуть виконувати роль рекрутерів, зв'язати вас із іншими особами, які зацікавлені і здатні проводити набір учасників. Участь представників вашої цільової групи в наборі учасників може бути особливо корисною для залучення молодих людей з важкодоступних груп населення.

Методи

Набір учасників у програму Street Smart може відбуватися шляхом безпосереднього спілкування, розповсюдження листівок, інформаційних бюлетенів, проведення спеціальних заходів та інформування через Інтернет.

Мобілізуйте штатних працівників організації для проведення різноманітних заходів з набору учасників. Є різні способи рекрутування:

- розповсюдження листівок у тих місцях, де представники вашої цільової групи населення проводять час;
- розміщення реклами в інформаційних бюлетенях громади;
- розміщення реклами або створення подій на Facebook, MySpace або інших орієнтованих на молодь веб-сайтах;
- оголошення на відповідних заходах;
- проведення просвітницької роботи з молоддю на вулиці;
- проведення роботи всередині організації (залучаючи молодь, яку ви вже обслуговуєте).

При наборі учасників не забудьте підключитися до наявних у вас соціальних мереж. Це невинуватна і часто ефективна стратегія, що дає можливість охопити велику кількість потенційних учасників:

- співробітники розсилають колегам повідомлення електронною поштою;
- організація розміщує банери програми на сторінках профільних установ;
- учасники програми розсилають смс-повідомлення великій кількості іншої молоді;
- учасники програми розміщують рекламу на особистих сторінках у соціальних мережах.

Місця

Ідеально підходять для набору учасників програми організації, установи і місця масового відпочинку, де представники вашої цільової групи населення отримують послуги або проводять свій час. Це можуть бути:

- інші програми вашої організації;
- клініки або організації, що надають соціальні послуги молоді (центри планування сім'ї);
- молодіжні притулки та «дроп-ін»-центри;
- місця для дозвілля (танцювальні клуби, громадські центри та популярні в громаді місця).

Стимули

Стимули можуть бути корисними для мотивації молоді, яка вперше бере участь у програмі. Вони можуть бути як практичними (наприклад, солодощі, їжа), так і розважальними (наприклад, лотерейні призи, макіяж, одяг або квитки в кінотеатр). Виділіть час та ресурси для надання учасникам відповідних стимулів. Якщо ваша організація не має можливості придбати стимули, зверніться до місцевих комерційних структур і попросіть їх зробити пожертви, наприклад, подарункові карти або сертифікати. Проаналізуйте, які стимули є найбільш економічно вигідними, за необхідності використовуючи рекомендації ГКР та окремих представників цільової групи населення.

ПОДІЛ УЧАСНИКІВ НА ГРУПИ

Після набору учасників важливо подумати, яким чином їх згрупувати. Існують три основні фактори, на які слід зважати під час поділу учасників на групи:

- вік;
- профіль ризику (особливості ризикованої поведінки);
- демографічні дані.

Вік

Можливо, ваша організація захоче розглянути можливість створення груп учасників одного віку. Недоречно створювати одну групу з 14-річних і 18-річних учасників, оскільки це вплине на згуртованість групи та її динаміку. Формування групи з однолітків сприяє більш ефективному розвитку соціальних мереж та підтримки і збільшує ймовірність обміну досвідом.

Профіль ризику

Під час реєстрації учасникам буде запропоновано ряд запитань щодо їхньої ризикованої поведінки, зокрема статевої поведінки та споживання наркотиків (див. форму реєстрації учасника програми, Розділ 5). Доречно згрупувати учасників, виходячи зі схожості їхнього досвіду, наприклад, споживачів певного виду наркотику або працівників комерційного сексу. Звісно, згрупувати учасників за всіма типами ризикованої поведінки неможливо, але слід визначити найбільш доречні для вашої групи.

УТРИМАННЯ УЧАСНИКІВ У ПРОГРАМІ

В кожній цільовій групі бувають труднощі, пов'язані з прихильністю до програми: завжди можуть виникати проблеми з утриманням учасників у багатосесійних групах. Тому слід застосовувати стратегії, які забезпечать максимально можливу відвідуваність сесій учасниками.

Атмосфера сесій

Динаміка сесій і рівень зацікавленості мають вагомий вплив на готовність учасників відвідувати наступні сесії, отже, утримання учасників у програмі значною мірою залежить від фасилітаторів. Сесії мають бути цікавими, проводитися нестандартно і весело, щоб в учасників було бажання повертатися до них. Учасники, які відчувають себе відчуженими або не в контакті з іншими, менш схильні приходити на наступні сесії, ніж ті, хто відчуває свою бажаність, безпеку та підтримку. Фасилітатори мають забезпечити такі умови, щоб учасники брали участь у дискусіях, рольових іграх і могли виражати себе. Позитивна мотивація (наприклад, шляхом використання жетонів) може сприяти утриманню учасників у програмі. Особиста подяка учасникам з боку фасилітаторів за участь у сесії є додатковим позитивним стимулом для них, особливо в поєднанні з відзначенням тих, хто брав активну участь в сесії.

Місце проведення сесій

Місце проведення сесій значною мірою впливає на рівень утримання учасників у програмі: якщо до нього цільовій групі легко (і безпечно) добиратися, це сприятиме регулярній відвідуваності.

Адміністрування

Адміністративні дії, наприклад, регулярні нагадування про сесії, теж певним чином сприяють відвідуваності. Підтримка зв'язку з учасниками сприяє їхній прихильності до програми, а також груповій підтримці та згуртованості. Слід отримати якомога більше контактної інформації, в тому числі про однолітків або батьків, які зможуть допомогти вам у налагодженні контактів з учасниками (характер і наявність контактної інформації залежатиме від вашої конкретної цільової групи). Нагадування про сесії мають бути доречними та прийнятними. Наприклад, якщо можливо і доцільно, використовуйте смс-повідомлення. Заохочуйте учасників надавати вам допомогу з утримання інших учасників у програмі шляхом розсилання нагадувань або використання інших систем комунікації, що сприятиме згуртованості групи та взаємній підтримці.

Стимули

Стимули досить ефективні не лише для набору учасників, але й для їх заохочення до своєчасного і регулярного відвідування сесій. На початку кожної сесії можна проводити лотерею і давати невеликі призи тим, хто прийшов вчасно. Організація сніданку в день відкритих дверей, легких кава-пауз та «випускних» церемоній сприятиме регулярній відвідуваності програми. Крім того, наприкінці програми особливим стимулом може бути нагородження учасників, які мали найвищі показники відвідуваності. Для цього можна використати, наприклад, квитки в кіно або інші призи.

АДАПТАЦІЯ ПРОГРАМИ

Як і у випадку інших поведінкових втручань, слід подумати, як адаптувати програму Street Smart до специфіки вашої організації та учасників програми. Зрозумівши принципи адаптації, ваша організація зможе легко адаптувати цю програму до потреб багатьох груп населення. В цій частині розділу міститься інформація про те, як адаптувати програму з одночасним збереженням її основних елементів та ключових характеристик. Перш ніж адаптувати програму, зв'яжіться з партнерами із закладів охорони здоров'я та громадських організацій, а також врахуйте вимоги до адаптації, викладені в цьому посібнику.

Адаптація: основні елементи та ключові характеристики

Основні елементи відображають найважливіші аспекти мети та дизайну програми. Вони є подібними від поведінкової теорії, на якій ґрунтується програма. Від них залежить ефективність програми, тому їх не можна ігнорувати або змінювати.

Ключові характеристики – це важливі заходи та методи проведення втручання. Їх бажано не скасовувати, а адаптувати до особливостей організації та груп ризику для задоволення конкретних потреб цільової групи населення і забезпечення культурної відповідності стратегії.

Наприклад, під час впровадження програми використовуються всі основні інструменти (жетони, колективне обговорення (мозковий штурм), рольові ігри, визначення індивідуальних цілей), проте аспекти кожного з них може бути змінено або перейменовано для більшої відповідності специфіці цільової групи.

Основи адаптації

Адаптація втручання або стратегії – це процес зміни ключових характеристик втручання для найкращого задоволення потреб цільових груп та організації-виконавця.

Хоча бажано здійснювати адаптацію втручання, важливо робити це зі збереженням програмної точності, тобто не виходити за межі параметрів затвердженого процесу адаптації і не змінювати суть втручання для подальшого відтворення в роботі з іншою групою населення або в інших умовах.

Адаптація науково обґрунтованого втручання здійснюється в певній послідовності.

По-перше, слід розуміти теоретичну основу втручання, щоб результати адаптації відповідали його цілям.

По-друге, організація повинна враховувати культурні особливості групи молоді, яку вона обслуговує, включаючи досконалі знання типів поведінки та детермінант, які наражають цю групу на ризик інфікування ВІЛ.

Формативне оцінювання

Формативне оцінювання – це серія заходів, спрямованих на збір інформації, необхідної для адаптації та розробки програми.

Етапи формативного оцінювання

1. **Інтерв'ю** з представниками громади та зацікавленими сторонами використовуються для визначення життєздатності втручання шляхом аналізу підтримки та зацікавленості громади.
2. **Фокус-групи** з представниками цільової групи допоможуть організації зрозуміти питання, які є найважливішими для цієї групи і мають найбільший вплив на громаду. Крім того, фокус-групи можуть надати інформацію про можливість і доцільність впровадження втручання в конкретній громаді.
3. **Розробка логічної моделі.** Логічна модель втручання часто має вигляд блок-схеми або таблиці і відображає послідовність кроків, які ведуть до очікуваних результатів. У процесі логічного моделювання слід уважно розглянути поведінкові результати, отримані в оригінальному дослідженні, і врахувати інтенсивність та обсяг заходів, які необхідно впровадити. Мета полягає в тому, щоб адаптована програма досягла або перевершила поведінкові результати, які було отримано в оригінальному дослідженні науково обґрунтованого втручання.
4. **Попереднє тестування** оригінального втручання серед невеликої підгрупи цільової аудиторії допоможе визначити його культурну відповідність потребам цільової групи та елементи, що, можливо, потребують адаптації.
5. **Пробне проведення** адаптованого втручання серед невеликої підгрупи дасть можливість оцінити його ефективність.

Приклади можливої адаптації програми Street Smart

1. Рольові ігри

Рольові ігри є одним з основних елементів програми Street Smart і однією з найкращих можливостей для адаптації програми. Сценарії цих ігор навмисно написано без молодіжного сленгу, оскільки він швидко змінюється і часто залежить від географічного та культурного контексту.

2. Мова вирішення проблемних ситуацій (за аналогією з рольовими іграми)

- Можна змінити імена «акторів».
- Можна адаптувати мову до місцевих норм та сленгу.
- Можна адаптувати назви ліків (наркотичних речовин).
- Можна адаптувати місця проведення заходів.

3. Вправи з релаксації

Вправи з релаксації можна адаптувати аналогічно до рольових ігор та ситуацій з вирішення проблем.

4. Інше

- Організації можуть зробити відбиток логотипу на жетонах відзнаки (наприклад, логотипу організації або назви, яку придумали учасники).
- Жетони можуть бути різної форми (наприклад, у формі зірок тощо).
- Жетонам можна дати іншу назву (наприклад, «подяка», «симпатія» тощо).
- Для демонстрації використання презерватива молодшим учасникам фасилітатори можуть використовувати фрукти (банан) замість макета пеніса.
- Фасилітатори мають оновлювати інформацію про ВІЛ/СНІД, ІПСШ та іншу медичну інформацію.

5. Умови проведення втручання

На початку свого існування програма проводилась у притулках для молоді, яка втекла з дому. Однак програма може впроваджуватися в інших місцях, наприклад, у «дроп-ін»-центрах або громадських організаціях, які надають послуги молоді.

6. **Склад групи**

Деякі організації можуть виявити бажання сформувати одностатеві групи замість змішаних. Це допускається, але не рекомендується, оскільки однією з переваг змішаних груп є можливість відпрацювання учасниками навичок формування стосунків у безпечних умовах.

Крім того, деякі організації можуть виявити бажання змінити розмір групи. Наприклад, замість 6-10 учасників групи можуть складатися з трохи більшої їх кількості (до 15 осіб). Фасилітатори мають приділяти особливу увагу управлінню більшими групами. Великі групи не рекомендовано формувати з учасників молодшого віку (від 11 до 13 років).

7. **Тривалість сесій**

Деякі організації можуть вважати, що сесії тривалістю 90-120 хвилин є занадто довгими. Однак змінювати тривалість сесій не рекомендується. Навіть учасники віком 11 років можуть успішно витримати 90-120-хвилинну сесію, якщо група працює інтерактивно і динамічно. Тренери мають використовувати різні способи збереження динаміки роботи групи, наприклад:

- коли молоді люди заповнюють індивідуальні робочі форми, запропонуйте їм розміститися по всій кімнаті, сісти на підлогу, заповнювати форми на сидіннях стільців тощо;
- під час рольової гри заохочуйте учасників-спостерігачів переміщуватися по кімнаті, щоб краще бачити хід гри (наприклад, переставляти стільці, сідати на підлогу тощо);
- використання жетонів є ще одним чудовим способом підняти учасників з їхніх місць під час сесії.

8. **Робочі та роздаткові матеріали**

Робочі та роздаткові матеріали можна адаптувати для того, щоб вони краще відповідали потребам цільової групи та громади, наприклад:

- оновіть і перегляньте картки з фактами про ВІЛ та ІПСШ (сесія 1) залежно від віку учасників;
- адаптуйте і розширте роздатковий матеріал «Статеві акти в порядку безпечності» (сесія 2) (наприклад, додайте інформацію про інші статеві акти, поширені серед цільової групи);
- адаптуйте анкету «Провокативні фактори» (сесія 4) і доповніть її факторами, що можуть особливо стосуватися вашої цільової групи.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ

Далі запропоновано графік проведення конкретних заходів із вказівкою відповідальних осіб та стратегій для забезпечення всебічного та безперешкодного впровадження програми. Оскільки розподіл часу, штатний розпис, фінансування та інше є різними для кожної організації, плани реалізації також будуть різними.

Примітка: реалізація програми за графіком починається після отримання організацією гранту на її впровадження.

Графік підготовчого етапу та етапу реалізації програми

ЗАХОДИ	Відповідальний персонал	Тижні												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Структура та спроможність організації														
Оцінка спроможності організації реалізувати програму (проведення нарад з керівництвом, включно з виконавчим директором, програмним директором, бухгалтером та іншим персоналом)	Виконавчий директор, програмний директор	X	X	X	X									
Набір персоналу														
Оновлення або розробка нових кваліфікаційних характеристик для програмного менеджера та 2 фасилітаторів	Виконавчий директор, програмний директор			X	X									
Визначення додаткового персоналу для забезпечення координації та впровадження програми (наприклад, адміністративного штату)	Виконавчий директор, програмний директор			X	X									
Оголошення вакансій у місцевих газетах, на інтернет-сайтах, у мережі відділень організації, серед партнерів тощо	Програмний директор				X	X								
Проведення інтерв'ю та набір кандидатів, які відповідають вимогам до відповідних посад	Виконавчий директор, програмний директор					X	X	X	X					
Розвиток потенціалу персоналу														
Організація тренінгу для фасилітаторів (також рекомендується проведення тренінгу для програмного менеджера)	Програмний менеджер					X	X	X						
Участь персоналу в тренінгу для фасилітаторів	Фасилітатори						X	X	X	X				
Проведення регулярних зустрічей з адаптації втручання	Програмний менеджер, фасилітатори							X	X	X	X	X		
Набір учасників														
Визначення ключових зацікавлених сторін та промоутерів програми Street Smart	Виконавчий директор, програмний директор, програмний менеджер, фасилітатори		X	X	X	X								
Визначення цільової групи населення, потенційних місць проведення програмних заходів (якщо в організації немає необхідного приміщення)	Програмний директор, програмний менеджер, громадсько-консультативна рада		X	X	X									
Формування громадсько-консультативної ради (ГКР) за участю представників громади та зацікавлених сторін	Виконавчий директор, програмний директор			X	X	X								
Налагодження співпраці з зацікавленими сторонами (представники цих організацій повинні підписати меморандум взаєморозуміння, який передбачає їхні наміри підтримувати програму)	Виконавчий директор, програмний менеджер					X	X	X						

ЗАХОДИ	Відповідальний персонал	Тижні												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Визначення місць, де представники цільової групи збираються, отримують послуги тощо	Програмний менеджер, фасилітатори, ГКР						X	X	X	X	X			
Вибір місця для проведення втручання (відповідно до вимог, що містяться в цьому посібнику)	Програмний менеджер, фасилітатори, аутріч-працівники								X	X	X			
Розробка або адаптація рекламних матеріалів, зокрема брошур та листівок	Програмний менеджер, фасилітатори, ГКР								X	X	X	X	X	
Формування списку ресурсів та закладів для переадресації клієнтів	Програмний менеджер, фасилітатори											X	X	
Початок пропагування програми та її послуг у громаді	Програмний менеджер, фасилітатори, ГКР											X	X	X
Розробка плану оцінки та інструментів збору даних для оцінювання ефективності втручання серед цільової групи населення	Програмний менеджер, фасилітатори, ГКР										X	X	X	X
Бюджет														
Розробка бюджету з відображенням ухвалених категорій витрат згідно з грантом	Виконавчий директор, програмний директор		X	X	X									

ЗАХОДИ	Відповідальний персонал	Тижні													
		14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
Реалізація програми															
Розробка плану моніторингу і оцінки	Програмний менеджер, консультант з питань оцінки	X	X	X											
Розробка плану забезпечення якості	Програмний менеджер	X	X	X											
Вивчення списків потенційних учасників відповідно до вимог програми	Програмний менеджер, фасилітатори	X	X												
Проведення попереднього анкетування для отримання основних демографічних даних про потенційних учасників і факторів ризику	Програмний менеджер, фасилітатори	X	X	X											
Підтвердження місця проведення заходів програми	Програмний менеджер, фасилітатори		X	X											
Набір учасників	Програмний менеджер, фасилітатори	X	X												
Планування інтерв'ю та завершення базової оцінки учасників	Програмний менеджер, фасилітатори		X	X	X										
Підтвердження участі учасників	Фасилітатори				X										
Планування сесій	Програмний менеджер, фасилітатори														
Інформування учасників про місце й час проведення сесій	Програмний менеджер, фасилітатори		X	X											
Підготовка навчальних матеріалів	Фасилітатори				X	X	X								

ЗАХОДИ	Відповідальний персонал	Тижні													
		14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
Відпрацювання та підготовка матеріалів до сесії 1	Програмний менеджер, фасилітатори				X	X	X								
Забезпечення мотиваційних матеріалів	Програмний менеджер				X	X									
Організація харчування	Програмний менеджер				X	X									
Проведення сесії 1	Фасилітатори						X	X							
Планування спостереження за групою	Програмний менеджер						X	X							
Аналіз (звіт) за результатами сесії 1	Програмний менеджер, фасилітатори						X	X							
Відпрацювання та підготовка матеріалів до сесії 2	Програмний менеджер, фасилітатори							X	X						
Проведення сесії 2	Фасилітатори							X	X						
Планування спостереження за групою	Програмний менеджер							X	X						
Аналіз (звіт) за результатами сесії 2	Програмний менеджер, фасилітатори							X	X						
Відпрацювання та підготовка матеріалів до сесії 3	Програмний менеджер, фасилітатори								X	X					
Проведення сесії 3	Фасилітатори								X	X					
Планування спостереження за групою	Програмний менеджер								X	X					
Аналіз (звіт) за результатами сесії 3	Програмний менеджер, фасилітатори								X	X					
Відпрацювання та підготовка матеріалів до сесії 4	Програмний менеджер, фасилітатори									X	X				
Проведення сесії 4	Фасилітатори									X	X				
Планування спостереження за групою	Програмний менеджер									X	X				
Аналіз (звіт) за результатами сесії 4	Програмний менеджер, фасилітатори									X	X				
Відпрацювання та підготовка матеріалів до сесії 5	Програмний менеджер, фасилітатори										X	X			
Проведення сесії 5	Фасилітатори										X	X			
Планування спостереження за групою	Програмний менеджер										X	X			
Аналіз (звіт) за результатами сесії 5	Програмний менеджер, фасилітатори										X	X			
Відпрацювання та підготовка матеріалів до сесії 6	Програмний менеджер, фасилітатори											X	X		
Проведення сесії 6	Фасилітатори											X	X		
Планування спостереження за групою	Програмний менеджер											X	X		
Аналіз (звіт) за результатами сесії 6	Програмний менеджер, фасилітатори											X	X		
Відпрацювання та підготовка матеріалів до сесії 6	Програмний менеджер, фасилітатори												X	X	
Виконання плану забезпечення якості	Програмний менеджер, фасилітатори							X	X	X	X	X	X	X	
Пропагування і маркетинг програми протягом кожного її циклу	Програмний менеджер, фасилітатори, аутріч-працівники, ГКР								X	X	X	X	X	X	
Розробка методології адаптації програми	Програмний менеджер, фасилітатори, аутріч-працівники, ГКР												X	X	

Примітка: решту сесій планують за цим зразком.

СТИСЛА ІНФОРМАЦІЯ ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОГРАМИ

У цій частині розділу міститься стислий опис внеску, заходів та результатів програми Street Smart. Це логічна структура того, що необхідно зробити для належного впровадження програми.

Стисла інформація про реалізацію програми Street Smart

РОЗДІЛ 3

Впровадження програми

На фото: фасилітатор презентує один з інструментів «Street Smart».
Фото надано Миколаївським обласним відділенням
ВБО «Всеукраїнська мережа ЛЖВ».

ВСТУП

Третій розділ допоможе вам у практичному впровадженні програми Street Smart.

У цьому розділі докладно описано формат і завдання всіх восьми групових сесій, а також надано роз'яснення щодо індивідуальної сесії та відвідання медичного сервісу (громадської організації); викладено детальну інформацію про основні інструменти і методи програми, подано поради щодо успішного ведення сесій.

Цей розділ також включає посібник для фасилітатора з навчальною програмою всіх десяти сесій.

ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС СЕСІЙ

Завдання

Далі наведено завдання 8 групових сесій, індивідуальної сесії та відвідання медичного сервісу (громадської організації).

Сесія 1. Розуміння мови ВІЛ та ІПСШ

Мета цієї сесії – усвідомлення учасниками важливості знань про ВІЛ та ІПСШ, які дають їм можливість краще застосовувати стратегії профілактики інфікування ВІЛ, захистити себе та інших від інфікування. На цій сесії учасники:

- ознайомляться з основними інструментами та методами програми Street Smart (наприклад, жетонами відзнаки, вправою «Термометр відчуттів»);
- дізнаються основні факти про ВІЛ та інші ІПСШ (у тому числі про шляхи їх передачі);
- підвищать рівень сприйняття особистої вразливості до ВІЛ та ІПСШ;
- визначать свої особисті фактори ризику.

Сесія 2. Оцінка особистого ризику

Мета цієї сесії – допомогти учасникам визначити, яка поведінка наражає їх на ризик і які провокативні фактори (тригери) призводять до небезпечної поведінки. На цій сесії учасники:

- зрозуміють, що таке безпечний секс;
- визначать типи ризикованої поведінки;
- підвищать сприйняття особистої вразливості до ВІЛ/ІПСШ;
- дізнаються, які провокативні фактори (тригери) підвищують їхній особистий ризик;
- навчатися встановлювати особисті межі.

Сесія 3. Як користуватися презервативом

Мета цієї сесії – допомогти учасникам набути впевненості у використанні презервативів. На цій сесії учасники:

- попрактикуються, як використовувати чоловічий та жіночий презервативи;
- підвищать рівень своєї впевненості у використанні презервативів.

Сесія 4. Вплив наркотиків та алкоголю

Мета цієї сесії – допомогти учасникам зрозуміти вплив наркотиків та алкоголю на їхнє мислення і спроможність робити вибір. На цій сесії учасники:

- дізнаються, як алкоголь і наркотики впливають на їхню здатність практикувати безпечний секс;
- дізнаються про аргументи за і проти споживання психоактивних речовин;
- дізнаються, як алкоголь і наркотики впливають на стан людини;
- дізнаються про залежність і провокативні фактори (тригери), що призводять до споживання психоактивних речовин;
- сформулюють навички переривання циклу залежності.

Сесія 5. Розпізнавання та контроль відчуттів

Мета цієї сесії – допомогти учасникам опанувати різні методи вирішення складних ситуацій. На цій сесії учасники:

- сформулюють навички контролю стресових відчуттів;
- зрозуміють різні методи вирішення складних ситуацій;
- ознайомляться з методом вирішення проблем SMART;
- навчатимуться техніки релаксації.

Сесія 6. Як ефективно домовлятися

Мета цієї сесії – навчити учасників визначати свої цінності стосовно сексу і споживання психоактивних речовин та ефективно обговорювати їх з партнером. На цій сесії учасники:

- дізнаються про свої сексуальні цінності;
- дізнаються, як відстоювати свої цінності;
- сформулюють навички протидії тиску з боку своїх ровесників;
- навчатимуться застосовувати метод вирішення проблем SMART;
- опанують навички ефективного використання «Я-тверджень».

Сесія 7. Внутрішній монолог

Мета цієї сесії – навчити учасників використовувати свої думки та внутрішній монолог для прийняття безпечних рішень. На цій сесії учасники:

- проаналізують основні інструменти та методи, що використовуються у втручанні;
- навчаться розпізнавати шкідливі та корисні думки з метою захисних дій;
- навчаться розривати цикл негативних думок;
- набудуть навичок думати про себе позитивно;
- навчаться використовувати внутрішній монолог як механізм вирішення складних ситуацій.

Сесія 8. Безпечний секс

Мета цієї сесії – дати учасникам можливість проаналізувати теми програми Street Smart, щоб з'ясувати, чому вони вдаються до ризикованої поведінки, і навчитися наводити аргументи проти своїх виправдань. На цій сесії учасники:

- оцінять особистий ризик у складних ситуаціях, пов'язаних із сексом;
- навчаться протидіяти виправданню помилок (раціоналізації);
- вироблять стратегію виправлення помилок;
- використовують отримані знання у створенні повідомлення для ЗМІ.

Сесія 9. Індивідуальна сесія

Мета цієї сесії – дати учасникам можливість визначити особисті фактори ризику інфікування ВІЛ і використовувати цю інформацію та отримані на сесіях знання для розробки індивідуальної стратегії зниження ризику інфікування ВІЛ. На цій сесії учасники:

- визначають індивідуальні фактори ризику інфікування ВІЛ;
- визначають особисті провокативні фактори (тригери), що можуть призвести до небезпечної статевої поведінки;
- визначають перешкоди, які заважають практикувати безпечний секс;
- розроблять план подолання провокативних факторів (тригерів);
- розроблять індивідуальну стратегію подолання перешкод, які заважають практикувати безпечний секс.

Сесія 10. Відвідання медичного сервісу або громадської організації

Мета цієї сесії – надати учасникам доступ до ресурсів у громаді, які можуть допомогти сформувати безпечну статевою поведінку. На цій сесії учасники:

- визначають місцеві ресурси та послуги, які вони надають;
- відвідають медичний сервіс або громадську організацію;
- візьмуть участь у неформальному фуршеті з працівниками організації;
- домовляться з персоналом про повторне відвідання.

ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕТОДИ

У цій частині розділу представлено деякі з основних інструментів і методів програми Street Smart. Про кожен з них надано детальну інформацію, яка допоможе фасилітаторам впроваджувати програму.

Жетони

Використання жетонів ґрунтується на теорії посилення позитивної мотивації. Згідно з цією теорією, частота поведінки, яку помічають та підтримують інші, зростатиме, а поведінки, яку не помічають або засуджують, зазвичай зменшується. Як правило, цей процес не усвідомлюється, а позитивна мотивація може виникати навіть від простої посмішки.

Жетони – це шматочки розміром 2x2 см з картону різних кольорів, які може зробити будь-хто. На початку кожної сесії фасилітатори дають учасникам приблизно однакову кількість жетонів. Під час сесії учасники сидять у колі. Коли учасник говорить або робить щось, що подобається іншому або стимулює його думки, інший учасник дає йому жетон. Наприкінці сесії жетони ні на що не обмінюються. Отримавши велику кількість жетонів від своїх однолітків та підтримуючи один одного, учасники відчують себе піднесеними.

Оскільки це нова практика, фасилітатори мають показати, як користуватися жетонами, роздаючи їх протягом усіх сесій. Спочатку фасилітаторам рекомендується роздавати якомога більше жетонів, щоб заохотити та підтримати учасників. В оригінальному дослідженні й тестуванні програми Street Smart було встановлено, що використання жетонів стало груповою нормою вже після кількох сесій. Щойно учасники почнуть використовувати жетони регулярно, самі фасилітатори вже можуть рідше їх роздавати і почати використовувати їх як спосіб заохочення учасників та формування у них позитивної поведінки.

Використання жетонів має кілька переваг.

1. Підлітки вчать-ся ділитись позитивом один з одним у незагрозливий спосіб.

Підлітки груп ризику рідко дають позитивні відгуки один одному та/або роблять компліменти. Вони швидше обмінюються критичними зауваженнями та образами, ніж позитивною підтримкою, тому така підтримка може їм спочатку здаватися неприродною та складною. Програма Street Smart дає їм можливість набути досвіду проявляти позитивну підтримку у безпечний, прийнятний спосіб.

2. Фасилітатори можуть використовувати жетони для посилення (і формування) позитивної поведінки.

Роздаючи жетони, фасилітатори можуть посилювати позитивну поведінку учасників: участь у дискусіях або рольових іграх, вчасний прихід на сесію, роздачу жетонів іншим учасникам, зоровий контакт з іншими учасниками під час роздачі жетонів. Крім того, фасилітатори можуть використовувати жетони для посилення позитивної поведінки, яка не є нормою для учасників. У таких випадках фасилітатору рекомендується пояснити учаснику, чому він дає йому жетон. Наприклад, якщо учасник, який зазвичай не може зосередитися, сидить і уважно слухає, фасилітатор може дати йому жетон і сказати: «Мені подобається, що ти слухаєш».

3. Жетони допомагають учасникам висловлювати підтримку, не перериваючи роботу групи.

Всі учасники можуть виражати один одному свою підтримку або згоду, словесно не перериваючи сесію.

4. Жетони допомагають підтримувати динаміку групи.

1) Оскільки підліткам зазвичай важко просидіти 1,5-2 години, використання жетонів дає їм можливість рухатись, не заважаючи проведенню сесії. 2) Якщо здається, що група втрачає динаміку, фасилітатор може додати енергії та зацікавленості, роздаючи більшу кількість жетонів. Для утримання уваги учасника фасилітатор може дати йому жетон і сказати: «Дуже дякую, що залишаєшся з нами, ми вже закінчуємо сесію».

5. Жетони можна використовувати для залучення тихих або скромних підлітків.

У багатьох групах такі учасники відчують себе поза увагою. За допомогою жетонів вони можуть «сказати» щось іншому учаснику, просто давши йому жетон, або отримати те ж саме від нього.

6. Жетони можуть використовуватися для оцінки рівня участі членів групи в сесії.

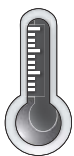
В будь-який момент фасилітатори зможуть оцінити рівень участі групи, виходячи з кількості жетонів, якими обмінюються учасники, і того, хто робить цей обмін.

Пам'ятайте, що використання жетонів усіма учасниками залежить від рівня підтримки з боку фасилітаторів: якщо фасилітатори використовують жетони за будь-якої можливості, учасники також визнаватимуть цінність жетонів та активно використовуватимуть їх. Зверніть увагу, що жетонами обмінюються на кожній сесії. Фасилітатори можуть змінити назву жетонів на іншу, наприклад, «подяка» тощо.

Рекомендації щодо використання жетонів

- **Не передавайте жетони «повітрям».** Іноді учасники кидають жетони або передають їх одному учаснику через іншого. Натомість учасники мають вставати і давати жетон безпосередньо тому, кому він призначений.
- Кожного разу давайте лише один або два жетони. Іноді учасники намагаються віддати всі свої жетони лише одній людині. Хоча правилами дозволяється давати більше ніж один жетон (учасник може дати 4 або 5 жетонів за особливі відзнаки), фасилітатор має донести до групи, що за один раз можна давати лише 1-2 жетони.
- Учасники можуть писати на жетонах. Ми з'ясували, що, малюючи щось на жетонах, вони все ще продовжують слухати, малювання дає їм можливість «випустити енергію». Наприкінці сесії фасилітатори можуть переглянути жетони, щоб переконатися, що жоден з них не містить нічого недоречного. Якщо на жетоні міститься щось недоречне, його слід замінити новим. Такі випадки не варто обговорювати з учасниками.

«Термометр відчуттів»

Одна з цілей програми Street Smart – допомогти підліткам усвідомити зв'язок між відчуттями, думками та діями. Перш ніж учасники почнуть розуміти цей зв'язок і стануть краще усвідомлювати свої відчуття, вони мають навчитися визначати, називати, обговорювати, відповідним чином висловлювати свої відчуття та керувати ними. Керування емоціями – це важливе вміння, тому що сильні відчуття можуть впливати на здатність підлітків приймати правильні рішення і діяти безпечно.

«Термометр відчуттів» – це інструмент, який дозволяє підліткам краще оцінювати та обговорювати свої відчуття. Він має шкалу від 0 до 100 балів. Сто (100) означає найвищий ступінь дискомфорту, пов'язаного з високою інтенсивністю емоцій, таких як сильний гнів, неспокій, збудження, нервозність, депресія тощо. Нуль означає повну відсутність дискомфорту, пов'язаного з емоційною напруженістю, наприклад, відсутність неспокою або нервозності взагалі. Після запровадження цього інструменту учасники дізнаються, що високі покази «термометра» можуть впливати на думки та дії. Людина на рівні нуля або близькому до цього значення здатна краще думати та приймати рішення, ніж людина з емоційною інтенсивністю на рівні 100 або близькому до нього. Коли учасники почнуть розуміти взаємозв'язок відчуттів, думок та дій, вони навчатимуться контролювати їх.

Хоча програма Street Smart рекомендує використовувати «термометр відчуттів» у конкретних випадках, фасилітатори можуть застосовувати його в будь-який момент, коли необхідно оцінити відчуття учасників, наприклад, у таких випадках:

- коли у групи виникла сильна емоційна реакція (як позитивна, так і негативна);
- коли в групі є спад енергії;
- коли у групи занадто багато енергії;
- коли фасилітатори відчувають розрив між собою та реакцією групи на те, що було сказано або зроблено під час сесії (наприклад, якщо раптом група затихла, фасилітатор може запитати: «Де ви всі перебуваєте на «термометрі відчуттів»?»).

Знайомство з «термометром відчуттів»

Підлітки часто плутаються і асоціюють менші покази «термометра відчуттів» (наприклад, 10, 20) з позитивними відчуттями (наприклад, задоволення, щастя), а більш високі покази – з негативними (наприклад, гнів, страх). Покази свідчать про інтенсивність відчуттів. Наприклад, людина, яка оцінює свій щасливий стан на рівні 85 балів, відчуває себе щасливішою, ніж той, хто оцінив свій стан щастя на рівні 15 балів. Мета полягає в тому, щоб молодь зрозуміла, що висока інтенсивність відчуттів впливає на відчуття контролю людини та на ефективність прийняття нею рішень: дуже щасливі і дуже сердиті люди однаково можуть мати нечітке мислення та приймати неправильне рішення. По суті, висока інтенсивність відчуттів заважає раціональному мисленню.

Цей інструмент є особливо корисним під час обговорення питань статевої поведінки. Часто підлітки можуть сказати, що «це просто трапилось». Цей інструмент вчить їх, що, коли хтось відчуває сильне сексуальне збудження (яке зазвичай сприймається як позитивне відчуття), його стан на «термометрі відчуттів» буде на високому рівні (можливо, 80 або 90). Завдяки використанню «термометра відчуттів» учасники сформулюють краще розуміння ситуацій, пов'язаних з ризикованою статевою поведінкою: вони побачать, що їхня здатність приймати рішення може бути уразливою в певних сексуальних ситуаціях, і «термометр відчуттів» допоможе їм визначити провокативні фактори (тригери) ризикованої статевої поведінки, навчитися встановлювати, оцінювати, контролювати та знижувати рівень такої поведінки.

Для багатьох учасників «термометр відчуттів» може стати однією з перших можливостей зупинитися, подивитися на свої відчуття і визначити їх інтенсивність. Часто просте відстеження відчуттів допомагає їх контролювати. Крім того, цей інструмент є проміжним методом, поки учасники не вивчать мову відчуттів. Після ознайомлення з «термометром відчуттів» учасники матимуть змогу переглянути перелік слів, що визначають відчуття та емоції.

Спочатку фасилітатори можуть попросити учасників дати оцінку своїх відчуттів на «термометрі»: «На якому рівні ви зараз себе відчуваєте на «термометрі відчуттів»?» У ході сесії учасники краще знайомляться з цим інструментом, і фасилітатори пропонують учасникам назвати свій рі-

вень відчуття певним словом: «Отже, ви на рівні 80 на «термометрі відчуттів». Що саме ви відчуваєте на цьому рівні?»

Важливо, щоб фасилітатори не ускладнювали цей процес. Часто достатньо, щоб кожен учасник назвав по одному слову. Однак фасилітатор може перевірити, чи потребують учасники чогось просто зараз. Наприклад, якщо більшість учасників повідомила, що перебуває на рівні 40, а один учасник сказав, що він – на рівні 90, фасилітатор може попросити цього учасника назвати своє відчуття: «Що сталося?», «Що це означає?», «Ти хочеш щось сказати?»

Якщо якийсь учасник відчуває себе на високому рівні, фасилітатори можуть попросити його визначити спосіб зниження показів «термометра відчуттів» і спробувати застосувати методи, вивчені у групі. В такий спосіб учасники вчаться використовувати опановані під час програми методи в інших сферах свого життя.

Важливо, щоб жоден з учасників не почувався відстороненим через використання «термометра відчуттів». Якщо хтось не бажає називати свою емоцію словом або не бажає ділитися своїми відчуттями з іншими, фасилітатор має продовжити сесію і не акцентувати на цьому увагу. За необхідності, фасилітатори можуть зустрітися з таким учасником окремо після сесії та обговорити його особисті справи чи проблеми.

Релаксація

Релаксація – це корисний інструмент, який у поєднанні з «термометром» допомагає учасникам контролювати свої відчуття. Як правило, техніка релаксації «збиває» покази учасників (і фасилітаторів) на «термометрі відчуттів». Фасилітатор, який проводить релаксацію, має:

- читати текст релаксації тихим і спокійним голосом;
- читати повільно;
- говорити тихим голосом, але так, щоб уся група могла чути текст релаксації.

Якщо фасилітатори не звикли читати в такий спосіб, рекомендується, щоб вони попрактикувалися зі своїми колегами. Манера читання цього тексту створює належний настрій, завдяки їй учасники можуть «увійти» в стан релаксації та отримати користь від цього методу вирішення складних ситуацій. Ко-фасилітатор має своїми діями повторювати інструкцію з релаксації (наприклад, прийняти зручне положення, заплющити очі тощо).

Релаксація може бути новою для багатьох учасників, і під час перших спроб деякі з них можуть сміятися або поводитися неспокійно. Як і у випадку з іншими новими методами, важливо, щоб фасилітатори демонстрували цю навичку і продовжували хід релаксації, незважаючи на опір. Наприклад, коли учасники мають заплющити очі, багато з них можуть не хотіти цього, особливо на перших етапах. Якщо деякі учасники не заплющують очі, слід продовжувати релаксацію. Фасилітатори, які проводять цю техніку з різними підлітками, виявили, що вони зазвичай «входять» в стан релаксації, якщо вона проводиться і читається правильно.

Проведення релаксації вимагається на певних етапах навчальної програми, проте часто вона може проводитися і в інший час. Наприклад, фасилітатори можуть провести «релаксацію швидко» (менше ніж за 5 хвилин), щоб заспокоїти групу (коли група схвильована певною проблемою) або для повернення уваги групи до певного питання. Коли учасники навчаються «релаксації швидко» на сесії 5, фасилітатори мають заохочувати їх використовувати її поза сесіями.

Рольова гра

Рольова гра дозволяє молоді розігрувати типові ситуації в повчальних і сприятливих умовах. У програмі Street Smart передбачено кілька різних типів рольових ігор.

Швидкі рольові ігри є короткими, мають сценарій і в основному використовуються для вступу до сесії або нової теми, тому зазвичай проводяться на початку сесії або вправи.

Довші рольові ігри не завжди мають сценарій. В них використовуються думки (зворотний зв'язок) інших учасників, а також може вестись відеозйомка, щоб дати учасникам більшу можливість вивчити нові способи вирішення ризикованих ситуацій.

Довші рольові ігри поділяються на 3 типи:

- рольові ігри, що мають сценарій (учасники читають діалог, написаний у сценарії);
- рольові ігри, що мають відкритий сценарій (учасники починають гру за сценарієм, а потім придумують продовження самі);
- імпровізаційні рольові ігри (учасникам дається певна ситуація, яку вони розігрують, імпровізуючи).

Інструкції для рольових ігор

Базові інструкції для рольових ігор за сценарієм

- Запросіть добровольців і дайте їм копію сценарію рольової гри. Дозвольте «акторам» прочитати сценарій. Поки фасилітатор пояснює «акторам» їхні ролі, ко-фасилітатор дає завдання решті учасників (див. нижче).
- Попросіть інших учасників відслідковувати гру, зоровий контакт, жести і міміку «акторів».
- Перед початком рольової гри перевірте покази кожного «актора» на «термометрі відчуттів».

Базові інструкції для рольових ігор з відкритим сценарієм

- Скажіть учасникам, що рольова гра починається за сценарієм, а потім вони будуть придумувати її продовження. Запросіть охочих, дайте їм сценарій і можливість його переглянути. Поки фасилітатор пояснює «акторам» їхні ролі, ко-фасилітатор дає завдання решті учасників.
- Призначте «тренерів» кожному з «акторів», які будуть підказувати можливі репліки під час рольової гри. Ці «тренери» важливі в рольових іграх з відкритим сценарієм.
- Попросіть інших учасників відслідковувати гру, зоровий контакт, жести і міміку «акторів».
- Перед початком рольової гри перевірте покази кожного «актора» на «термометрі відчуттів».

Базові інструкції для рольових ігор без сценарію

- Опишіть учасникам ризиковану ситуацію, наприклад: «Ви на вечірці, і хтось хоче «порозважатися» з вами в порожній кімнаті».
- Призначте двох учасників на головні ролі (наприклад, двох осіб, що почали зустрічатися). Один хоче «порозважатися» в порожній спальні, інший цього не хоче. «Актори» мають обговорити, якою буде ця сцена. Один фасилітатор надає роз'яснення та відповіді на можливі запитання «акторів», а інший дає завдання решті учасників.
- Призначте «тренерів» кожному з «акторів», які будуть підказувати можливі репліки під час рольової гри. Ці «тренери» важливі в рольових іграх без сценарію.
- Попросіть інших учасників відслідковувати гру, зоровий контакт, жести і міміку акторів.
- Перед початком рольової гри перевірте покази кожного «актора» на «термометрі відчуттів».
- Фасилітатори можуть зупинити рольову гру до її завершення: наприклад, у момент найвищої напруги фасилітатори можуть зупинити дію, сказавши: «Стоп (кадр)».

Опитування учасників після рольової гри

Після закінчення кожної рольової гри фасилітатори за певним форматом дізнаються думку учасників. Вже до сесії 3 вони будуть знайомі з цим процесом. Імпровізуйте, але переконайтеся, що учасники розуміють, що робити після рольової гри: якщо ви повторите інформацію, яка вже відома учасникам, вони можуть бути розчаровані, занудьгувати або почуватися недооціненими.

1. Запитайте основних «акторів», де вони відчувають себе на «термометрі відчуттів».
2. Запитайте «акторів», що їм сподобалося в рольовій грі.
3. Запитайте «акторів», що вони хотіли б зробити інакше.
4. Запитайте учасників-спостерігачів про те, що вони побачили (наприклад, жести і міміка, вираз обличчя, голос «акторів» тощо).
5. Запитайте «тренерів» (якщо їх призначали), як вони вважають, про що кожен з «акторів» думав, але не сказав іншому «акторові».
6. Запитайте «тренерів» та інших учасників, де вони перебувають на «термометрі відчуттів».
7. Якщо дозволяє час, попросіть учасників запропонувати «акторам» або «тренерам» способи вирішення проблеми, порушеної в рольовій грі.
8. Якщо дозволяє час, попросіть «акторів» вибрати один із запропонованих способів вирішення конфлікту, а після закінчення сцени попросіть учасників висловити свою думку.

Фасилітатори часто запитують учасників, що їм сподобалося і що не сподобалося в тому, що зробив або сказав їхній персонаж. Запитання: «Скажіть мені, що вам сподобалося в тому, що ви зробили» – навмисно є відкритим, щоб заохотити учасників ідентифікувати себе з персонажами, яких вони зображують. Дайте можливість молоді відповісти на це запитання будь-яким чином (тобто виходячи з їхньої гри або дій їхнього персонажа).

Якщо учасники запитують: «Як актор чи як персонаж?», – уточніть: «На ваш вибір. Просто скажіть мені, що вам сподобалося у вашій поведінці або діях». Коли підлітки відповідають на це запитання, вони зазвичай дають відповідь, з якої зрозуміло, що вони ідентифікують себе зі своїм персонажем, наприклад: «Мені сподобалося, що я підвищив голос у розмові з нею, коли вона сказала, що не користується засобами захисту». Під час обговорення рольової гри, коли інші учасники обмінюються спостереженнями, спрямовуйте бесіду так, щоб вона зосереджувалася на основній темі рольової гри, і заохочуйте «акторів» ділитися думками про відчуття, думки і дії їхніх персонажів.

Додаткові поради щодо рольових ігор

Перепишіть сценарій рольової гри з урахуванням місцевих норм та сленгу. Якщо ви вважаєте, що мова, яка використовується в деяких рольових іграх, є застарілою або не відповідає цільовій групі (внаслідок регіональних або культурних відмінностей), адаптуйте мову цієї гри (якщо це необхідно) при максимальному збереженні її змісту.

Заохочуйте учасників до участі в рольових іграх, але не примушуйте їх до цього. У більшості груп бажання взяти участь у грі виявляють одні й ті самі учасники, тому важливо заохочувати до участі інших, більш пасивних учасників. Залучайте їх до участі у швидких рольових іграх, з яких часто починається сесія, оскільки на кожного актора припадає лише кілька реплік.

Зміна рольових ігор. Зверніть увагу на навички читання учасників. Якщо деякі учасники почуваються некомфортно, коли читають вголос, можливо, у них є труднощі з цим. У більшості випадків оцінка, проведена з кожним потенційним учасником до початку програми, допоможе фасилітаторам дізнатися, в яких учасників є проблеми з читанням. Перш ніж запрошувати добровольців до гри, завжди кажіть їм, чи має рольова гра сценарій (несміливі учасники можуть не захотіти брати участь у рольовій грі без сценарію). Крім того, ви можете вибирати рольові ігри зі сценарієм чи без нього, адаптувати рольові ігри, змінивши гру зі сценарієм на імпровізаційну, але зберігши її сюжетну лінію та мету.

Використання «тренерів» для рольових ігор без сценарію. Призначення «тренерів» для допомоги «акторам» є корисним методом проведення рольових ігор, в яких молодь має імпровізувати. Призначте по одному «тренеру» для кожного «актора». До початку рольової гри попросіть «тренера» дати поради «акторові» про те, що говорити, якщо він «збивається» або відхиляється від основної теми. Допомагайте «тренерам», якщо їхні поради недоречні, якщо рольова гра триває занадто довго або якщо вони потребують допомоги.

Питання гендеру і статі в рольових іграх

Докладіть усіх зусиль для уникнення стереотипних рольових ігор. Багато вправ пов'язані з рольовими іграми між особами з особливими характеристиками, але вони не повинні стереотипно представляти учасників за ознакою статі, сексуальної орієнтації, віку та/або раси. Якщо це можливо, міняйте місцями гендерні ролі. Наприклад: «Цього разу дівчина буде висловлювати небажання використовувати презерватив». Крім того, якщо група достатньо згуртована, можете запропонувати чоловічі ролі дівчатам, а жіночі – хлопцям.

ПАМ'ЯТАЙТЕ:

- **Підлітковий вік – це час експериментів, коли існує багато ризикованих ситуацій, у які потрапляють молоді люди, в тому числі одностатеві стосунки та споживання наркотиків.** Хоча молоді люди нерідко вдаються до ризикованої поведінки, про яку вони не говорять одноліткам або фасилітаторам, вони особливо неохоче говорять про свої одностатеві стосунки. Шляхом рольових ігор у програмі Street Smart молодь має можливість навчитися домовлятися про безпечний секс і ситуації, пов'язані зі споживанням психоактивних речовин. Так само як фасилітатори вільно говорять про певні наркотики, хоч і не знають, чи хтось у групі споживає їх, важливо дати можливість учасникам розіграти ситуації, пов'язані з одностатевими стосунками. Такі рольові ігри дозволяють молоді набути навичок безпечного вирішення ситуацій, пов'язаних із сексом, без потреби розкривати свою орієнтацію.

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ

Метод вирішення проблем SMART є спрощеним, поетапним методом вирішення складних ситуацій. Його мета – навчити учасників діяти системно і логічно в проблемних ситуаціях.

Етапи методу SMART

□ Сформулюйте проблему

Коли люди думають про проблеми, вони часто схильні об'єднувати кілька проблем. На першому етапі цього методу вони мають розглянути лише одну проблему. Попросіть учасників визначити одну проблему, яка стосується поведінки (а не людини) і знаходиться в межах їхнього контролю. Якщо потрібно, допоможіть учасникам сформулювати проблему – визначити, що не виходить, що сталося, де це сталося і коли це сталося. Наприклад, твердження: «Мій хлопець не хоче використовувати презерватив» – не є достатньою проблемою, бо в ньому акцент зроблено на хлопці, а не його партнерці (яка не має ніякого контролю над ним). «Я не хочу займатися сексом без презерватива, а мій хлопець не хоче користуватися презервативом» є більш доречним формулюванням проблеми.

□ Визначте мету

Учасники мають чітко вказати, якою вони бачать бажану поведінку в майбутньому, причому сформулювати мету таким чином, щоб мати контроль над нею. Продовжуючи наведений вище приклад: «Для того, щоб мій хлопець став використовувати презерватив», – ця мета не є доречною; «Для того, щоб займатися сексом лише з використанням презерватива» – ця мета знаходиться в межах контролю учасників.

□ Дії: складіть список усіх можливих дій для вирішення проблеми

Часто, коли люди намагаються знайти рішення певної проблеми, вони думають лише про одне або два рішення і, як правило, ігнорують інші можливості. На цьому етапі учасники заохочуються до вивчення всіх можливих дій та альтернативних рішень, які вони, можливо, раніше не розглядали. Учасники мають провести колективне обговорення (мозковий штурм) усіх можливих дій, до яких можна вдатися для досягнення мети. Важливо, щоб учасники розуміли, що вони мають скласти перелік усіх можливостей, не оцінюючи їх (це вони робитимуть на наступному етапі). Якщо учасники починають оцінювати свої відповіді, зупиніть їх і нагадайте, що на цьому етапі вони повинні скласти перелік різних можливих дій і пізніше матимуть можливість критично їх оцінити.

□ Прийміть рішення про те, до яких дій вдатися

На цьому етапі учасники розглянуть свій вибір шляхом логічного мислення. Вони розглядатимуть кожен варіант, його потенційні позитивні і негативні результати та записуватимуть за і проти кожного рішення. Саме цей процес зважування «за» і «проти» допоможе молоді визначити найкращий курс дій. Тому вони мають самі зважити «за» і «проти» без допомоги фасилітатора. Крім того, важливо, щоб учасники усвідомлювали, що іноді рішення є комбінацією декількох дій.

□ Випробуйте рішення в дії та оцініть результат

Учасники мають спробувати втілити в життя ту дію, яку вони вибрали, і проаналізувати її наслідки. Якщо вони не задоволені результатом, вони можуть спробувати інше рішення зі складеного ними переліку дій. Якщо необхідно, застосуйте метод SMART знову.

Оскільки цей метод складається з кількох етапів, важливо представити його учасникам ясно і логічно. Ми пропонуємо такий формат:

Сформулюйте проблему:		
Визначте мету:		
Дії	За	Проти
Прийміть рішення:		
Випробуйте рішення в дії та оцініть результат		

З методом вирішення проблем SMART учасники знайомляться на сесії 5 і після цього заохочуються до його застосування в різних складних ситуаціях. За потреби, знайомство з цим інструментом можна провести до сесії 5. Наприклад, якщо протягом перших трьох сесій двоє учасників постійно вдаються до сторонніх розмов, можна вирішити цю проблему різними способами: нагадати основні правила роботи групи; попросити їх не розмовляти; роздати жетони відзнаки тим, хто уважно слухає. Якщо після цих зусиль проблема все ще залишається, використайте метод SMART для її вирішення. У такому випадку представте групі скорочену версію методу (на сесії 5 буде представлено повну версію) і поясніть, що цей інструмент буде детально вивчатися і відпрацьовуватися на сесії 5. Раннє запровадження інструменту не уповільнить виконання програми. Як сказано вище, мета програми Street Smart – сформувати у молоді навички, які сприятимуть зниженню рівня ризикованої поведінки, тому фасилітатори мають надати учасникам якнайбільше можливостей для застосування всіх інструментів програми Street Smart у реальних життєвих ситуаціях.

Ось іще кілька прикладів застосування методу SMART у не запланований програмою час.

Учасники обговорюють у групі особисті проблеми. Наприклад, якщо учасниця заявляє, що її хлопець не хоче використовувати презерватив, фасилітатор має зосередити обговорення не на конкретному учасникові, а підійти до проблеми загалом, наприклад: «Це правда. Іноді дівчина хоче використовувати презерватив, а її партнер – ні. У такому випадку, в чому полягає проблема? Пам'ятайте, що проблема – це те, що ви можете контролювати». Після цього фасилітатор може попросити групу скласти перелік усіх можливих дій: використати жіночі презервативи, запросити партнерів для участі у програмі Street Smart, взяти з собою додому брошуру, порвати стосунки з партнером тощо.

Проблеми в організації роботи групи. Наприклад, якщо група завжди починає роботу пізно або у двох учасників виникли проблеми в групі, фасилітатор може застосувати метод SMART.

Індивідуальна сесія. Метод SMART може застосовуватися для проведення індивідуальних сесій з учасниками.

ПОРАДИ ЩОДО ФАСИЛІТАЦІЇ

Окрім методів, які обговорювалися раніше, існує ряд стратегій фасилітації груп. Ці стратегії допоможуть фасилітаторам у реалізації програми Street Smart.

Динаміка сесії та організація роботи групи

Стабільна динаміка роботи групи важлива для виконання всіх вправ на кожній сесії; переходи між вправами мають бути плавними. Є кілька стратегій, які допоможуть досягти цього.

Досконале знання сесії

До проведення сесії фасилітатори мають знати і повною мірою розуміти завдання сесії та відповідні вправи. Це не означає, що фасилітатори мають запам'ятати кожне речення навчальної програми. Вони повинні знати і розуміти порядок та структуру вправ (наприклад: «Поділіться на пари, прочитайте один одному картки, а потім через 5 хвилин ми всією групою обговоримо цю вправу»), а також мету кожної вправи (ключове повідомлення) для кожного учасника.

Розпочинайте вправи одразу

Педагогів, як правило, вчать пояснювати те, що буде відбуватися, до початку вправи. Це підходить для освітніх закладів, але програма Street Smart є дещо іншим психолого-педагогічним втручанням. Навчальний план програми передбачає чіткий порядок переходу від однієї вправи до іншої: зазвичай перед початком вправи учасникам надаються навмисно короткі пояснення, які допомагають зберегти швидкий темп та інтерактивний характер сесій. Під час пілотного впровадження програми Street Smart було помічено, що метод швидкого переходу від однієї вправи до іншої допоміг подолати потенційний спротив до вправ або тем з боку учасників. Звісно, фасилітатори повинні відповідати на запитання, пояснювати учасникам те, що для них є незрозумілим, однак досвідчені фасилітатори часто пропонують учасникам: «Ми просто спробуємо, і ви побачите, що ми робимо».

Стимулюйте сфокусовані обговорення

Це означає зосередження дискусій на ключових моментах вправ. Як правило, учасники дискусії відхиляються від основної теми (можливо, до тем, пов'язаних з основною, але не зовсім у тому напрямку, в якому необхідно це робити), і обговорення затягується. В таких випадках фасилітатори мають повертати групу до основних моментів дискусії.

Один зі способів, яким фасилітатор може ефективно повернути дискусію в головне русло, – це визнати аргументи учасників і перейти до наступної теми (наприклад: «Це справді так, і це дуже важливий момент, тепер нам треба зосередитися на X»).

Ще один корисний метод продовження обговорення полягає в перефразуванні або запрошенні учасників дати свої коментарі, коли вони зачіпають питання, що будуть розглядатися протягом

подальших етапів сесії або програми (наприклад: «Це справді важливий момент, і тому ми переходимо до наступної вправи» або «Це хороший момент, і ми будемо говорити про це наступного тижня, тому я хочу, щоб ви запам'ятали це»). Цей метод вимагає від фасилітаторів гарного засвоєння змісту навчальної програми.

Також корисно співвіднести обговорення з більш широкою метою (наприклад: «Дякуємо за те, що ви поділилися цим з нами; ми тут для того, щоб навчитися допомагати один одному убезпечити себе» або «Дякуємо за те, що ви поділилися цим з нами. У багатьох людей був такий досвід»), а потім продовжити сесію. Це особливо доцільно у випадках, коли молодь обговорює питання або теми, які не мають відношення до поточної сесії, або коли учасники «перевіряють» фасилітаторів.

Визнайте не пов'язані з основною темою питання і продовжуйте сесію

Під час сесії учасники можуть зачіпати проблеми, що не мають відношення до теми сесії або програми Street Smart. Наприклад, під час сесії з використання жіночого презерватива учасник каже, що збирається відвідати на вихідних свого батька. Фасилітатор може сказати: «Дякуємо за те, що поділився своїми думками. Якщо ви бажаєте більше поговорити про це, ми можемо це зробити після сесії. Але зараз ми будемо говорити про те, як використовувати жіночий презерватив». Фасилітатори мають заохочувати молодь ділитися своїми думками, однак важливо не втрачати динаміку сесії. Крім того, фасилітаторам корисно посилатися на часові рамки, рекомендовані для кожної вправи в навчальній програмі Street Smart, щоб коментарі учасників не забирали надто багато часу.

Працюйте єдиною командою

Важливо, щоб фасилітатори діяли як одна команда. Такий підхід має декілька функцій:

- сприяє підтримці динаміки групи;
- сприяє вирішенню проблем з організацією роботи групи;
- допомагає фасилітаторам підтримувати один одного;
- показує учасникам, як співпрацювати між собою.

Якщо ко-фасилітатори – це чоловік і жінка, вони також мають продемонструвати, як чоловіки й жінки можуть взаємодіяти, ефективно спілкуватися та підтримувати один одного.

Перед початком сесії фасилітатори мають розподілити між собою свої функції. Простий спосіб це зробити – домовитися про ведення вправ по черзі (наприклад, фасилітатор 1 проводитиме вправу 3, фасилітатор 2 – вправу 4). Після сесії 1 знайомство зазвичай займає менше 5 хвилин, тому рекомендується, щоб фасилітатор, який розпочинає сесію, проводив як знайомство (вправа 1), так і вправу 2. Фасилітатори мають пам'ятати, що, хоча вони будуть проводити вправи по черзі, між вправами має бути плавний перехід.

Ко-фасилітатор може допомогти «ведучому» фасилітаторові тим, що подбає про технічні питання (наприклад, роздаватиме жетони відзнаки, роздаткові матеріали або картки, робитиме записи на фліп-чарті). Це дозволяє «ведучому» фасилітаторові зосередитись на сесії та роботі групи, а також сприяє забезпеченню динаміки роботи групи. Наприклад, поки один фасилітатор роздає жетони в кінці вправи, ко-фасилітатор може розпочати пояснювати наступну вправу. Він може допомогти стежити за дотриманням графіка проведення вправи, поки «ведучий» фасилітатор її проводить, а також може зайнятися питаннями організації роботи групи, не перериваючи її роботи.

Знайте свої сильні та слабкі місця та вашого ко-фасилітатора

Це дуже важливий аспект командної роботи. Фасилітатори часто називають це «прикриттям спину один одного». Наприклад, один фасилітатор може мати повільний («розслаблений») стиль ведення сесії, внаслідок чого вправи, які він проводить, забирають більше часу, ніж заплановано. Функція ко-фасилітатора полягає в тому, щоб допомагати у проведенні сесії, мати необхідні матеріали для вправ під рукою, а також невербальними сигналами показувати фасилітатору, що час майже вичерпано або що треба рухатися далі, тощо.

Обмежте розкриття даних про себе

Важливо, щоб фасилітатори стежили за тим, що вони розкривають учасникам про своє особисте життя. У ході знайомства на початку кожної сесії фасилітатори мають брати участь у цьому, але обмежувати свої відповіді нейтральними темами. Особливо не рекомендується, щоб фасилітатори розповідали про свій сексуальний досвід або досвід споживання наркотиків, оскільки однією з цілей програми Street Smart є створення атмосфери, де учасники виробляють позитивні соціальні норми.

РОЗДІЛ 4

Забезпечення функціонування програми

На фото: підлітки беруть участь у рольовій грі.
Фото надано Новомосковською районною ГО «Центр підтримки сім'ї»,
м. Новомосковськ, Дніпропетровська область.

ВСТУП

Існують три функції процесу забезпечення роботи програми:

- інституалізація програми Street Smart всередині організації;
- сприяння забезпеченню якості;
- ведення процесу моніторингу і оцінки.

Інституалізація програми Street Smart означає її включення до регулярних заходів вашої організації. Для виконання програми на постійній основі необхідно продумати стратегію забезпечення її продовження після завершення першого циклу реалізації.

Забезпечення якості – це безперервний процес, який допомагає забезпечувати реалізацію програми в тому вигляді, який вона мала в оригінальному дослідницькому проекті і як вона описана в програмному пакеті. В цьому посібнику містяться рекомендації для організацій, які впроваджують програму, щодо того, як можна забезпечувати її якість.

Моніторинг і оцінка спрямовані на визначення тих аспектів програми, які потребують удосконалення з метою забезпечення відповідальності перед громадою, молоддю та грантодавцями. Є три типи моніторингу та оцінки, які може використовувати організація:

- формативне оцінювання;
- моніторинг і оцінка процесу;
- моніторинг результатів.

Грантодавці все частіше визначають умовою надання коштів організації демонстрацію та кількісну оцінку якості та ефективності навчальних програм, а не просто охоплення цільових груп. Тому організації все частіше потребують розробки ефективного та сталого плану забезпечення якості та моніторингу. Цей план допоможе організації визначити, чи насправді програма Street Smart сприяє зниженню рівня споживання психоактивних речовин і випадків незахищеного сексу серед вашої цільової групи. Такий план може дати вам краще розуміння результатів вашої програми та допомогти усунути будь-які розбіжності, що можуть залишатися після її впровадження.

Матеріали, включені до цього посібника, мають рекомендаційний характер. Вони спрямовані на те, щоб допомогти вам оцінити та посилити реалізацію програми Street Smart. Застосування цих матеріалів залежить від конкретного досвіду, потреб і наявних ресурсів вашої організації, а також від критеріїв моніторингу й оцінки, визначених вашими грантодавцями. Тому ваша організація має розробити план забезпечення та оцінки якості, виходячи з цих критеріїв.

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ

Вклавши час та кошти у програму Street Smart, подумайте, як забезпечити її життєздатність після першого циклу реалізації. Далі наводяться стратегії, застосування яких підвищує ймовірність інституалізації програми Street Smart у вашій організації:

- проведення загальних зборів;
- розробка резервних планів.

Загальні збори

Загальні збори, на яких присутні всі працівники вашої організації, включно з тими, чії функції не пов'язані з реалізацією програми Street Smart, можуть стати першим кроком до інституалізації програми. На зборах ви можете надати загальний огляд програми, очікуваних результатів, необхідних ресурсів і графік проведення програмних заходів.

Ці збори спрямовані на те, щоб заручитися підтримкою всіх працівників у реалізації програми та оцінити можливості залучення ресурсів інших програм. Є ймовірність того, що частина ресурсів, необхідних для проведення програми Street Smart, може спрямовуватися на іншу програму. Збори також дають можливість уникнути майбутніх конфліктів, що можуть виникнути внаслідок слабкої взаємодії між програмами (спільне використання обладнання, приміщень, часу тощо).

Резервні плани

Під час збору ресурсів, необхідних для впровадження програми, вам, можливо, доведеться спиратися на інші організації в питаннях приміщень, матеріалів та загальної підтримки. Продумайте, як ви продовжуватимете реалізацію програми у випадку, якщо ви втратите одне з цих джерел підтримки. Розгляньте такі питання:

- Чи маємо ми запасне приміщення?
- Чи можемо ми за необхідності придбати матеріали?

Крім того, можуть виникнути внутрішні проблеми, для яких необхідно розробити резервний план. Плинність кадрів, втрата фінансування та обмеження наявних приміщень – це лише деякі моменти, які можуть зірвати реалізацію програми, якщо їх не передбачити заздалегідь. Запитайте себе:

- Чи є у мене резервний фасилітатор, підготовлений для програми Street Smart?
- Чи визначив я альтернативні джерела фінансування?
- Як я вирішу конфлікт з іншою організацією щодо використання приміщення?

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

Вступ

В контексті реалізації програми Street Smart забезпечення якості стосується впровадження самого втручання і не передбачає рекомендацій щодо забезпечення якості інших аспектів надання послуг, таких як оцінка учасників.

Забезпечення якості включає оцінку, зворотний зв'язок і стратегічне планування. Для виконання цих завдань проводяться різні заходи, зокрема:

- навчання та підвищення кваліфікації (як фасилітаторів, так і програмних менеджерів);
- аналіз дотримання основних компонентів програми для забезпечення належного, точного та послідовного ведення документації;
- регулярне спостереження за проведенням сесій і зворотний зв'язок від фасилітаторів;
- регулярні робочі зустрічі для обговорення сесій програми, які дають можливість розвивати навички персоналу та забезпечувати системне впровадження втручання;
- зворотний зв'язок від учасників програми.

Навчання та підвищення кваліфікації

Кожен фасилітатор має пройти 3-денний тренінг для фасилітаторів, де він отримає знання, навички та підтримку, які допоможуть йому бути ефективним.

Тренінг охоплює такі питання: цілі програми Street Smart, роль фасилітатора, основні елементи та ключові характеристики, навички групової роботи, когнітивно-поведінкові методи, що використовуються в програмі, рекомендації щодо впровадження програми, питання адаптації програми, визначення відповідності вправ цілям сесії, модель зміни поведінки, що лежить в основі програми. Під час тренінгу детально розглядається кожна сесія програми, що дає можливість учасникам практикуватися і самим навчати інших тому, чому навчилися вони. Крім того, цей тренінг дає можливість фасилітатору відпрацьовувати навички, які знадобляться йому для успішного впровадження програми. На тренінгу кожен фасилітатор та супервізори, які впроваджують програму Street Smart, отримують базову інформацію і розуміння основ профілактики ВІЛ, а також формують навички групової роботи з молоддю.

В ідеалі, перед початком підготовки до програми Street Smart фасилітатори та супервізори повинні опанувати навички та основи ведення групових сесій, отримати основні знання про ВІЛ-інфекцію, зокрема про шляхи передачі та профілактики ВІЛ, етапи розвитку підлітків та культурну компетентність (субкультуральну належність, сексуальну орієнтацію, гендер, психічний стан, грамотність). Крім того, фасилітатори мають бути знайомі з цільовою групою, з якою вони працюватимуть, та з питаннями ризикованої поведінки.

Після проходження тренінгу фасилітаторам рекомендується проходити подальші тренінги та навчання, щоб удосконалити навички та розширювати знання і розуміння програми.

Аналіз дотримання основних елементів програми

Після кожної сесії програми фасилітатори заповнюють форму «Дотримання основних елементів програми», що дозволяє їм оцінити, чи провели вони кожен вправу з дотриманням основних елементів програми. В цій формі вони аналізують основні елементи кожної сесії та оцінюють рівень охоплення матеріалу. Форма передбачає такі рівні оцінки: «Проведено згідно з рекомендаціями», «Проведено зі змінами» та «Вправа не проводилася». Будь-які відхилення від навчальної програми занотовуються та пояснюються. Крім того, фасилітатори вказують проблеми, що виникли в ході виконання вправ або з учасниками групи, будь-які труднощі в роботі з групою, а також незвичайні обставини, котрі вплинули на здатність групи пройти навчальний матеріал. Ваша організація може також оцінити інші важливі аспекти сесії, зокрема зацікавленість учасників і ступінь їхньої участі. Ці форми є «підкріпленням» основних елементів програми, в них вказуються аспекти, які фасилітаторам слід переглянути. Ці форми також можуть допомогти визначити потенційні потреби в навчанні фасилітаторів та адаптації навчальної програми (див. форму «Дотримання основних елементів програми», Розділ 5).

Фасилітатори заповнюють форму зразу після сесії і якомога швидше подають її супервізору на розгляд. Цю форму можна використовувати для аналізу сесій. Оскільки швидкий зворотний зв'язок є найбільш ефективним, супервізорам рекомендується зустрітися з фасилітаторами якомога швидше після завершення сесії для її обговорення.

Форма дає можливість супервізору і фасилітатору обговорити й вирішити проблеми, які виникають під час ведення сесії, дізнатися, чи є якісь форми роботи або вправи, під час проведення яких виникають труднощі, а також допоможе фасилітатору вдосконалити свої навички.

Організація може включати у свої поточні процедури забезпечення якості аналіз програмних документів, до яких відносяться форми «Дотримання основних елементів програми», «Тестування до і після проходження програми», пам'ятки для учасників, форми реєстрації учасників програми, а також необхідні форми звітності для спонсора. Метою аналізу документації програми є забезпечення постійного документування сесій. У рамках загальних заходів вашої організації із забезпечення та оцінки якості вам, можливо, буде необхідно запланувати регулярний перегляд програмної документації (наприклад, раз на тиждень або раз на два місяці) і надавати негайний зворотний зв'язок. Для регулярного перегляду документації дотримуйтесь політик і процедур вашої організації. Якщо організація не має відповідної політики, візьміть до уваги рівень досвіду ваших фасилітаторів. Наприклад, якщо вони мають невеликий досвід реалізації програми Street Smart, вам, можливо, варто буде частіше переглядати їхню документацію, ніж тих фасилітаторів, які займаються цією роботою вже декілька років.

Спостереження за ходом сесій програми

Спостереження за сесіями програми – це процес, під час якого супервізор або старший фасилітатор безпосередньо спостерігають за ходом сесії. Спостерігаючи за роботою фасилітаторів, супервізор або інший фасилітатор оцінюють дотримання фасилітаторами навчальної програми та її основних елементів, стиль подання матеріалу, рівень навичок (у тому числі навичок організації роботи групи), використання основних інструментів та методів (наприклад, використання жетонів, демонстрація учасникам навичок для практичного відпрацювання, ведення рольових ігор, неупередженість ведення сесій тощо).

Спостереження за ходом сесій допомагає забезпечити якість програми, дотримання навчального плану і системність впровадження програми всіма фасилітаторами. Спостереження та зворотний зв'язок з боку супервізорів або інших старших фасилітаторів дуже корисні для забезпечення розуміння фасилітаторами того, як проводити кожен сесію і підтримувати цілісність навчальної програми. Необхідна кількість спостережень визначається вашою організацією на основі таких

міркувань, як досвід фасилітатора, динаміка групи та відчуття комфорту учасниками групи під час спостереження за її роботою.

Щоб знизити рівень занепокоєння та допомогти підготувати фасилітаторів та учасників до процесу спостереження, спостерігачу рекомендується заздалегідь запланувати спостереження та обговорити будь-які проблеми, які можуть виникнути у фасилітатора та учасників у ході його проведення.

Якщо спостереження ведеться особисто, воно має обмежуватися однією когортою учасників, щоб не створювати занадто сильний психологічний тиск у групі. Крім того, рекомендується, щоб спостерігач «відстежував» фасилітаторів, не втручаючись у роботу групи. Спостерігач не повинен сидіти в полі прямої видимості учасників і розмовляти під час сесії.

Незалежно від способу спостереження, необхідно заповнити ту ж саму форму оцінки. Сесії оцінюються на предмет відповідності протоколу за допомогою форми оцінки спостерігача (див. Розділ 5). Оцінці підлягають такі аспекти роботи:

1. Вміння досягати цілей вправ.
2. Стиль роботи фасилітатора.
3. Організація роботи групи/поведінки.
4. Вміння моделювати поведінку.

Спостерігач оцінює кожен з чотирьох сфер компетенції за шкалою від 5 («відмінно») до 1 («погано»). Після тренінгу зазвичай корисно проводити періодичне спостереження за ходом програмних сесій, щоб забезпечити високу якість роботи. Залежно від кількості програмних циклів, яку ваша організація проводить на рік, ви можете змінити частоту спостережень за фасилітаторами. Організація та її грантодавці самостійно визначають особливості спостереження: наприклад, деякі організації вважають за необхідне вести спостереження за кожною сесією першого циклу, інші можуть віддати перевагу менш частим спостереженням за сесіями. Кількість часу, ресурсів та рівень досвіду ваших фасилітаторів слід врахувати при прийнятті рішення щодо частоти спостережень і кількості циклів, за якими слід спостерігати.

Якщо це можливо, рекомендується, щоб фасилітатори програми пройшли спостереження під час більшості сесій першого циклу. Протягом наступного програмного циклу частоту спостережень можна зменшити (наприклад, вести спостереження лише на чотирьох з восьми групових сесій). Коли фасилітатори набудуть достатнього досвіду проведення програми, частоту спостережень можна звести до одного разу на цикл.

Крім форми оцінки спостерігача, заповнюється форма «Дотримання основних елементів програми» відповідної сесії. Ці форми адаптовано під конкретний протокол і зміст кожної сесії, особливу увагу приділено оцінці того, чи проводяться вправи згідно з рекомендаціями, чи виправдав фасилітатор очікування, пов'язані з кожною вправою.

Регулярні зустрічі з питань спостереження за роботою групи

Наприкінці сесії, за якою велося спостереження, спостерігач повинен уважно ознайомитися зі змістом форм (форма оцінки спостерігача та «Дотримання основних елементів програми»), щоб переконатися, що вони заповнені. Оскільки негайний зворотний зв'язок є надзвичайно корисним, рекомендується, щоб спостерігачі надали його фасилітаторам якомога швидше після закінчення сесії для врахування їхніх пропозицій, щоб фасилітатори могли врахувати їхні пропозиції в наступних сесіях. Такий зворотний зв'язок може мати форму супервізії, мета яких – сприяння роботі фасилітаторів. На таких зустрічах обговорюються питання супервізії, спостері-

гач і фасилітатори надають спільну оцінку роботі групи. Форми спостереження зберігаються з дотриманням конфіденційності та безпеки.

Далі наведено поради, які допоможуть супервізору-спостерігачеві або старшому фасилітаторові надати зворотний зв'язок.

1. Попросіть кожного фасилітатора надати зворотний зв'язок про те, що, на його думку, пройшло добре, а що він зробив би по-іншому. Це залучить його до процесу і дасть можливість прояснити труднощі, з якими він зіткнувся, сильні сторони сесії, а також прискорить розробку стратегії розвитку персоналу.
2. Будьте конкретні. Визначте зміст запитань до кожної вправи. Чим конкретніша зворотна інформація, тим вона корисніша для розвитку фасилітатора. Наприклад: «Здається, ви не впевнені в тому, як навчити молодь протидіяти раціоналізації. Спробуйте пояснити цей термін своїми словами, а не словами сценарію, і таким чином, щоб це зрозуміли учасники».
3. Після обговорення якісно проведених етапів сесії визначте аспекти, які потребують модифікації. Обговоріть невиконані аспекти у сприятливій манері з мінімальним осудом чи висновками. Це допоможе фасилітатору проаналізувати спостереження та питання, що вплинули на хід сесії, а також вивчити альтернативні підходи до проведення вправи. Зворотний зв'язок має бути конкретним, конструктивним і допомогти фасилітатору вдосконалити свою роботу.
4. Зосередьтеся на основних аспектах, які потребують посилення. Це особливо важливо, якщо певне питання поставало перед фасилітатором і раніше. Обговоріть напрямки роботи, які необхідно посилити, а не окремі проблеми, оскільки таку інформацію простіше зрозуміти і використовувати. Якщо у фасилітатора виникли труднощі з ефективним проведенням сесій, можливо, йому слід пройти додаткове індивідуальне навчання. Фасилітатор, який отримав надто багато коригувальних відгуків, може бути не готовий здійснити необхідні зміни. Якщо він може вдосконалити кілька аспектів своєї роботи, виберіть найбільш пріоритетні з них замість удосконалення всіх аспектів одразу. Щоб обговорення принесло користь, воно має проводитися вдумливо. Застосуйте методи з програми Street Smart, такі як рольова гра та визначення цілей.

Зворотний зв'язок від учасників

Учасники можуть стати відмінним джерелом зворотного зв'язку. Після завершення сесій вони заповнюють форму «Дослідження рівня задоволеності» (див. Розділ 5 цього посібника). Супервізори переглядають ці дані разом зі своїми формами спостереження, щоб з'ясувати, наскільки ефективним для учасників було втручання.

Для контролю та покращення якості відвідань медичного сервісу або громадської організації отримайте зворотний зв'язок від учасників про їхній досвід з сесії 10, в тому числі про успіхи та проблеми під час цього візиту.

МОНІТОРИНГ І ОЦІНКА

На початку розділу ми вже згадували про три види оцінювання, які проводяться організацією, що впроваджує програму Street Smart: формативне оцінювання, моніторинг і оцінка процесу та моніторинг результатів. Кожен з цих трьох видів оцінювання забезпечує підзвітність (клієнтам, джерелам фінансування або громаді) та визначає компоненти програм, які потребують удосконалення.

Для ефективного проведення моніторингу й оцінки програми ваша організація повинна до початку її впровадження розробити відповідний план (див. план реалізації програми у Розділі 2 «Підготовчий етап»).

Формативне оцінювання

Перший тип оцінки, який повинен проводитися, – це формативне оцінювання. Воно допомагає у зборі даних, які визначають потреби цільової групи та специфічні фактори, що піддають її ризику. Інформація, зібрана в рамках формативного оцінювання, відіграє важливу роль у забезпеченні адаптації втручання до потреб цільової групи Крім того, збір даних може допомогти вашій організації розробити компонент «Формулювання проблеми» вашої логічної моделі – перший ключовий крок до встановлення зв'язку між дизайном програми та її оцінкою.

Моніторинг і оцінка процесу

У фокусі моніторингу й оцінки процесу знаходиться реалізація програми. Інформація збирається протягом усього процесу впровадження втручання і використовується для вдосконалення програми.

Моніторинг процесу охоплює плановий збір та фіксацію базових даних з метою опису процесу реалізації програми Street Smart.

В рамках моніторингу процесу розглядаються такі питання:

- Скільки молоді було зараховано до програми Street Smart?
- Скільки учасників пройшли всі 10 сесій програми?
- Якою була відвідуваність кожної сесії?
- Який був профіль ризику (характеристика ризикованої поведінки) учасників, які завершили всі 10 сесій?
- Якими були демографічні характеристики учасників з найвищим рівнем відвідуваності?

Дані, зібрані організацією для відповіді на ці питання, допомагають виявити фактори, що впливають на рівень відвідуваності та участі в сесіях, відстежити ефективність програмного впливу на цільову групу, вказати на необхідність внесення змін до стратегії набору учасників програми чи інших змін для адаптації програми. Ці дані також можна врахувати при розробці інших стратегій з профілактики ВІЛ.

Оцінка процесу передбачає збір даних для порівняння запланованого з фактично досягнутим у ході впровадження програми. Враховуючи характер даних, необхідних для такого порівняння,

запитання, які ставляться під час оцінки процесу, будуть більш детальними, ніж ті, що ставляться під час моніторингу процесу.

В рамках оцінки процесу розглядаються такі питання:

- Чи було застосовано основні елементи відповідно до того, як їх описано в посібнику з реалізації програми?
- Яким чином і чому було внесено зміни до заходів програми?
- Який відсоток учасників насправді відповідає демографічному профілю цієї цільової групи?
- Які перешкоди були на шляху впровадження програми?

Моніторинг і оцінка результатів

Моніторинг результатів – це процес збору даних про результати, яких досягли клієнти (знання, ставлення, навички, поведінка), для визначення ступеня досягнення програмних цілей та завдань. Процес моніторингу результатів особливо важливий, оскільки продовження фінансування програми часто залежить від здатності організації продемонструвати, чи відбулися фактичні зміни в поведінці учасників за результатами їхньої участі у програмі

В рамках моніторингу результатів розглядаються такі питання:

- Яка частка учасників продемонструвала найвищий рівень знань про інфікування ВІЛ/ІПСШ та пов'язані з цим ризики?
- Яка частка учасників продемонструвала усвідомлення особистого ризику інфікування ВІЛ?
- Яка частка учасників повідомила про те, що вони стали частіше використовувати презерватив?

Оцінка результатів – це процес збору даних про результати клієнта з метою підтвердження видимих змін як результату втручання. Однією з переваг програми Street Smart є те, що її ефективність вже було продемонстровано в різних експертних дослідженнях. Оскільки програму раніше було протестовано в контрольній групі, **організаціям, як правило, не потрібно проводити оцінку результатів**. Однак деякі організації, котрі отримують фінансування ззовні, особливо ті, що значною мірою адаптували навчальну програму, можливо, будуть змушені провести оцінку результатів як умову для отримання подальшого фінансування.

В наступному розділі містяться запитання для проведення оцінювання та форми для збору даних, які ваша організація може використати при проведенні моніторингу й оцінки програми. Ці форми можна модифікувати та адаптувати до конкретних потреб вашої організації. Важливо, щоб жодні зміни в інструментах не порушували базової цілісності оригінальних форм і відповідали вимогам організації-донора до звітності. Можливо, ваша організація має додаткові вимоги до звітності або певні інформаційні потреби, не відображені в цих матеріалах (особливо якщо ви отримуєте зовнішнє фінансування для впровадження програми).

РОЗДІЛ 5

Інструменти

На фото: вправа сесії №8. Підлітки готують колаж-повідомлення для ЗМІ про програму «Street Smart». Фото надано Дніпропетровським обласним відділенням ВБО «Всеукраїнська мережа ЛЖВ».

ІНСТРУМЕНТИ

Форма реєстрації учасника програми

Опис:	<p>Ця форма використовується для визначення відповідності потенційних учасників критеріям участі у програмі Street Smart. За допомогою цієї форми збирається демографічна інформація про учасників та отримується «миттєвий знімок» їхньої статевої поведінки при включенні у програму.</p> <p>Також ви можете використати ці запитання для створення власної форми, якщо ви значно модифікували та адаптували сесії до потреб вашої цільової групи.</p>
Коли заповнюється форма:	Під час включення клієнта у програму Street Smart.
Хто заповнює форму:	Фасилітатор зачитує запитання і вносить відповіді учасника безпосередньо у форму. НЕ РОЗДАВАЙТЕ її учасникам сесій Street Smart!
Інструкції:	<p>Оскільки програма Street Smart розрахована на молодь віком 11–18 років, важливо, щоб ви знали законодавство щодо отримання інформації від неповнолітніх.</p> <p>Прочитайте респондентам інструкції до анкети і попросіть їх відповісти на запитання якомога чесніше, при цьому уважно слухати кожне питання та варіанти відповідей. Обов'язково повідомте кожному потенційному учаснику програми, що всі відповіді залишаться конфіденційними, наскільки це дозволено законодавством.</p>

Форма реєстрації учасника програми

ПІБ працівника:	_____	Ідент. № працівника:	_____
Дата:	_____	_____	_____
	(день)	(місяць)	(рік)
Час початку:	_____	Час закінчення:	_____
Ім'я учасника: (необов'язково)	_____	Код учасника:	_____
Чи отримує зараз учасник послуги цієї організації?	☐ Так (поясніть докладніше): _____ ☐ Ні		
Телефон: (необов'язково)	Дом: _____	Моб: _____	_____
Ел. пошта:	_____		

1. Як Ви дізналися про програму?
 - Організація (вказіть, будь ласка, організацію): _____
 - Бігборд, листівка, брошура, газета тощо (будь ласка, вкажіть): _____
 - Ваш партнер
 - Член сім'ї або знайомий
 - Інше (будь ласка, вкажіть): _____
2. В якому році Ви народилися?

3. Де Ви живете (місто, вулиця)? _____
4. Вкажіть вашу стать:
 - Чоловіча
 - Жіноча
5. Чи вагітні Ви (якщо Ви жінка)?
 - Так (перейдіть до запитання 5.1)
 - Ні (перейдіть до запитання 6)
 - Не знаю (перейдіть до запитання 6)
 - Відповіді не надано (перейдіть до запитання 6)
 - Запитання не ставилося (перейдіть до запитання 6)
- 5.1. Якщо Ви вагітна, чи отримуєте Ви допологову допомогу?
 - Так
 - Ні
6. Вкажіть свою національність: _____

7. Яка у Вас освіта?

- Шкільної освіти не маю
- 8 класів або менше
- Деякі класи середньої школи (7-12)
- Закінчив середню школу, маю атестат про загальну освіту
- Навчаюсь у коледжі
- Інше (наприклад, технічна школа, диплом молодшого спеціаліста)

-
- Не знаю
 - Відповіді не надано
 - Запитання не ставилося

8. Де Ви мешкали більшу частину часу в останні 3 місяці? (Вкажіть усі варіанти, які стосуються Вас)

- Притулок (тимчасовий денний або вечірній)
- Вулиця (під'їзд, парк, покинута будівля)
- Спеціальний заклад (лікарня, в'язниця)
- Інтернат
- Вдома у батьків (одного з батьків)
- Дім опікуна (опікунів)
- Квартира, кімната або будинок (орендую або власний)
- Інше (будь ласка, вкажіть):

-
- Не знаю
 - Відповіді не надано
 - Запитання не ставилося

9. Чи є у Вас зараз робота, за яку вам платять?

- Так, повний робочий день
- Так, неповний робочий день
- Ні, безробітний
- Ні, інша причина (будь ласка, вкажіть):

-
- Не знаю
 - Відповіді не надано
 - Запитання не ставилося

10. Чи навчаєтесь Ви зараз (студент, учень)?

- Так, очне відділення
- Так, заочне відділення
- Ні
- Не знаю
- Відповіді не надано
- Запитання не ставилося

11. Чи перебували Ви в ув'язненні, СІЗО протягом останніх 3 місяців?

- Так
- Ні
- Відповіді не надано
- Запитання не ставилося

12. Чи був у Вас секс за гроші протягом останніх 3 місяців?
- Так *(перейдіть до запитання 12.1)*
 - Ні *(перейдіть до запитання 13)*
 - Відповіді не надано *(перейдіть до запитання 13)*
 - Запитання не ставилося *(перейдіть до запитання 13)*
- 12.1. Чи є це основним способом заробітку?
- Так
 - Ні
 - Не знаю
 - Відповіді не надано
 - Запитання не ставилося
13. Чи проходили Ви коли-небудь тестування на ВІЛ?
- Так *(перейдіть до запитання 13.1)*
 - Ні *(перейдіть до запитання 14)*
 - Не знаю *(перейдіть до запитання 14)*
 - Відповіді не надано *(перейдіть до запитання 14)*
 - Запитання не ставилося *(перейдіть до запитання 14)*
- 13.1. Якщо Ви проходили коли-небудь тестування на ВІЛ, який Ваш ВІЛ-статус?
- Позитивний *(перейдіть до запитання 13.2)*
 - Негативний *(перейдіть до запитання 13.4)*
 - Не знаю *(перейдіть до запитання 14)*
 - Відповіді не надано *(перейдіть до запитання 14)*
 - Запитання не ставилося *(перейдіть до запитання 14)*
- 13.2. Якщо результат позитивний, коли Ви пройшли перше тестування на ВІЛ?
- _____ місяць/_____ /рік
- Не знаю
 - Відповіді не надано
 - Запитання не ставилося
- 13.3. Якщо результат позитивний, чи отримуєте Ви медичну допомогу або лікування, пов'язані з ВІЛ?
- Так *(перейти до запитання 14)*
 - Ні *(перейти до запитання 14)*
 - Відповіді не надано *(перейти до запитання 14)*
 - Запитання не ставилося *(перейти до запитання 14)*
- 13.4. Якщо результат негативний, коли Ви востаннє отримали негативний результат тестування на ВІЛ?
- _____ місяць/_____ /рік
- Не знаю *(перейдіть до запитання 14)*
 - Відповіді не надано *(перейдіть до запитання 14)*
 - Запитання не ставилося *(перейдіть до запитання 14)*
14. Чи встановлювали Вам діагноз ІПСШ (за винятком ВІЛ) протягом останніх трьох місяців?
- Так *(перейдіть до запитання 14.1)*
 - Ні *(перейдіть до запитання 15)*
 - Не знаю *(перейдіть до пункту 15)*
 - Відповіді не надано *(перейдіть до запитання 15)*
 - Запитання не ставилося *(перейдіть до запитання 15)*

14.1. Якщо у Вас було виявлено ІПСШ, яку саме?

- Сифіліс
- Хламідіоз
- Гонорею
- Інше (будь ласка, вкажіть): _____

15. Чи споживали Ви ін'єкційні наркотики протягом останніх трьох місяців?

- Так (перейдіть до запитання 15.1)
- Ні (перейдіть до запитання 16)
- Не знаю (перейдіть до запитання 16)
- Відповіді не надано (перейдіть до запитання 16)
- Запитання не ставилося (перейдіть до запитання 16)

15.1. Які саме речовини Ви споживали? Вкажіть: _____

16. Вкажіть, до яких видів поведінки Ви вдавалися протягом останніх трьох місяців*:

	Так	Ні	Не знаю	Відмовився відповісти	Не запитували
16.1. Вагінальний або анальний секс із чоловіком					
16.2. Вагінальний або анальний секс із жінкою					
16.3. Вагінальний або анальний секс із транссексуалом					
16.4. Оральний секс із будь-яким партнером					
16.5. Вагінальний або анальний секс в обмін на гроші або наркотики					
16.6. Вагінальний або анальний секс у стані сп'яніння або «під кайфом»					
16.7. Вагінальний або анальний секс зі споживачем ін'єкційних наркотиків					
16.8. Вагінальний або анальний секс із ВІЛ-позитивною людиною					
16.9. Вагінальний або анальний секс із особою, ВІЛ-статус якої був Вам невідомий					
16.10. Вагінальний або анальний секс із особою, що надає сексуальні послуги в обмін на гроші або наркотики					
16.11. Вагінальний або анальний секс із невідомою людиною					
16.12. Вагінальний або анальний секс із особою, з якою Ви познайомилися через Інтернет					

*Примітка: якщо клієнт відповів на всі запитання «Ні», перейдіть до запитання 23.

Інструкція

Зараз я поставлю вам ще кілька конкретних запитань. Будь ласка, дайте чесні відповіді, оскільки немає правильної чи неправильної відповіді. Якщо ви не знаєте відповіді на запитання, спробуйте вгадати її. Тепер ми перейдемо до того, що ви робили протягом останніх 30 днів.

17. Скільки (всього) статевих партнерів у Вас було протягом останніх 30 днів? _____
 Жодного (*перейдіть до запитання 23*)
18. Чи був у Вас вагінальний або анальний секс із хлопцем або чоловіком протягом останніх 30 днів?
 Так
 Ні
 Відповіді не надано
 Запитання не ставилося
19. Чи був у Вас вагінальний або анальний секс із дівчиною або жінкою протягом останніх 30 днів?
 Так
 Ні
 Відповіді не надано
 Запитання не ставилося
20. Чи був у Вас вагінальний або анальний секс із трансгендерною особою протягом останніх 30 днів?
 Так
 Ні
 Відповіді не надано
 Запитання не ставилося
21. Скільки разів у Вас був вагінальний або анальний секс протягом останніх 30 днів? _____
 Не знаю
 Відповіді не надано
 Запитання не ставилося
22. Скільки разів у Вас був незахищений вагінальний або анальний секс (тобто секс без презерватива) протягом останніх 30 днів? _____ (*Якщо >0, перейдіть до запитання 22.1*)
 Не знаю (*перейдіть до запитання 23*)
 Відповіді не надано (*перейдіть до запитання 23*)
 Запитання не ставилося (*перейдіть до запитання 23*)
- 22.1. Якщо у Вас був незахищений секс, скільки разів Ви були перебували в стані сп'яніння або «під кайфом»? _____ (*Якщо >0, перейдіть до запитання 22.2*)
 Не знаю (*перейдіть до запитання 23*)
 Відповіді не надано (*перейдіть до запитання 23*)
 Запитання не ставилося (*перейдіть до запитання 23*)
- 22.2. Якщо у Вас був секс «під кайфом», які наркотики Ви споживали?
 Наркотична речовина (*вказіть*): _____
 Алкоголь
 Інше (*вказіть*): _____
 Не знаю
 Відповіді не надано
 Запитання не ставилося

23. Чи користувалися Ви ін'єкційним інструментарієм спільно з іншими протягом останніх 30 днів?
- Так *(перейдіть до запитання 23.1)*
 - Ні *(перейдіть в кінець)*
 - Не знаю *(перейдіть в кінець)*
 - Відповіді не надано *(перейдіть в кінець)*
 - Запитання не ставилося *(перейдіть в кінець)*
- 23.1. Скільки разів Ви користувалися спільними голками? _____
- Ніколи *(перейдіть в кінець)*
 - Не знаю *(перейдіть в кінець)*
 - Відповіді не надано *(перейдіть в кінець)*
 - Запитання не ставилося *(перейдіть в кінець)*
- 23.2. Скільки разів Ви користувалися спільними голками з ВІЛ-позитивною людиною? _____
- Ніколи
 - Не знаю
 - Відповіді не надано
 - Запитання не ставилося
- 23.3. Скільки разів Ви користувалися спільними голками з людиною, чий ВІЛ-статус був Вам невідомий? _____
- Ніколи
 - Не знаю
 - Відповіді не надано
 - Запитання не ставилося

Це всі запитання на сьогодні. Дякуємо Вам за відповіді!

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ УЧАСНИКА

Коли заповнюється форма: При включенні у програму

Хто проводить: Фасилітатор

Хто заповнює форму: Учасник

Інструкція

Ця пам'ятка не є обов'язковою частиною втручання. Організація може її використовувати, але повинна забезпечити її відповідність вимогам місцевого законодавства та своїм внутрішнім правилам.

Під час включення у програму фасилітатор роздає кожному учаснику по два примірники пам'ятки, зачитує її вголос або просить зробити це одного з учасників. Він відповідає на всі запитання учасників і дізнається у них, чи не хочуть вони щось додати до пам'ятки. Якщо учасники погоджуються з правилами, викладеними у пам'ятці, вони ставлять дату і підпис в обох примірниках і повертають один фасилітаторові. Учасники зберігатимуть другий примірник пам'ятки в себе, звертаючись до неї протягом усієї програми Street Smart. Фасилітатор виступає свідком і ставить свій підпис у відповідному рядку.

Інформована згода та основні правила

Програма Street Smart – це програма для молодих людей, які зацікавлені у зменшенні свого ризику інфікування ВІЛ та ІПСШ. Ви зможете дізнатися більше про себе, набути певних навичок та отримати задоволення від процесу навчання. Програма складається з 8 групових сесій, однієї індивідуальної сесії та відвідання медичного сервісу або громадської організації. Якщо Ви згодні взяти участь у цій програмі, Вам слід знати таке:

- Ваша участь є добровільною.
- Кожна група буде складатися з 6-10 підлітків обох статей.
- Програма складається з 10 сесій: 8 групових, 1 індивідуальної та 1 відвідання медичного сервісу в громаді або громадської організації.
- Ми будемо зустрічатися 1-2 рази на тиждень; кожна сесія триватиме 90-120 хвилин.
- Ви можете не відповідати на будь-яке питання в будь-який час та з будь-якої причини.
- Щоб захистити Ваше приватне життя, Ваше ім'я та інші матеріали, що ідентифікують Вас, будуть зберігатися з дотриманням конфіденційності, за винятком випадків, коли інше передбачено законом.
- Ваша участь у сесіях майже не наражає Вас на жоден ризик.
- Ви можете в будь-який момент залишати сесію з будь-якої причини без покарання або наслідків. Якщо Ви вирішите не брати участь в цій програмі або залишити програму пізніше, це не вплине на Вашу участь у будь-якій іншій програмі, яка тут є.

Основні правила: пам'ятка для учасника

Є 4 основні правила, які кожен з Вас має дотримуватися протягом сесій:

1. Все, що обговорюється на 10 сесіях, є конфіденційним! Те, що було сказано або почуто, не можна передавати іншій людині, яка не є учасником цієї програми, навіть якщо вона є учасником інших груп або семінарів цієї організації.
2. Не засуджуйте і не критикуйте сказане іншими учасниками, навіть якщо ви не згодні з ними. Кожен має право на свої власні думки і почуття.
3. Кажіть те, що Ви відчуваєте і думаєте (за умови, що це не принижує іншого учасника групи). Не соромтеся говорити все, що ви думаєте, тому що тільки так ми можемо допомогти один одному зрозуміти і використати інформацію, якою ми тут ділимося. Пам'ятайте: тут ніхто не буде засуджувати або критикувати те, що Ви кажете.
4. Програма Street Smart – це не місце для встановлення романтичних відносин. Те, що Ви робите після сесій, – це Ваше право, але, будь ласка, під час сесій дотримуйтесь цього важливого правила.

Контактна інформація: якщо у Вас з'являться питання щодо програми, будь ласка, зв'яжіться з

(ім'я фасилітатора та його номер телефону)

Будь ласка, поставте свій підпис, щоб засвідчити, що Ви прочитали пам'ятку і погоджуєтесь взяти участь у цій програмі.

Напишіть своє ім'я друкованими літерами:

Поставте свій підпис:

Підпис свідка (фасилітатора):

Дата:

ФОРМА РЕЄСТРАЦІЇ ВІДВІДУВАННЯ СЕСІЙ

Опис:	Ця форма використовується для реєстрації відвідування учасниками кожної сесії. Використовуйте ідентифікатори, які ваша організація вибере для кожного учасника (ім'я або номер, які допоможуть ідентифікувати учасника).
Коли заповнюється форма:	На кожній сесії.
Хто заповнює форму:	Фасилітатори. НЕ РОЗДАВАЙТЕ форму учасникам!

Форма реєстрації відвідування сесій

Сьогоднішня дата: _____	Фасилітатор № 1: _____
Група №: _____	Фасилітатор № 2: _____
Сесія №: _____	
Учасники:	

ФОРМА «ТЕСТУВАННЯ ДО ТА ПІСЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ПРОГРАМИ»

Опис:	Це тестування допоможе вам оцінити ефективність програми Street Smart і внести необхідні зміни. Заповнені форми тестів – це ваш особистий інструмент оцінки. Для тестування до та після проходження програми використовуються окремі форми. Правильні відповіді та розрахунок балів наведено наприкінці форми.
Коли заповнюється форма:	Анкета «до» заповнюється до першої сесії, оптимально – за 5-10 хвилин до її початку. Анкетування «після» проводиться після завершення останньої сесії.
Хто заповнює форму:	Учасники. Створіть для них ідентифікатори, щоб унеможливити розкриття особистої інформації (для ідентифікаторів не слід використовувати дату народження, ім'я або прізвище). Перш ніж зібрати форми, переконайтеся, що учасники поставили свої ідентифікатори. Ці ж самі ідентифікатори використовуються для анкетування після останньої сесії.

Ласкаво просимо до програми Street Smart! Перш ніж ми розпочнемо, ми хотіли б дізнатися про те, як Ви себе відчуваєте і що Ви знаєте. Будь ласка, заповніть цю анкету чесно і повністю. Ми не просимо Вас вказувати своє ім'я на цій формі. Ваші відповіді є конфіденційними. Якщо Ви не знаєте відповіді, нічого страшного: просто поставте позначку ✓ у квадратику у стовпчику «Не знаю».

Спочатку ми хотіли б дізнатись, що Ви вже знаєте про ВІЛ/СНІД та інфекції, що передаються статевим шляхом. Будь ласка, прочитайте кожне твердження і поставте позначку ✓ у квадратику навпроти вибраної Вами відповіді.

Ідентифікатор учасника _____

	Так	Ні	Не знаю
1. Існує вакцина від ВІЛ/СНІДу	☐	☐	☐
2. Існують препарати, які можуть лікувати ВІЛ/СНІД	☐	☐	☐
3. Про те, що людина ВІЛ-позитивна, можна зрозуміти з її зовнішнього вигляду	☐	☐	☐
4. Будь-хто, хто має незахищені статеві контакти, може інфікуватися ВІЛ	☐	☐	☐
5. Більшість ВІЛ-інфікованих – це гомосексуали	☐	☐	☐
6. ВІЛ може передаватися під час вагітності	☐	☐	☐
7. Можна інфікуватися ВІЛ від когось, хто не відчуває себе хворим	☐	☐	☐
8. Можна інфікуватися ВІЛ, поцілувавши ВІЛ-позитивну людину	☐	☐	☐
9. Правильне використання презерватива знижує ризик інфікування ВІЛ	☐	☐	☐
10. Переривання статевого акту є таким самим ефективним з точки зору захисту від ВІЛ, як і використання презерватива	☐	☐	☐
11. Якщо результат Вашого тесту негативний, це означає, що у Вас, безумовно, немає ВІЛ	☐	☐	☐
12. Більшість людей не знає, що у них хламідіоз, якщо вони не пройшли тестування на ІПСШ	☐	☐	☐
13. Якщо гонорею не лікувати, це може привести до безпліддя	☐	☐	☐

Ризикована поведінка

Будь ласка, прочитайте наступні назви сексуальних дій і подумайте, наскільки ризикованою вони є з точки зору інфікування ВІЛ. Поставте позначку ✓ у квадратику відповідно до рівня ризику інфікування ВІЛ, який, на Вашу думку, відповідає цій сексуальній дії.

	Високий	Середній	Низький	Немає	Не знаю
14. Мастурбація	☐	☐	☐	☐	☐
15. Поцілунки	☐	☐	☐	☐	☐
16. Оральний секс із презервативом або зубною захисною прокладкою	☐	☐	☐	☐	☐
17. Оральний секс без презерватива або зубної захисної прокладки	☐	☐	☐	☐	☐
18. Вагінальний секс із презервативом	☐	☐	☐	☐	☐
19. Вагінальний секс без презерватива	☐	☐	☐	☐	☐
20. Анальний секс із презервативом	☐	☐	☐	☐	☐
21. Анальний секс без презерватива	☐	☐	☐	☐	☐
22. Утримання	☐	☐	☐	☐	☐
23. Фінгеринг (це спосіб досягнення статевого збудження жінки за допомогою пальців рук)	☐	☐	☐	☐	☐
24. Розтирання (масаж) спини	☐	☐	☐	☐	☐

Ставлення

Наступні запитання стосуються Ваших відчуттів. У Вас є вибір від «Цілком погоджуюсь» до «Зовсім не погоджуюся». Будь ласка, позначте позначкою ✓ квадратик, який найкраще відповідає Вашим відчуттям.

	Цілком погоджуюсь	Погоджуюсь	Нейтральне ставлення	Не погоджуюсь	Зовсім не погоджуюсь
25. Життя без наркотиків нудне	☐	☐	☐	☐	☐
26. Лише за допомогою наркотиків я справляюся зі своїми почуттями	☐	☐	☐	☐	☐
27. Я можу мати секс лише тоді, коли я «під кайфом»	☐	☐	☐	☐	☐
28. Якщо я інфікуюся ВІЛ, це доля	☐	☐	☐	☐	☐
29. Використання презерватива руйнує всю насолоду від сексу	☐	☐	☐	☐	☐
30. Якщо я використовую презерватив, люди думають, що у мене ВІЛ або ІПСШ	☐	☐	☐	☐	☐

Впевненість у собі

Тепер ми хотіли б дізнатися, наскільки Ви відчуваєте себе впевнено, коли щось робите. Прочитайте наведені нижче твердження і позначте позначкою квадратик, який найкраще відповідає Вашим відчуттям.

	Цілком погоджуюсь	Погоджуюсь	Нейтральне ставлення	Не погоджуюсь	Зовсім не погоджуюсь
31. Я можу відмовитись від сексу з партнером, який не використовує презерватив	☐	☐	☐	☐	☐
32. Я вмію правильно надягти чоловічий презерватив на себе або на свого партнера	☐	☐	☐	☐	☐
33. Я вмію правильно надягти жіночий презерватив на себе або на свою партнерку	☐	☐	☐	☐	☐

Сексуальна активність у минулому

34. Скільки статевих партнерів було у Вас протягом останніх 30 днів? _____ (Вкажіть кількість).

Прочитайте наведені далі твердження і поставте позначку у відповідному квадратику. Якщо у вас ніколи не було сексу, позначте квадратик в останньому стовпчику.

	Так	Ні	Не знаю	В мене ніколи не було сексу
35. Останній раз, коли у мене був секс, я використовував презерватив	☐	☐	☐	☐
36. Останній раз, коли у мене був секс, я був «під кайфом»	☐	☐	☐	☐
37. Останній раз, коли у мене був секс, я знав свого партнера (партнерку) не більше 24 годин	☐	☐	☐	☐
38. Я проходив тестування на ІПСШ протягом останніх 3 місяців	☐	☐	☐	☐
39. Я проходив тестування на ВІЛ протягом останніх 3 місяців	☐	☐	☐	☐

Майбутні наміри

Останні запитання стосуються Ваших планів та дій у майбутньому. У Вас є вибір від «Цілком погоджуюсь» до «Зовсім не погоджуюсь». Прочитайте наведені нижче твердження і поставте позначку ✓ у квадраті, який найкраще відповідає Вашим намірам.

	Цілком погоджуюсь	Погоджуюсь	Нейтральне ставлення	Не погоджуюсь	Зовсім не погоджуюсь
40. Наступного разу, коли я матиму секс, я планую використати презерватив	☐	☐	☐	☐	☐
41. Наступного разу, коли я матиму секс, я планую бути тверезим (- ою)	☐	☐	☐	☐	☐
42. Наступного разу, коли я матиму секс, я знатиму свого партнера	☐	☐	☐	☐	☐
43. Я планую пройти тестування на ВІЛ	☐	☐	☐	☐	☐
44. Я планую пройти тестування на ІПСШ	☐	☐	☐	☐	☐

Ідентифікатор учасника _____

«Ключі» (правильні відповіді)/кількість балів**Знання**

1. Неправильно.	8. Неправильно.
2. Правильно.	9. Правильно.
3. Неправильно.	10. Неправильно.
4. Правильно.	11. Неправильно.
5. Неправильно.	12. Неправильно.
6. Правильно.	13. Правильно.
7. Правильно.	14. Правильно.

Поставте один бал за кожну правильну відповідь. Відповіді «Не знаю» вважаються неправильними. Додайте бали цієї сесії, щоб отримати загальну оцінку знань (найвищий бал – 14).

Ризик

1. Ризик відсутній.	7. Середній ризик.
2. Ризик відсутній.	8. Високий ризик.
3. Низький ризик.	9. Ризик відсутній.
4. Середній ризик.	10. Низький ризик.
5. Середній ризик.	11. Ризик відсутній.
6. Високий ризик.	

Поставте один бал за кожну правильну відповідь. Відповіді «Не знаю» вважаються неправильними. Додайте бали цієї сесії, щоб отримати загальну оцінку ризику (найвищий бал – 11).

Ставлення

За кожну відповідь запитань 26–31 поставте кількість балів згідно з таким «ключем»:

- «Цілком погоджуюсь» = 1 бал.
- «Погоджуюсь» = 2 бали.
- «Нейтральне ставлення» = 3 бали.
- «Не погоджуюсь» = 4 бали.
- «Зовсім не погоджуюсь» = 5 балів.

Додайте бали запитань 26–31, щоб отримати загальну оцінку ставлення (найвищий бал – 30).

Впевненість у собі

За кожну відповідь на запитання 32–34 поставте кількість балів згідно з таким «ключем»:

- «Цілком погоджуюсь» = 1 бал.
- «Погоджуюсь» = 2 бали.
- «Нейтральне ставлення» = 3 бали.
- «Не погоджуюсь» = 4 бали.
- «Зовсім не погоджуюсь» = 5 балів.

Додайте бали запитань 32-34, щоб отримати загальну оцінку впевненості в собі (найвищий бал – 15).

Сексуальна активність у минулому

Запитання 35 не оцінюється.

За кожную відповідь на запитання 36–40 поставте кількість балів згідно з таким «ключем»:

36. Так.

37. Ні.

38. Ні.

39. Так.

40. Так.

Поставте один бал за кожную правильну відповідь. Відповіді «Я не знаю» вважаються небажаними і тому не підлягають оцінці. Додайте всі бали за запитання 36–40, щоб отримати загальну оцінку сексуальної активності в минулому (найвищий бал – 5). Якщо учасник позначив варіант «У мене ніколи не було сексу», не оцінюйте цей компонент його тесту.

Майбутні наміри

За кожную відповідь на запитання 41–45 поставте кількість балів згідно з таким «ключем»:

«Цілком погоджуюсь» = 5 балів.

«Погоджуюсь» = 4 бали.

«Нейтральне ставлення» = 3 бали.

«Не погоджуюсь» = 2 бали.

«Зовсім не погоджуюсь» = 1 бал.

Додайте бали запитань 41–45, щоб отримати загальну оцінку майбутніх намірів (найвищий бал – 25).

Аналіз

При порівнянні тестів до та після проходження програми на успішність вказуватиме підвищення оцінки за компонентами «Знання», «Ставлення», «Впевненість у собі», «Сексуальна активність у минулому» та «Майбутні наміри». У відповіді на запитання 35 критерієм успішності буде зменшення кількості статевих партнерів (це число не додається до жодних оцінок).

ФОРМА «ДОТРИМАННЯ ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ПРОГРАМИ»

Опис:

Мета цієї форми – отримати зворотний зв'язок від фасилітаторів щодо того, як вони виконали кожен програмний компонент або вправу. Ця форма використовується для оцінки того, чи реалізується програма Street Smart у своєму оригінальному дизайні, та для отримання коментарів або пропозицій стосовно змісту, структури програми та зрозумілості її матеріалів. На кожну сесію відведено окремий розділ цієї форми. Цю інформацію перевіряє супервізор фасилітаторів.

Ви можете також використати цю форму для створення своєї, якщо ви значною мірою адаптували зміст сесій до потреб вашої цільової групи.

Коли заповнюється форма:

В ідеалі – відразу після закінчення сесії, бажано не пізніше ніж протягом 2 днів після неї, поки враження фасилітаторів ще свіжі.

Хто заповнює форму:

Фасилітатори. НЕ РОЗДАВАЙТЕ її учасникам сесій!

Інструкції:

Після кожної сесії заповніть той розділ форми, який відповідає номеру щойно проведеної сесії.

Надайте якомога більше зворотного зв'язку. Чим більше інформації ви надасте, тим кориснішим буде цей інструмент оцінки при подальшому впровадженні програми Street Smart. Коментарі та пропозиції щодо змісту, структури програми та доступності (зрозумілості) її матеріалів є особливо важливими, і їх слід надати вашому супервізору.

Сесія 1. Розуміння мови ВІЛ та ІПСШ

Сьогоднішня дата: ____ / ____ / ____ Група №: _____

Деталі сесії 1	
Дата сесії: ____ / ____ / ____	Фасилітатор № 1:
Місце проведення:	Фасилітатор № 2:
Час початку:	Час закінчення:
Фактична кількість учасників:	Заохочення:

Сесія 1. Вправи (поставте позначку ✓ в одному квадратику для кожної вправи)	
<p>Вправа 1. Знайомство</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <hr/> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>	<p>Вправа 2. Факти про ВІЛ та ІПСШ</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <hr/> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>
<p>Вправа 3. Ситуації високого ризику</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <hr/> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>	<p>Вправа 4. Аналіз емоційного стану</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <hr/> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>
<p>Вправа 5. «Всяке трапляється»</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <hr/> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>	<p>Вправа 6. Мрії про майбутнє</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <hr/> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>

Чи були якісь проблеми або щось незвичне під час проведення якоїсь вправи?

Так Ні

Якщо так, знайдіть вправу в посібнику за її номером і поясніть причину свого занепокоєння.

Чи були якісь проблеми або незвичайні обставини, що стосувалися будь-якого учасника цієї сесії?

Так Ні

Якщо так, вкажіть ідентифікатор учасника, опишіть проблему або причину свого занепокоєння.

Чи була під час сесії ситуація, яку, на Вашу думку, Ви не могли контролювати або з якою Ви не впоралися належним чином?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що сталося.

Чи сталося протягом сесії щось незвичайне (події, що заважали роботі, наприклад, пожежна тривога, дії з боку персоналу/інших учасників, інші сторонні речі, які Ви не могли контролювати), що, на Вашу думку, вплинуло на хід сесії?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що саме сталося, і поясніть, як це могло вплинути на хід сесії.

Додаткові примітки до сесії 1:

Сесія 2. Оцінка особистого ризику

Сьогоднішня дата: ____ / ____ / ____

Група №: _____

Деталі сесії 2	
Дата сесії: ____ / ____ / ____	Фасилітатор № 1:
Місце проведення:	Фасилітатор № 2:
Час початку:	Час закінчення:
Фактична кількість учасників:	Заохочення:

Сесія 2. Вправи (поставте позначку ✓ в одному квадратіку для кожної вправи)	
<p>Вправа 1. Знайомство</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	<p>Вправа 2. Вивчення вчинків інших людей</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>
<p>Вправа 3. Наскільки я захищений</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	<p>Вправа 4. Мої провокативні фактори</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>
<p>Вправа 5. Як встановити особисті межі</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	

Чи були якісь проблеми або щось незвичне під час проведення якоїсь вправи?

Так Ні

Якщо так, знайдіть вправу в посібнику за її номером і поясніть причину свого занепокоєння.

Чи були якісь проблеми або незвичайні обставини, що стосувалися будь-якого учасника цієї сесії?

Так Ні

Якщо так, вкажіть ідентифікатор учасника, опишіть проблему або причину свого занепокоєння.

Чи була під час сесії ситуація, яку, на Вашу думку, Ви не могли контролювати або з якою Ви не впоралися належним чином?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що сталося.

Чи сталося протягом сесії щось незвичайне (події, що заважали роботі, наприклад, пожежна тривога, дії з боку персоналу/інших учасників, інші сторонні речі, які Ви не могли контролювати), що, на Вашу думку, вплинуло на хід сесії?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що саме сталося, і поясніть, як це могло вплинути на хід сесії.

Додаткові примітки до сесії 2:

Сесія 3. Як користуватися презервативом

Сьогоднішня дата: ____ / ____ / ____ Група №: _____

Деталі сесії 3	
Дата сесії: ____ / ____ / ____	Фасилітатор № 1:
Місце проведення:	Фасилітатор № 2:
Час початку:	Час закінчення:
Фактична кількість учасників:	Заохочення:

Сесія 3. Вправи (поставте позначку ✓ в одному квадратіку для кожної вправи)	
<p>Вправа 1. Знайомство</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	<p>Вправа 2. Фізичне відчуття презерватива</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>
<p>Вправа 3. Використання чоловічого презерватива</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	<p>Вправа 4. Використання жіночого презерватива</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>
<p>Вправа 5. Практикум з надягання презерватива</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	<p>Вправа 6. Вибір презервативів</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>

Чи були якісь проблеми або щось незвичне під час проведення якоїсь вправи?

Так Ні

Якщо так, знайдіть вправу в посібнику за її номером і поясніть причину свого занепокоєння.

Чи були якісь проблеми або незвичайні обставини, що стосувалися будь-якого учасника цієї сесії?

Так Ні

Якщо так, вкажіть ідентифікатор учасника, опишіть проблему або причину свого занепокоєння.

Чи була під час сесії ситуація, яку, на Вашу думку, Ви не могли контролювати або з якою Ви не впоралися належним чином?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що сталося.

Чи сталося протягом сесії щось незвичайне (події, що заважали роботі, наприклад, пожежна тривога, дії з боку персоналу/інших учасників, інші сторонні речі, які Ви не могли контролювати), що, на Вашу думку, вплинуло на хід сесії?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що саме сталося, і поясніть, як це могло вплинути на хід сесії.

Додаткові примітки до сесії 3:

Сесія 4. Вплив наркотиків та алкоголю

Сьогоднішня дата: ____ / ____ / ____ Група №: _____

Деталі сесії 4	
Дата сесії: ____ / ____ / ____	Фасилітатор № 1:
Місце проведення:	Фасилітатор № 2:
Час початку:	Час закінчення:
Фактична кількість учасників:	Заохочення:

Сесія 4. Вправи (поставте позначку ✓ в одному квадратику для кожної вправи)	
<p>Вправа 1. Знайомство</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>	<p>Вправа 2. Як наркотики та алкоголь впливають на здатність практикувати безпечний секс</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>
<p>Вправа 3. Мої переконання щодо споживання наркотиків і алкоголю</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>	<p>Вправа 4. Аргументи за і проти споживання ПАР</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>
<p>Вправа 5. Як наркотики та алкоголь впливають особисто на мене</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>	<p>Вправа 6. Механізм споживання ПАР</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>

<p>Вправа 7. Як повернути собі контроль</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <hr/> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>	<p>Вправа 8. Ризиковані ситуації</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <hr/> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>
--	---

Чи були якісь проблеми або щось незвичне під час проведення якоїсь вправи?

Так Ні

Якщо так, знайдіть вправу в посібнику за її номером і поясніть причину свого занепокоєння.

Чи були якісь проблеми або незвичайні обставини, що стосувалися будь-якого учасника цієї сесії?

Так Ні

Якщо так, вкажіть ідентифікатор учасника, опишіть проблему або причину свого занепокоєння.

Чи була під час сесії ситуація, яку, на Вашу думку, Ви не могли контролювати або з якою Ви не впоралися належним чином?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що сталося.

Чи сталося протягом сесії щось незвичайне (події, що заважали роботі, наприклад, пожежна тривога, дії з боку персоналу/інших учасників, інші сторонні речі, які Ви не могли контролювати), що, на Вашу думку, вплинуло на хід сесії?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що саме сталося, і поясніть, як це могло вплинути на хід сесії.

Додаткові примітки до сесії 4:

Сесія 5. Розпізнавання та контроль відчуттів

Сьогоднішня дата: ____ / ____ / ____ Група №: _____

Деталі сесії 5	
Дата сесії: ____ / ____ / ____	Фасилітатор № 1:
Місце проведення:	Фасилітатор № 2:
Час початку:	Час закінчення:
Фактична кількість учасників:	Заохочення:

Сесія 5. Вправи (поставте позначку ✓ в одному квадратику для кожної вправи)	
<p>Вправа 1. Знайомство</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	<p>Вправа 2. Аналіз відчуттів</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>
<p>Вправа 3. Способи контролю відчуттів та ситуацій</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	<p>Вправа 4. Як вирішити проблему (метод SMART)</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>
<p>Вправа 5. Як застосовувати релаксацію в складній ситуації</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	

Чи були якісь проблеми або щось незвичне під час проведення якоїсь вправи?

Так Ні

Якщо так, знайдіть вправу в посібнику за її номером і поясніть причину свого занепокоєння.

Чи були якісь проблеми або незвичайні обставини, що стосувалися будь-якого учасника цієї сесії?

Так Ні

Якщо так, вкажіть ідентифікатор учасника, опишіть проблему або причину свого занепокоєння.

Чи була під час сесії ситуація, яку, на Вашу думку, Ви не могли контролювати або з якою Ви не впоралися належним чином?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що сталося.

Чи сталося протягом сесії щось незвичайне (події, що заважали роботі, наприклад, пожежна тривога, дії з боку персоналу/інших учасників, інші сторонні речі, які Ви не могли контролювати), що, на Вашу думку, вплинуло на хід сесії?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що саме сталося, і поясніть, як це могло вплинути на хід сесії.

Додаткові примітки до сесії 5:

Сесія 6. Як ефективно домовлятися

Сьогоднішня дата: ____ / ____ / ____ Група №: _____

Деталі сесії 6	
Дата сесії: ____ / ____ / ____	Фасилітатор № 1:
Місце проведення:	Фасилітатор № 2:
Час початку:	Час закінчення:
Фактична кількість учасників:	Заохочення:

Сесія 6. Вправи (поставте позначку ✓ в одному квадратіку для кожної вправи)	
<p>Вправа 1. Знайомство</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	<p>Вправа 2. Мої сексуальні цінності</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>
<p>Вправа 3. Що робити, коли на мене тиснуть</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	<p>Вправа 4. Як спілкуватися впевнено</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>
<p>Вправа 5. Наскільки безпечний мій партнер</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	

Чи були якісь проблеми або щось незвичне під час проведення якоїсь вправи?

Так Ні

Якщо так, знайдіть вправу в посібнику за її номером і поясніть причину свого занепокоєння.

Чи були якісь проблеми або незвичайні обставини, що стосувалися будь-якого учасника цієї сесії?

Так Ні

Якщо так, вкажіть ідентифікатор учасника, опишіть проблему або причину свого занепокоєння.

Чи була під час сесії ситуація, яку, на Вашу думку, Ви не могли контролювати або з якою Ви не впоралися належним чином?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що сталося.

Чи сталося протягом сесії щось незвичайне (події, що заважали роботі, наприклад, пожежна тривога, дії з боку персоналу/інших учасників, інші сторонні речі, які Ви не могли контролювати), що, на Вашу думку, вплинуло на хід сесії?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що саме сталося, і поясніть, як це могло вплинути на хід сесії.

Додаткові примітки до сесії 6:

Сесія 7. Внутрішній монолог

Сьогоднішня дата: ____ / ____ / ____

Група №: _____

Деталі сесії 7	
Дата сесії: ____ / ____ / ____	Фасилітатор № 1:
Місце проведення:	Фасилітатор № 2:
Час початку:	Час закінчення:
Фактична кількість учасників:	Заохочення:

Сесія 7. Вправи (поставте позначку ✓ в одному квадратику для кожної вправи)	
<p>Вправа 1. Знайомство</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	<p>Вправа 2. Розпізнавання шкідливих та корисних думок</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>
<p>Вправа 3. Перехід від шкідливих думок до корисних</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	<p>Вправа 4. Похвали (підбадьор) себе</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>
<p>Вправа 5. Використання внутрішнього монологу в складних ситуаціях</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи? _____</p>	

Чи були якісь проблеми або щось незвичне під час проведення якоїсь вправи?

Так Ні

Якщо так, знайдіть вправу в посібнику за її номером і поясніть причину свого занепокоєння.

Чи були якісь проблеми або незвичайні обставини, що стосувалися будь-якого учасника цієї сесії?

Так Ні

Якщо так, вкажіть ідентифікатор учасника, опишіть проблему або причину свого занепокоєння.

Чи була під час сесії ситуація, яку, на Вашу думку, Ви не могли контролювати або з якою Ви не впоралися належним чином?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що сталося.

Чи сталося протягом сесії щось незвичайне (події, що заважали роботі, наприклад, пожежна тривога, дії з боку персоналу/інших учасників, інші сторонні речі, які Ви не могли контролювати), що, на Вашу думку, вплинуло на хід сесії?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що саме сталося, і поясніть, як це могло вплинути на хід сесії.

Додаткові примітки до сесії 7:

Сесія 8. Безпечний секс

Сьогоднішня дата: ____ / ____ / ____

Група №: _____

Деталі сесії 8	
Дата сесії: ____ / ____ / ____	Фасилітатор № 1:
Місце проведення:	Фасилітатор № 2:
Час початку:	Час закінчення:
Фактична кількість учасників:	Заохочення:

Сесія 8. Вправи (поставте позначку ✓ в одному квадратіку для кожної вправи)	
<p>Вправа 1. Знайомство</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>	<p>Вправа 2. Як вирішувати складні ситуації, пов'язані з сексом</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>
<p>Вправа 3. Протидія раціоналізації</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>	<p>Вправа 4. виправлення помилок</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>
<p>Вправа 5. Створення повідомлення для ЗМІ</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>	<p>Вправа 6. Підготовка до сесій 9 та 10</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому? _____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>

Вправа 7. Завершення роботи групи

- Проведено згідно з рекомендаціями
- Проведено зі змінами
- Вправа не проводилася

Що було змінено і чому?

Що завадило проведенню вправи?

Чи були якісь проблеми або щось незвичне під час проведення якоїсь вправи?

- Так Ні

Якщо так, знайдіть вправу в посібнику за її номером і поясніть причину свого занепокоєння.

Чи були якісь проблеми або незвичайні обставини, що стосувалися будь-якого учасника цієї сесії?

- Так Ні

Якщо так, вкажіть ідентифікатор учасника, опишіть проблему або причину свого занепокоєння.

Чи була під час сесії ситуація, яку, на Вашу думку, Ви не могли контролювати або з якою Ви не впоралися належним чином?

- Так Ні

Якщо так, опишіть, що сталося.

Чи сталося протягом сесії щось незвичайне (події, що заважали роботі, наприклад, пожежна тривога, дії з боку персоналу/інших учасників, інші сторонні речі, які Ви не могли контролювати), що, на Вашу думку, вплинуло на хід сесії?

- Так Ні

Якщо так, опишіть, що саме сталося, і поясніть, як це могло вплинути на хід сесії.

Додаткові примітки до сесії 8:

Сесія 9. Індивідуальна сесія

Сьогоднішня дата: ____ / ____ / ____ Ідентифікатор учасника: _____

Сесія 9. Вправи (поставте позначку ✓ в одному квадратику для кожної вправи)	
<p>Вправа 1. Орієнтування</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <hr/> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>	<p>Вправа 2. Формування мотивації</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <hr/> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>
<p>Вправа 3. Визначення провокативних факторів</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <hr/> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>	<p>Вправа 4. План досягнення успіху</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <hr/> <p>Що завадило проведенню вправи?</p>

<p>Чи були якісь проблеми або щось незвичне під час проведення якоїсь вправи?</p> <p>☐ Так ☐ Ні</p> <p><i>Якщо так, знайдіть вправу в посібнику за її номером і поясніть причину свого занепокоєння.</i></p>
<p>Чи були якісь проблеми або незвичайні обставини, що стосувалися учасника цієї сесії?</p> <p>☐ Так ☐ Ні</p> <p><i>Якщо так, опишіть проблему або причину свого занепокоєння.</i></p>
<p>Чи була під час сесії ситуація, яку, на Вашу думку, Ви не могли контролювати або з якою Ви не впоралися належним чином?</p> <p>☐ Так ☐ Ні</p> <p><i>Якщо так, опишіть, що сталося.</i></p>

Чи сталося протягом сесії щось незвичайне (події, що заважали роботі, наприклад, пожежна тривога, дії з боку персоналу/інших учасників, інші сторонні речі, які Ви не могли контролювати), що, на Вашу думку, вплинуло на хід сесії?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що саме сталося, і поясніть, як це могло вплинути на хід сесії.

Додаткові примітки до сесії 9:

Сесія 10. Відвідання медичного сервісу або громадської організації

Сьогоднішня дата: ____ / ____ / ____ Група №: _____

Сесія 10. Вправи (поставте позначку ✓ в одному квадратику для кожної вправи)	
<p>Вправа 1. Що очікувати від медичного сервісу (громадської організації)</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <p>_____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p> <p>_____</p>	<p>Вправа 2. Знайомство</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <p>_____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p> <p>_____</p>
<p>Вправа 3. На що схожий медичний сервіс (громадська організація)</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <p>_____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p> <p>_____</p>	<p>Вправа 4. Інші місцеві ресурси</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <p>_____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p> <p>_____</p>
<p>Вправа 5. Неформальний фуршет</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <p>_____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p> <p>_____</p>	<p>Вправа 6. Подальші дії</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <p>_____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p> <p>_____</p>
<p>Вправа 7. Враження учасників від візиту</p> <p>☐ Проведено згідно з рекомендаціями</p> <p>☐ Проведено зі змінами</p> <p>☐ Вправа не проводилася</p> <p>Що було змінено і чому?</p> <p>_____</p> <p>Що завадило проведенню вправи?</p> <p>_____</p>	

Чи були якісь проблеми або щось незвичне під час проведення якоїсь вправи?

Так Ні

Якщо так, знайдіть вправу в посібнику за її номером і поясніть причину свого занепокоєння.

Чи були якісь проблеми або незвичайні обставини, що стосувалися будь-якого учасника цієї сесії?

Так Ні

Якщо так, вкажіть ідентифікатор учасника, опишіть проблему або причину свого занепокоєння.

Чи була під час сесії ситуація, яку, на Вашу думку, Ви не могли контролювати або з якою Ви не впоралися належним чином?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що сталося.

Чи сталося протягом сесії щось незвичайне (події, що заважали роботі, наприклад, пожежна тривога, дії з боку персоналу/інших учасників, інші сторонні речі, які Ви не могли контролювати), що, на Вашу думку, вплинуло на хід сесії?

Так Ні

Якщо так, опишіть, що саме сталося, і поясніть, як це могло вплинути на хід сесії.

Додаткові примітки до сесії 10:

ФОРМА ОЦІНКИ СПОСТЕРІГАЧА

Опис:	Цією формою користуються спостерігач або старший фасилітатор. Вона допомагає оцінити рівень дотримання фасилітаторами навчальної програми, а також стиль викладу матеріалу, їхню компетентність, здатність належно та ефективно використовувати основні інструменти та методики ведення сесій. Форма використовується для підготовки письмового відгуку про якість реалізації Street Smart та про можливі сфери вдосконалення. Цю форму можна використовувати для створення власної, якщо сесії було суттєво видозмінено або адаптовано для задоволення потреб цільової групи.
Коли заповнюється форма:	Під час безпосереднього спостереження за перебігом сесії .
Хто заповнює форму:	Супервізор або старший фасилітатор. НЕ РОЗДАВАЙТЕ її учасникам сесій!

Форма оцінки спостерігача

Інструкції

Спостерігаючи за перебігом сесії, заповніть по одній формі на кожного фасилітатора. Оцініть роботу кожного фасилітатора за відповідними сферами компетенції, поставивши позначку ✓ у відповідному стовпчику. Після цього перегляньте форму оцінки разом з кожним фасилітатором, щоб визначити його сильні сторони і напрямки необхідного удосконалення.

Фасилітатор: _____ Група №: _____

Спостерігач: _____ Сесія №: _____

Дата сесії: _____ Дата перевірки: _____

Метод перевірки:

Особиста присутність на сесії

Перегляд відеозапису

Сфера компетенції	(5) Відмінно	(4) Добре	(3) Задовільно	(2) Потребує вдосконалення	(1) Погано
ПРИКЛАД: Сфера компетенції X	5	✓	3	2	1

Здатність успішно виконати вправу

Ефективно переходить до вправ	5	4	3	2	1
Утримує увагу учасників до теми сесії	5	4	3	2	1
Ретельно дотримується посібника	5	4	3	2	1
Надає учасникам точну інформацію	5	4	3	2	1
Проявляє глибоке знання матеріалу та вправ	5	4	3	2	1
Надає чіткі пояснення і консультації	5	4	3	2	1
Підтримує рівномірний темп проведення сесії	5	4	3	2	1
Дотримується рекомендацій	5	4	3	2	1

Стиль фасилітатора

Поводиться належним чином	5	4	3	2	1
Заохочує молодь до участі	5	4	3	2	1
Виявляє зацікавленість і терпіння	5	4	3	2	1
Уважно ставиться до учасників та їхніх слів	5	4	3	2	1
Відповідно реагує на потреби учасників	5	4	3	2	1
Знає, як викликати коментарі та відповідну реакцію	5	4	3	2	1
Уміє ефективно керувати групою	5	4	3	2	1

Винахідливість

Передає сценарій своїми словами і наводить приклади, які допомагають цільовій групі пов'язати між собою концепції сесії	5	4	3	2	1
Застосовує наочне приладдя, матеріали, методики й інструменти (наприклад, «термометр відчуттів», метод SMART) для забезпечення розуміння молоддю змісту сесії	5	4	3	2	1

Керування поведінкою групи/процесами у групі

Змінює неадекватну поведінку учасників	5	4	3	2	1
Використовує заохочення для формування поведінки	5	4	3	2	1
Формує безпечне середовище	5	4	3	2	1
Заохочує до участі	5	4	3	2	1
Справляється зі складними питаннями (наприклад, учасник повідомляє про випадок насильства у своєму житті або про свій ВІЛ-позитивний статус)	5	4	3	2	1

Моделювання поведінки

Застосовує заохочення	5	4	3	2	1
Відповідно реагує на ситуацію	5	4	3	2	1
Доречно ставить себе у приклад	5	4	3	2	1
Не засуджує	5	4	3	2	1
Заохочує групу до зміцнення	5	4	3	2	1
Виявляє повагу і забезпечує конфіденційність	5	4	3	2	1

Стосунки між фасилітаторами

Співпраця	5	4	3	2	1
Розподіл обов'язків	5	4	3	2	1

Загальна оцінка

Атмосфера у групі	5	4	3	2	1
Зміст сесії	5	4	3	2	1

ФОРМА «ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЗАДОВОЛЕНОСТІ»

Опис:

Це дослідження призначається для оцінки декількох аспектів, у тому числі ефективності подання інформації фасилітаторами, їхньої здатності чітко відповідати на запитання, ефективності групової дискусії, а також для визначення сфер, які потребують удосконалення. Зібрана інформація може знадобитися для адаптації майбутніх сесій Street Smart.

Цю форму можна використовувати для створення власної, якщо сесії було суттєво видозмінено або адаптовано для задоволення потреб цільової групи.

Коли заповнюється форма:

Наприкінці кожної сесії.

Хто заповнює форму:

Учасники. Переконайтеся в тому, що учасники подають форму анонімно.

Форма «Дослідження рівня задоволеності»

Сесія № (позначте лише одну)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Сьогоднішня дата: _____ / _____ / _____

Інструкції

Прочитайте кожне запитання уважно і оберіть відповідь.

Ваші щирі та ретельні відповіді допоможуть нам покращити Street Smart для подальшої реалізації. ДЯКУЄМО!

1) **Наскільки ефективним виявилось подання матеріалу?** (Оберіть один варіант відповіді)

Дуже ефективно Міцями ефективно Не дуже ефективно Зовсім неефективно

2) **Чи багато Ви дізналися з цієї сесії?** (Оберіть один варіант відповіді)

Багато Достатньо Трохи Нічого

3) Наскільки зрозумілими були наші відповіді на Ваші запитання? (Оберіть один варіант відповіді)

☐ Дуже зрозумілими	☐ Достатньо зрозумілими
☐ Не дуже зрозумілими	☐ Зовсім незрозумілими

4) Чи корисними виявилися роздаткові матеріали? (Оберіть один варіант відповіді)

☐ Дуже корисними	☐ Достатньо корисними
☐ Не дуже корисними	☐ Зовсім некорисними

5) Наскільки цікавими виявилися групові дискусії? (Оберіть один варіант відповіді)

☐ Дуже цікавими	☐ Достатньо цікавими
☐ Не дуже цікавими	☐ Зовсім нецікавими

6) Наскільки інформативними були групові дискусії? (Оберіть один варіант відповіді)

☐ Дуже інформативними	☐ Достатньо інформативними
☐ Не дуже інформативними	☐ Взагалі не інформативними

7) Загалом, як би Ви оцінили роботу фасилітаторів? (Обведіть цифру)

Незадовільна			Нормальна				Зразкова		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

8) Загалом, як би Ви оцінили сьогоднішню сесію? (Обведіть цифру)

Незадовільна			Нормальна				Зразкова		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

9) Як можна покращити сесію?

10) Чи є у Вас інші коментарі?

ЖУРНАЛ ВІДВІДАННЯ МЕДИЧНОГО СЕРВІСУ АБО ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Опис:	У цій формі фасилітатори фіксують свої коментарі стосовно проведених заходів і матеріалів, які роздавалися під час відвідання медичного сервісу (громадської організації). Цю форму можна використовувати для створення власної, якщо сесію було суттєво видозмінено або адаптовано для задоволення потреб цільової групи.
Коли заповнюється форма:	Після останньої сесії.
Хто заповнює форму:	Фасилітатор. НЕ РОЗДАВАЙТЕ форму учасникам!

Журнал відвідання медичного сервісу або громадської організації

Інструкції

Заповніть цю форму після останньої сесії Street Smart.

ПІБ співробітника:		Ідент. номер співробітника:	
Дата:	_____ / _____ / _____		
Початок:		Закінчення:	
Кількість учасників:			

Назва організації:			
Контактна особа:		Тел. контактної особи:	
Вулиця:			
Місто:		Індекс:	

I. ЗАХОДИ

Опишіть заходи, які відбувалися під час візиту. Будьте якомога уважнішими до подробиць.

II. РОЗДАЧА МАТЕРІАЛІВ

Опишіть матеріали, роздані молоді під час візиту (інформаційні брошури, продукти харчування, квитки в кіно, жіночі та чоловічі презервативи, направлення до інших ресурсів тощо).

III. ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ

Опишіть рівень групового залучення молоді під час візиту. Скільки тривав візит? Яка частина молоді активно говорила і ставила запитання – усі чи майже? Чи виявився їхній досвід загалом позитивним? Чи поведете Ви наступну групу до цієї організації?

IV. ПРИМІТКИ (що заважало або сприяло роботі, події або проблеми, які вплинули на перебіг подій тощо)

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Адаптація

Видозміна ключових характеристик програми з метою її проведення для іншої групи населення, в іншому місці, на іншу тему або способом, відмінним від основного способу, який уже довів свою ефективність; зміна «хто» або «де» (наприклад, програма Street Smart спочатку призначалася для учасників з міст, але згодом її адаптували до умов сільської місцевості). Адаптація допомагає пристосувати програму до потреб цільової групи, однак вона не повинна змінювати цілі програми або позбуватися будь-якого основного елементу (див. нижче).

Відповідність оригіналу

Дотримання параметрів затвердженого процесу адаптації, завдяки чому програма так само ефективно проводиться для іншої групи населення або в іншому місці, а її серцевина залишається без змін.

Гонорея

Інфекція, що передається статевим шляхом, викликана гонококковими бактеріями. Вражає головним чином слизову оболонку статевих органів та сечових шляхів. Характеризується гострими гнійними виділеннями і болючим або утрудненим сечовипусканням (хоча жінки часто не мають жодних симптомів).

Завдання SMART

Конкретне (Specific), Вимірюване (Measureable), Досяжне (Achievable), Доцільне (Relevant) та Визначене в часі (Time-Bound) завдання.

Інфекція, що передається статевим шляхом (ІПСШ)

Інфекція, викликана однією з понад 25 бактерій або вірусів; зазвичай передається статевим шляхом, хоча може передаватися і під час орального сексу, й іншими шляхами, наприклад, через інфіковані шприци. Найпоширенішими ІПСШ є герпес, папіломавірус людини (ПВЛ), гонорея, сифіліс та хламідіоз.

Основні елементи

Це складові програми, які завжди мають бути присутні; їх не можна змінювати. Вони є частиною теорії поведінки, на якій ґрунтуються програма або стратегія, і вважаються запорукою успіху. Основні елементи є суттєво важливими, їх не можна ігнорувати, доповнювати або змінювати.

Ключові характеристики

Головні заходи і методи втручання, які можна адаптувати для різних організацій та цільових груп з метою задоволення їхніх потреб та забезпечення культурної відповідності стратегії.

Переробка

Видозміна втручання, яка передбачає зміну (доповнення, видалення чи заміну) будь-якої частини основних компонентів. CDC рекомендує спочатку перейменувати будь-яку перероблену таким чином програму, а потім оцінити її в новому форматі.

Самоефективність

Впевненість людини у тому, що вона здатна виконати певне завдання.

Сифіліс

Інфекція, що передається статевим шляхом, викликана спірохетами *Treponema pallidum*. Первинний сифіліс характеризується генітальними виразками, які без лікування переходять у стадію вторинного сифілісу. Згодом настає потенційно фатальна стадія третинного сифілісу – неврологічна слабкість, коли вражаються скелет і серцево-судинна система.

Теорія соціального навчання

Описує процес, під час якого засвоюються, розвиваються та підтримуються певні навички. Нові навички з'являються тоді, коли людина бачить і копіює нову модель поведінки, спостерігає реакцію оточення на цю нову поведінку, отримує позитивне ставлення суспільства та самого себе до цієї нової поведінки. Якщо ці навички підтримуються та заохочуються суспільством, у людини зростають самоефективність і мотивація до їх застосування в різних контекстах.

Формативне оцінювання

Низка заходів для збору інформації, яка має на меті скерувати процес адаптації програми Street Smart, щоб відповідати потребам молоді груп ризику та середовищу, якщо вони відрізняються від аналогічних параметрів оригінального варіанта програми.

Хламідіоз

Поширене захворювання, що передається статевим шляхом, часто протікає безсимптомно і викликається хламідією *Chlamydia trachomatis* – мікроорганізмами хламідіозу.

Цільова група

Будь-яка група, якій властиві поведінка підвищеного ризику і тенденція до утворення мікросоціуму, наприклад, молоді безпритульні або молодь, яка втекла з дому, дівчата-підлітки тощо.

АБЕТКА РОЗУМНОЇ ПОВЕДІНКИ

З метою уникнення або зниження ризику інфікування ВІЛ:

А – означає утримання;

Б – означає вірність єдиному статевому партнеру;

В – означає постійне і правильне використання презервативів.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ ДЛЯ МЕДИЧНОГО ПЕРСОНАЛУ «ПРЕЗЕРВАТИВИ ТА ІПСШ»

Постійне і правильне використання чоловічих латексних презервативів може зменшити (хоча й не усунути) ризик передачі ІПСШ. Для досягнення максимального захисного ефекту презервативи повинні використовуватися постійно і правильно. Непостійне використання може призвести до інфікування ІПСШ, тому що передача інфекції може статися під час одного-єдиного статевих акту з інфікованим партнером. Аналогічним чином, якщо презервативи не використовуються правильно, їхній захисний ефект зменшиться, навіть якщо вони використовуються постійно. Найнадійніший спосіб уникнути передачі ІПСШ, у тому числі вірусу імунодефіциту людини (ВІЛ), – це утримання від безладних статевих стосунків або перебування в довготривалих взаємно моногамних стосунках з неінфікованим партнером. Проте багато інфікованих осіб може не знати про свій стан, тому що ІПСШ часто протікають безсимптомно або залишаються нерозпізнаними.

У цьому інформаційному бюлетені наведено дані про чоловічі латексні презервативи та профілактику венеричних захворювань (в т.ч. ВІЛ) на основі інформації про шляхи передачі різних ІПСШ, фізичні властивості презервативів, анатомічне покриття і захист, які забезпечуються презервативами, а також епідеміологічні дослідження оцінки використання презервативів і ризику інфікування ІПСШ. Цей інформаційний бюлетень є оновленою версією попередніх бюлетенів CDC про ефективність чоловічих презервативів для профілактики ІПСШ і включає додаткові обґрунтовані результати опублікованих епідеміологічних досліджень.

Венеричні захворювання, включаючи ВІЛ

Латексні презервативи при постійному і правильному використанні досить ефективні в запобіганні інфікуванню ВІЛ статевим шляхом. Крім того, постійне і правильне використання латексних презервативів знижує ризик передачі інших венеричних захворювань (ІПСШ), у тому числі захворювань, які передаються з виділеннями зі статевих органів, і меншою мірою – через виразкові захворювання статевих органів. Використання презервативів може знизити ризик передачі генітального папіломавірусу людини (ПВЛ) і ПВЛ-асоційованих захворювань, наприклад, гострих кондилом і раку шийки матки.

Є два основні шляхи передачі ІПСШ. Деякі захворювання (ВІЛ-інфекція, гонорея, хламідіоз і трихомоніаз) передаються під час контакту інфікованих виділень з уретри чи піхви з поверхнею слизової оболонки (чоловічої уретри, піхви або шийки матки). На противагу цьому, виразкові захворювання статевих органів (генітальний герпес, сифіліс, м'який шанкр) і папіломавірус людини в основному передаються через контакт з інфікованою шкірою або поверхнею слизової оболонки.

Лабораторні дослідження довели, що презервативи з латексу забезпечують, по суті, непроникний бар'єр для частинок розміром з патоген ІПСШ.

Теоретичні та емпіричні засади захисту. Презервативи повинні забезпечувати різні рівні захисту від різних ІПСШ, залежно від способу передачі останніх. Презервативи блокують передачу та інфікування ІПСШ шляхом запобігання контакту між пенісом і шкірою, слизовою оболонкою і виділеннями зі статевих органів партнера. Вищий рівень захисту забезпечується при захворюваннях, які передаються з виділеннями зі статевих органів. Нижчий – при виразкових захворюваннях статевих органів або ПВЛ, тому що ці інфекції також можуть передаватися під час контакту зон (наприклад, інфікованої шкіри або слизової оболонки), не прикритих або не захищених презервативом.

Епідеміологічні дослідження прагнуть виміряти захисний ефект презервативів шляхом порівняння ризику інфікування ІПСШ серед тих, хто користується, і тих, хто не користується презервативами під час статевих актів. Точна оцінка ефективності презервативів для профілактики ІПСШ, однак, є методологічно складною. Добре продумані дослідження вивчають такі ключові фактори, як масштаб постійного і правиль-

ного використання презервативів, і враховують, чи вже існував випадок інфікування на момент проведення дослідження, чи він є новим. Особливо важливо, щоб під час дослідження уразлива група, яка бере участь в оцінці, документувала випадки потенційного інфікування конкретною ІПСШ у період, коли оцінюється і використання презервативів. Хоча постійне і правильне використання презервативів важко виміряти, оскільки для цього довелося б спостерігати за приватною поведінкою людини, кілька опублікованих досліджень довели, що невіддале вимірювання цих чинників може призвести до недооцінювання ефективності використання презервативів.

Епідеміологічні дослідження дають корисну інформацію про масштаби зменшення ризику інфікування ІПСШ завдяки використанню презервативів. Огляд літератури підтверджує, що кращі епідеміологічні дослідження ефективності презервативів стосуються саме ВІЛ-інфекції. Численні дослідження дискордантних пар (коли тільки один з партнерів інфікований) довели, що постійне використання латексних презервативів дуже ефективно для запобігання передачі ВІЛ статевим шляхом. Крім того, дослідження засвідчили, що використання презервативів знижує ризик інших ІПСШ, проте загальний масив доказів ефективності презервативів у зниженні ризику інших ІПСШ поступається масиву доказів у випадку з ВІЛ-інфекцією насамперед через те, що стосовно інших ІПСШ проводилося менше методологічно обґрунтованих і добре продуманих досліджень. Критичні огляди всіх досліджень, їхні позитивні та негативні висновки вказують на обмеження формату деяких досліджень, які призводять до недооцінювання ефективності презервативів, тому справжній захисний ефект, імовірно, більший, ніж той, що спостерігається.

У цілому, переважна більшість наявних епідеміологічних досліджень довела, що при постійному і правильному використанні презервативи є дуже ефективними для запобігання передачі ВІЛ-інфекції статевим шляхом і для зниження ризику інших ІПСШ.

Наступна частина містить конкретну інформацію про ВІЛ-інфекцію, захворювання, які передаються через виділення статевих органів або через виразки на статевих органах, ПВЛ, у тому числі інформацію про лабораторні дослідження, теоретичні засади захисту й епідеміологічні дослідження.

ВІЛ – вірус, який викликає СНІД

Латексні презервативи при постійному і правильному використанні є дуже ефективними у профілактиці інфікування ВІЛ статевим шляхом.

ВІЛ-інфекція є, безумовно, найбільш смертоносною ІПСШ, тому існує значно більше наукових доказів ефективності використання презервативів для її профілактики, ніж для профілактики інших ІПСШ. Тіло дослідження ефективності використання латексних презервативів у профілактиці передачі ВІЛ статевим шляхом всеосяжне і переконливе. Здатність латексних презервативів запобігати передачі ВІЛ науково доведена практично на прикладі дослідження сексуально активних пар, а також у лабораторних умовах.

Лабораторні дослідження довели, що презервативи з латексу забезпечують, по суті, непроникний бар'єр для частинок розміру ВІЛ.

Теоретичні засади захисту. Латексні презервативи покривають пеніс і перешкоджають контакту виділень зі статевими органами партнерів, запобігаючи таким чином передачі ВІЛ статевим шляхом.

Епідеміологічні дослідження, які проводяться в реальних життєвих умовах, де один з партнерів ВІЛ-інфікований, а другий – ні, демонструють, що постійне використання презервативів з латексу забезпечує високий ступінь захисту.

Інші захворювання, які передаються з виділеннями зі статевих органів, у тому числі гонорея, хламідіоз і трихомоніаз

Латексні презервативи при постійному і правильному використанні знижують ризик передачі таких ІПСШ, як гонорея, хламідіоз і трихомоніаз.

Такі ІПСШ, як гонорея, хламідіоз і трихомоніаз, передаються статевим шляхом разом з виділеннями з уретри або піхви.

Лабораторні дослідження довели, що презервативи з латексу забезпечують, по суті, непроникний бар'єр для частинок розміром з патоген ІПСШ.

Теоретичні засади захисту. Фізичні властивості латексних презервативів захищають від таких ІПСШ, як гонорея, хламідіоз і трихомоніаз, забезпечуючи бар'єр для виділень зі статевих органів, які переносять організми, що викликають ІПСШ.

Епідеміологічні дослідження, які порівнюють рівень інфікування серед тих, хто користується презервативами, і тих, хто ними не користується, доводять, що латексні презервативи можуть захистити від вказаних ІПСШ.

Виразкові захворювання статевих органів і ПВЛ-інфекція

Виразкові захворювання статевих органів і ПВЛ-інфекція бувають і на жіночих, і на чоловічих статевих органах, як прикритих/захищених, так і не прикритих/не захищених латексним презервативом. Постійне і правильне використання латексних презервативів знижує ризик генітального герпесу, сифілісу, м'якого шанкру тільки тоді, коли інфіковані зони або ділянки потенційного інфікування захищено. Використання презервативів може знизити ризик передачі ПВЛ-інфекції та ПВЛ-асоційованих захворювань (наприклад, гострих кондилом і раку шийки матки).

До виразкових захворювань статевих органів належать генітальний герпес, сифіліс і м'який шанкр. Ці захворювання передаються в основному через прямий контакт виразок/уражених місць або інфікованих ділянок шкіри, які мають нормальний вигляд. ПВЛ-інфекція передається через контакт із зараженими ділянками шкіри, слизовими оболонками, виділеннями зі статевих органів.

Лабораторні дослідження довели, що презервативи з латексу забезпечують, по суті, непроникний бар'єр для частинок розміром з патоген ІПСШ.

Теоретичні засади захисту. Захист від виразкових захворювань статевих органів і ПВЛ-інфекції залежить від місця розташування виразки або інфекції. Латексні презервативи можуть захистити тільки тоді, коли виразка або інфекція знаходяться на геніталіях, прикритих або захищених презервативом. Таким чином, постійне і правильне використання латексних презервативів може захистити від передачі виразкових захворювань статевих органів та ПВЛ-інфекції, але не у всіх випадках.

Епідеміологічні дослідження, які порівнюють рівень інфікування серед тих, хто користується презервативами, і тих, хто ними не користується, доводять, що латексні презервативи можуть забезпечити обмежений захист від сифілісу і вірусу герпесу (Herpes simplex virus-2). Немає переконливих досліджень, які б вивчали, зокрема, передачу м'якого шанкру і використання презервативів, хоча кілька досліджень довели зниження завдяки розширеному використанню презервативів ризику появи генітальних виразок у місцях, де м'який шанкр є основною причиною їх появи.

Використання презервативів може знизити ризик виникнення ПВЛ-асоційованих захворювань (наприклад, гострих кондилом і раку шийки матки) і може пом'якшити інші несприятливі наслідки інфікування ПВЛ; використання презервативів було пов'язано з високим рівнем рецидивів цервікальної інтраепітеліальної неоплазії (ЦІН) і виявлення ПВЛ-інфекції у жінок, а також з рецидивами ПВЛ-асоційованих виразок на пенісі чоловіків. Обмежена кількість перспективних досліджень продемонстрували захисний ефект від використання презервативів у випадку контакту з генітальним ПВЛ.

У той час як використання презервативів впливає на зниження ризику виникнення раку шийки матки, воно не повинно замінити рутинний скринінг з мазком Папаніколау для виявлення і запобігання раку шийки матки і вакцинацію від ПВЛ серед осіб, які цій вакцинації підлягають.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ «ТЕСТУВАННЯ НА ВІЛ»

Як я можу пройти тестування?

Ви можете пройти тестування у центрі профілактики та боротьби зі СНІДом, кабінеті «Довіра». Крім цього, ви можете пройти тестування в багатьох громадських організаціях, які впроваджують програми профілактики ВІЛ. Доступні два типи тестування: анонімне та конфіденційне.

Що таке анонімне тестування?

Анонімне тестування означає, що ваше ім'я ніколи не буде використовуватись, не зберігаються записи про те, що ви пройшли тестування на ВІЛ. Анонімний тест – найкращий варіант, якщо ви не хочете, щоб хтось інший, крім вас, знав, що ви пройшли тестування і якими були ваші результати.

Що таке конфіденційне тестування?

Конфіденційне тестування передбачає, що ви повідомляєте свої ім'я та прізвище. Запис про результати тестування на ВІЛ зберігається у вашій медичній картці. Деякі люди можуть мати доступ до цієї інформації за певних обставин (з вашого дозволу або за запитом суду).

Методи тестування на антитіла до ВІЛ

Тест	Переваги	Недоліки
Традиційний аналіз крові	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Забір крові робиться одночасно і для ІФА (скринінг), і для вестерн-блоту (підтвердження) ▪ Точний тест 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Для забору крові використовуються шприци ▪ Треба прийти повторно, щоб отримати результати
Експрес-тестування (наприклад, OraQuick або Unigold)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Результати готові протягом 15-60 хвилин ▪ Можна взяти на аналіз кров або рідину з ротової порожнини ▪ Можна робити тест поза медичним закладом ▪ Тест точний, особливо коли результат негативний 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Якщо результат позитивний, його треба ще раз перевірити додатковим тестуванням ▪ Треба прийти повторно, щоб отримати результати підтверджувального тестування
OraSure: аналіз рідини з ротової порожнини	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Жодних шприців ▪ Можна робити поза медичним закладом (мобільна амбулаторія) ▪ Точний тест ▪ Один зразок рідини використовується і для скринінгу, і для підтвердження 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Доступний не всюди ▪ Треба прийти повторно, щоб отримати результати

Що станеться, якщо я вирішу пройти тестування на ВІЛ?

Коли ви вирішите пройти тестування, ви зустрінетеся з консультантом з питань ВІЛ або представником закладу, де можна пройти тестування, який надасть вам консультацію щодо проходження тестування і відповідь на основні запитання, які у вас, можливо, з'являться. Тестування на ВІЛ є добровільним, і ви не можете бути протестовані без вашої згоди.

Що означають мої результати тесту?

Негативний результат означає одне з двох:

- або особа не є інфікованою,
- або особа, можливо, перебуває у «періоді вікна» і є інфікованою, але в неї ще не з'явилася достатня кількість антитіл, тому їх неможливо виявити шляхом тестування.

Позитивний результат означає, що:

- особа є інфікованою та/або
- особа може інфікувати інших.

Непідтверджений результат означає, що:

- тестування не підтвердило, чи є не особа інфікованою, чи ні;
- якщо отримано непідтверджений результат, слід пройти повторне тестування.

Наскільки точним є тестування на ВІЛ?

Дуже точним: показник виявлення істиннопозитивних випадків ВІЛ становить близько 99,9% (при застосуванні ІФА та імуноблоту разом).

Що таке «період вікна»?

Період часу між моментом інфікування ВІЛ та моментом, коли антитіла до ВІЛ можна виявити за допомогою тестування, називається «період вікна». Наявність антитіл до ВІЛ використовується для визначення того, чи є людина інфікованою. У більшості людей антитіла з'являються у проміжку від 2 до 12 тижнів після інфікування, але в деяких людей вони можуть з'явитися аж через 6 місяців. Протягом «періоду вікна» людина може бути інфікованою та інфікувати інших, при цьому результати тестування її на антитіла до ВІЛ будуть негативними.

Рання діагностика важлива для того, щоб почати ефективно дбати про своє здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Bandura, A.* (1977). *Social Learning Theory*. General Learning Press.
2. *Faulkner, Ann H. and Kevin Cranston.* (1998). Correlates of Same-Sex Sexual Behavior in a Random Sample of Massachusetts High School Students. *American Journal of Public Health*, 88 (2): 262-6.
3. *Kelly, J. A., Heckman, T. G., Stevenson, L. Y., Williams, P. N., Ertl, T., Hays, R. B., et al.* (2000). Transfer of research-based HIV prevention interventions to community service providers: Fidelity and adaptation. *AIDS Education and Prevention: Official Publication of the International Society for AIDS Education*, 12(5 Suppl), 87-98.
4. *Moon, M. W., McFarland, W., Kellogg, T., Baxter, M., Katz, M. H., MacKellar, D., et al.* (2000). HIV risk behavior of runaway youth in San Francisco: Age of onset and relation to sexual orientation. *Youth Society*, 32(2), 184-201.
5. *Ormrod, J.E.* (1999). *Human learning* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
6. *Reis, B. & Saewyc, E.* (1999). Eighty-three thousand youth: selected findings of eight population-based studies as they pertain to anti-gay harassment and the safety and well-being of sexual minority students. Retrieved February 18, 2009 from Safe Schools Coalition of Washington Web site, www.safeschoolscoalition.org/83000youth.pdf.
7. *Rotheram-Borus, M. J., Song, J., Gwadz, M., Lee, M., Van Rossem, R., & Koopman, C.* (2003). Reductions in HIV risk among runaway youth. *Prevention Science: The Official Journal of the Society for Prevention Research*, 4(3), 173-187.
8. *Rotheram-Borus, M. J., Koopman, C., Haignere, C., & Davies, M.* (1991). Reducing HIV sexual risk behaviors among runaway adolescents. *JAMA : The Journal of the American Medical Association*, 266(9), 1237-1241.
9. *Rotheram-Borus, M.J., & Leonard, N.* (2000). Training facilitators to deliver HIV manual-based interventions to families. In W. Pequegnat & J. Szapocznik (Eds.), *Working with Families in the Era of HIV/AIDS* (pp. 45-67). New York: Sage.
10. *Rotter, J. B.* (1954). *Social Learning and Clinical Psychology*. Prentice-Hall.

Використані інструменти

Логічні моделі та інструменти оцінки, наведені в цьому посібнику, було розроблено з допомогою компанії Макро Інтернешнл, Інк. (Macro International, Inc.). Див. список ресурсів нижче для отримання детальнішої інформації про розробку підготовчих, практичних матеріалів, а також матеріалів з реалізації заходів.

1. Macro International, Inc. (2007a). The Centers for Disease Control and Prevention's HIV prevention program monitoring and evaluation guidance (Developed for CDC under contract number 200-2003-01926). Manuscript in preparation. Atlanta, GA.
2. Macro International, Inc. (2007b). Evaluation capacity building manual (Developed for CDC under contract number 200-2006-18987). Manuscript in preparation. Atlanta, GA.

Навчальне видання

**ПРОГРАМА ПРОФІЛАКТИКИ
ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ/СНІДУ ТА ІПСШ
ДЛЯ ПІДЛІТКІВ ГРУП РИЗИКУ**

Посібник із впровадження

Редакція українського видання – проект USAID RESPOND

Редактори українського видання – Алла Бойко, Наталія Дмитришина

Літературний редактор – Світлана Глуцик

Переклад – Олексій Черняк

Матеріали розроблено на основі посібника
із впровадження Street Smart, підготовленого Центрами
з контролю і профілактики захворювань США.
Більш детальну інформацію можна отримати
на веб-сайті www.effectiveinterventions.org.

Підписано до друку 11.05.2015. Формат 60×84 1/8
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура Georgia.
Умов. друк. арк. 14,41. Обл. вид. арк. 15,50.
Тираж 200 прим. Замовлення № 110515

ТОВ «Поліграф плюс»
03062, м. Київ, вул. Туполева, 8.
тел./факс: (044) 502-39-78 (доб.119)
e-mail: office@poligraph-plus.kiev.ua
www.poligraph-plus.kiev.ua

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
№ 2148 (серія ДК) від 07.04.2005 р.

